

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
HALKBİLİMİ BİLİM DALI

KUZEYDOĞU DENİZLİ YÖRESİNDE ANLATILAN
EFSA NELER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mustafa OSAN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Denizli, 2006

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
HALKBİLİMİ BİLİM DALI**

**KUZEYDOĞU DENİZLİ YÖRESİNDE ANLATILAN
EFSANELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mustafa OSAN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN**

Denizli, 2006

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Halkbilimi Bilim Dalı öğrencisi Mustafa OSAN tarafından Yard. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN yönetiminde hazırlanan “**Kazeydoğa Denizli Yüresiade Anlatılan Efsaneler**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 18. 10. 2006 tarihinde yapılan tez savunmasında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. H. Ömer KARPUZ

Jüri Başkanı

Yard. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Jüri Üyesi (Danışman)

Yard. Doç. Dr. Milay KÖKTÜRK

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 27.11.2006 tarih ve 23/02...sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Nazım Kadri EKİNCİ

Müdür

ÖZET

“Kuzeydoğu Denizli Yöresinde Anlatılan Efsaneler” adlı çalışma yörede, olağanüstülüğe ve buna inanmaya bağlı olarak anlatılan halk kültürü ürünlerin tespiti, bu ürünlerin yapı, konu, fonksiyon, performans yönünden incelenmesi ve motif yapılarının çıkarılmasından oluşmuştur. Çalışmanın ‘Giriş’ bölümünde yöre hakkında tarihî, coğrafik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel bilgiler verilerek efsane kavramı üzerinde durulmuştur. İnceleme kısmında, efsanenin diğer halk anlatısı türleriyle olan ilgisine değinilmiş ve memoratla olan farkı belirtildikten sonra, Kuzeydoğu Denizli Yöresi’nden derlenen efsane formatındaki anlatıların yapı, konu, işlev ve icra yönünden değerlendirilmeleri yapılarak derlediğimiz ve incelemesini yaptığımız efsaneler tasnif edilmiş ve numaralandırılmış biçimde verilmiştir.

Çalışmanın sonuç kısmında halk anlatısı türü olan efsanelerin anlatılmaya devam ettiği bu yörede, teknolojinin ve bilimin gelişmesiyle birlikte yeni efsanelerin ortaya çıkabileceği eskilerinin inanırlığını kısmen de olsa yitirebileceği, bazılarının sosyal çevreye uyum sağlayarak varlığını sürdürebileceği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Halk kültürü, halk anlatısı, efsane, memorat, olağanüstülük, olağanüstülüğe inanırlık

Mustafa OSAN

ABSTRACT

Study called **Legends told in the Northeast of the Denizli Region**, is composed of determination of folk culture products told based on the believe in extraordinary events and examination of these products in terms of structure, subject, function and performance as well as formation of their pattern structure. In the introduction part, historical, geographical, sosyo-economical and sosyo-cultural data of the region is given; legend concept is emphasized and the legends' relation with other kinds of narrations and difference with memorat is mentioned. Later; narrations in the legend format which are compiled from Northeast Denizli Region, are examined in terms of structure, subject, function and performance. Compiled and examined legends are classified and presented as numbered.

In the conclusion part of the study; it is stated that there is a possibility of coming into existence of new legends with development of technology and science; lose of reliability of old ones; and sustainable of existence of some ones by adaptation to social environment in the region where telling of legends as a kind of folk narration continues.

Key Words

Folk culture, folk narrative, legend, memorat, extraordinariness, believing to extraordinariness

Mustafa OSAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTARCT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	VIII
ÖN SÖZ	IX
GİRİŞ	1
I. Araştırma Alanı.....	1
II. Araştırma Konusu.....	9
III.Amaç.....	9
IV. Yöntem ve Teknikler.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

KUZEYDOĞU DENİZLİ EFSANELERİNİN İNCELENMESİ

1.1. Efsane Nedir.....	11
1.2. Yapı.....	17
1.3. Konu.....	19
1.4. İşlev.....	22
1.5. İcra.....	29
1.6. Kuzeydoğu Denizli Efsanelerinin motif yapısı.....	31
1.6.1. Kuzeydoğu Denizli Efsanelerinde geçen motifler.....	32
1.6.2. Kuzeydoğu Denizli Efsanelerinin motif listesi	55

İKİNCİ BÖLÜM

METİNLER

2.1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri.....	58
2.2. Dinî ve Mistik Efsaneler.....	71
2.3. Tarihî Olaylarla İlgili Efsaneler	74
2.4. Memoratlar.....	90

SONUÇ	115
YÖRESEL SÖZLÜK	118
KAYNAK KİŞİLER	122
KAYNAKÇA	126
EKLER	128
ÖZGEÇMİŞ	141

KISALTMALAR

Bkz: Bakınız

Çev: Çeviren

Hiz: Hazreti

İ.Ö. : İsa'dan önce

s: Sayfa

yy: Yüzyıl

ÖN SÖZ

Geride bıraktığımız ve içinde bulunduğumuz yüzyılda, geçmiş kuşakların hayal bile edemediği birçok teknolojik ve bilimsel gelişme ve değişme olmuştur. Buna bağlı olarak da gelişmesini en üst düzeye çıkarabilen toplumlar askerî, siyasî, ekonomik ve kültürel açıdan hâkim duruma gelmişlerdir. Diğer toplumlar ise bunların baskısı altında kalmaya başlamışlardır. Hâkim duruma gelen ulusların kültürleri diğer ulusların kültürlerini etkileyerek değiştirme ve yok etme yolundadır. Özellikle halk kültürü ürünleri hem yukarıdaki nedenlerle hem sosyo-kültürel ve ekonomik yapının değişmesiyle unutulma ve yok olma tehlikesiyle yüz yüze kalmaktadır.

Halk kültürü ürünleri, maddî ve manevî bağlamda ele alındığında geniş bir alan önümüze çıkmaktadır. Sözlü kültür ürünleri bu yelpazenin bir unsur olup değişen sosyal ve kültürel yapıya bağlı olarak ihtiyaçlar doğrultusunda biçim değiştirerek kuşaktan kuşağa aktarılır. Onu taşıyacak, aktaracak ve yaşatacak kişiler olmadığında yok olur. Aktarım içinde bulunan, söze dayalı ürünler zaman içinde çeşitli biçimler kazanmıştır. Bu anlatılardan biri de efsanelerdir.

Biz yüksek lisans tez çalışması olarak Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nde anlatılan efsaneleri ele aldık. Bu yörede çeşitli derleme çalışmaları yapılmış olmasına rağmen, bunların yeterli düzeyde olmadığı, yeni derleme ve inceleme çalışmalarıyla sözlü kültüre ilişkin bu anlatıların kültür çalışmalarına kazandırılması gerektiğini düşünerek, çalışmamızı alan araştırması üzerine yapılandırdık. Kuzeydoğu Denizli olarak adlandırdığımız yöreden 202 efsane ve efsanenin alt türleri şeklinde adlandırılan memorat, menkıbe tarzı anlatı derledik.

Çalışmamız 'Giriş' bölümü dışında inceleme ve değerlendirmeye ilişkin bölüm ve derlediğimiz efsaneleri sunduğumuz iki bölümden oluşmaktadır. Girişte, araştırma alanı hakkında tarihî, coğrafi, ekonomik ve sosyal bilgilerle, çalışma konusu, çalışmanın yöntem ve teknikleri hakkında tanıtıcı bilgilere yer verdik. İnceleme ve değerlendirme bölümünde ise derlediğimiz anlatıları motif yapısı ve işlevleri açısından değerlendirmeye çalıştık. Derlediğimiz efsaneleri dört ana başlık altında tasnif ettik ve her metne numara vererek metinler kısmında sunduk. Sonuç bölümünde, derlediğimiz metinlerden yola çıkarak vardığımız sonuçları belirttik. 'Ekler' kısmında ise çalışmamızla ilgili fotoğrafları ve yörenin haritalarını sunduk. Efsane metinlerinde geçen yerel kelimeler ve deyimlerin karşılıkları 'Yöresel Sözlük' kısmında bulunmaktadır. Ardından efsanelerin derlendiği 'Kaynak Kişiler'e ait bilgileri sunduk. Çalışmamızı hazırlarken başvurduğumuz eserler 'Kaynakça' kısmında yer almaktadır.

Çalışmamızın bilim dünyasına, ulusal ve evrensel kültüre ve ileride yapılacak çalışmalara bir nebze de katkı sağlaması bizi sevindirecektir.

Araştırmam ve çalışmam boyunca hiçbir desteği esirgemeyen danışmam hocam Sayın **Yard. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN**'a, kaynak kişilere ulaşmamda yardımcı olan Sayın **Münir SAYHAN**'a ve bizlere kaynaklık eden kaynak kişilere teşekkürü borç bilirim.

Denizli-2006

Mustafa OSAN

GİRİŞ

I. Araştırma Alanı

Araştırma alanımız, Kuzeydoğu Denizli Yöresi'ndeki 4 ilçeyi kapsamaktadır. Baklan, 7 köy ve 2 belden; Bekilli, 11 köy ve 1 belden; Çal, 23 köy ve 9 belden; Çivril, 60 köy ve 9 belden oluşmaktadır. Araştırma alanımız, Uşak ve Afyonkarahisar ile sınır komşusudur. Yörenin en büyük ovası Baklan Ovası'dır. Bu ova Çivril Ovası'nı da kapsar. Ovanın tamamına yakını sulanmaktadır. Büyüklük ve sulama imkânları yönünden Türkiye'nin sayılı ovalarındandır. Yöredeki diğer ova ise Medele Ovası'dır. Bu ovada sulama yapılmamaktadır. Yörenin en önemli yükseltileri Akdağ, Çökelez Dağı ve Beşparmak Dağı'dır. Akdağ'da yaban keçileri ve geyikler mevcuttur. Buradaki ormanlar tahrip olmuştur. Gürpınar dolaylarında meşe ormanları ve koruları görülür. Çal'da özel ormancılık uygulamaları yapıldığı için tahrip olan ormanlar yeniden yapılandırılmıştır. Baklan sınırları içindeki ormanlar yöredeki en önemli ormanlardır ve tahribat kısmen de olsa azdır. Yöre geçiş iklimi özelliği gösterdiği için maki türü çalılara oldukça sık rastlanır. Büyük Menderes, Baklan Ovası'nı güney- kuzey istikametinde bölmektedir. Menderes boyunca kavak, selvi ve söğüt ağaçlarını görmek mümkündür. Irmak üzerinde Işıklı Baraj Gölü ve Adıgüzeller Barajı mevcuttur. Bunlar yöre iklimini yumuşatmış, ekonomik ve sosyal hayatı etkilemiştir. Bekilli yöresinin sarp olması Büyük Menderes üzerinde sal yarışı yapma olanaklarını vermektedir. Yeraltı kaynakları olarak Özdemirci ve Üçtepe civarlarında linyit, Çökelez'de traverten ve mermer çıkarılmaktadır.

Yukarı Menderes Vadisi olarak bilinen bölgede Büyük Menderes Irmağı'nın bulunması, insanların yerleşmeleri için geçerli bir neden olmuştur. Yöredeki yerleşim yerlerinin tarihi oldukça eskidir. Baklan ilçesi İçikli Köyü yakınlarındaki İçikli Höyüğü ile Çivril ilçesi Menteş Köyü yakınlarındaki Beycesultan Höyüğü yöredeki en eski yerleşim yerleridir. Çivril yöresinde, tarihi bakımdan Paleolitik (Eskitaş), Mesolitik (Orta ve Arataş), Neolitik (Yenitaş) çağlarına ait güvenilir bir bilgi bulunmamaktadır (Yavuz, 1969: 7). Anadolu uygarlıkları çalışmalarına ışık tutan ve geç Kalkolitik çağa (İ.Ö. 4000–3000) tarihlenen Beyce Sultan Höyüğü'nde İngiliz arkeologlar Prof. Setan Lloyd, Prof. James Mellaard tarafından 1953–1959 yılları arasında yapılan kazılar sonucu höyüğün kesintisiz bir yerleşime sahne olduğu (Çivril Kaymakamlığı, 1985: 16) belirlenmiştir. Yukarı Menderes Vadisi'ni incelemek için yöreye gelen İngiliz heyeti 1927 yılında Bekilli'ye de gelmiş,

incelemelerde bulunmuştur. Bu heyetin başı Ramsay'dır. Aynı kişi yöreye tekrar gelmiş, 1931 yılında Bekilli ve çevresini, ertesi yıl Çivril vesaire derken 1935'te Banaz Ovası'nı ikinci defa incelemiştir (Bekilli, 1998: 16).

Hititlere, Frigyalılara, Lidyalılara, Romalılara ve Bizanslılara ait birçok tarihi eser bu yöreden çıkarılmıştır. Bölgede en önemli antik yerleşim yerleri: Pepouza (Bekilli'de), Launda (Çal yakınlarında), Eumenia (Çivril-Gümüşsu yakınlarında)'dır.

Şaban Kök, 'Yukarı Menderes Vadisi' adlı çalışmasında yerli ve yabancı kaynakları araştırarak yöre tarihi hakkında geniş bir bilgi vermiştir. Biz onun çalışmasından kendimize yardımcı olacak bölümleri burada verdik:

Anadolu'da Türkmen akınları 1018'de Büyük Selçuklu Devleti'nin kurucularından Çağrı Bey liderliğinde, Azerbaycan ve Doğu Anadolu Bölgesi'ne düzenlenmiştir. Türk akınlarının bu tarihten sonra arkası kesilmemiş ve kısa bir süre içinde Yukarı Menderes Havzası'na kadar ulaşmıştır. Kutalmışoğlu Mansur ve Süleyman, Yakuti ve Erbasan adlarındaki şehzadelerle birlikte olan Afşin Sandak, Ahmet Şah, Türkmen, Dalmaçoğlu Mehmet ve Dülukoğlu gibi Türkmen beyleri Bizans imparatoru Romanos'un gönderdiği Bizans kuvvetlerini bertaraf ederek Batı Anadolu'ya kadar girmişlerdir. Bu sırada Afşin Bey, Amorium'dan sonra Honaz'ı da alarak Laodikeia'yı yağma ettirip, istilasını Ege Denizi sahillerine kadar sürdürmüştür. 1071 Malazgirt Savaşı'nın zaferle sonuçlanması Türk akınlarının önünü açmış ve Anadolu'nun Türkleşme süreci hızlanmıştır. Bu tarihten sonra Anadolu'dan Balkanlar'a yerli halkın göçü başlamıştır. Yukarı Menderes Vadisi'nin ilk Türkleşmesi; Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın 1075'te İznik'te Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmasıyla başlamıştır. Bu sırada Bizans kumandanı Nikephoros Melissenos, imparator Botaniates'e karşı Süleyman Şah'la anlaşarak Yukarı Menderes ve Çardak yöresindeki kent ve kaleleri Türkiye Selçuklu Devleti'ne vermiştir. 1097-1098'de 1. Haçlı Seferleri sırasında Bizans saldırılarıyla Ege'deki Türkmen yayılışı yavaşlar. Bu dönemde Bizans imparatoru Aleksius Momnenos; Yuannis Dukasi, Batı Anadolu'nun Türklerin elinden alınması için görevlendirmiş olup bunun sonucunda İzmir, Efes, Sardes, Alaşehir Laodikeia, Honaz, Çardak (Chardax), Homa'ya kadar olan bölgeleri almıştır. Bu sırada Türkler de Firigya'nın iç bölgelerine çekilmişlerdir. Fakat Yukarı Menderes Vadisi ve Çardak yöresi 1. Kılıçarslan tarafından 1102 yılında tekrar fethedildi. Yukarı Menderes Vadisi ve Çardak yöresinin 1102'de Türklerin eline geçmesinden sonra Aleksius Komnenos'un Komutanlarından Philocal (Philokles), ordusuyla Frigia bölgesine gelerek Laodika'yı geri almış, Beşparmak (Baklan) Dağları'na çadır kuran Türkmenlerin üzerine giderek beşikteki çocukları kaynar kazanlara attırıp, kadınları boğazlatmışlardır. 1118 yıllarında Aleksius Komnenos öldüğünde

Türkler, Çardak yöresi ve Yukarı Menderes Vadisi'ne girmiş; Laodikeia ile Zozopolis'i (Uluborlu'yu) ele geçirmişlerdi. Bu akınları Alpka adlı Türk Komutanı Laodikeia'dan idare ediyordu. Yukarı Menderes Vadisi ve Çardak yöresinin Selçuklu Valisi olan Alpka, Bizans kaynaklarında Emir Picharas olarak geçmektedir. Selçuklu Sultanı Mesut 1140–1145 yıllarında Fırat boylarında Danişmentlilerle uğraşırken Türkmenler, fetihlerini bir yandan (Denizli dolaylarında) Yukarı Menderes Vadisi'ne diğer yandan da Eskişehir-İznik hattına kadar götürmüşlerdir. Türkler, Yukarı Menderes Vadisi'ne yerleşmek için yıllarca mücadele etmişlerdir. Bölge, geçiş yollarına yakın olduğu için Türklerin varlığı Yukarı Menderes Vadisi'nden hiç kaybolmamıştır. Türklerin 1145 yılında Çal-Baklan havalisinden geçerek Sardes'i yağma ettikleri bilinmektedir. Türklerin yaptıkları akınlar kısa bir süre içinde meyvesini vermiş ve Yukarı Menderes Vadisi'nde Türk yerleşmeleri görülmeye başlanmıştır. Bizans tarihçisi Kinnamos 1146 senesinde Menderes Nehri'nin kaynaklarında Türklerin karargâhına rastladığını kaydeder. Bu da gösteriyor ki, Civril, Işıklı, Homa, Dinar yöreleri Rumların elinden çıkmıştır. Türklerin Anadolu'daki varlığı Bizans'ı her geçen gün rahatsız etmiş ve Bizans, Türkleri Anadolu'dan çıkarmak için çalışmalara başlamıştır. İmparator Manuel, Büyük Menderes Vadisi'ndeki kaleler (Soublaion) ile Eskişehir (Dorleon) kalesini güçlendirdikten sonra Selçuklu Devleti'ni yıkarak Türkleri Anadolu'dan atmak için Yukarı Menderes Vadisi'nden Konya'ya yürüyerek Selçuklu ordusunu gafil avlamak istiyordu. Bu nedenle 5 Eylül 1176'da Bizans ordusu Denizli'den (Laodikeia ve Chonai) çıkarak Baklan (Lakarion) Ovası'ndan Menderes yakınındaki Eumenia üzerinden Homa (Soublaion) ve oradan da Myriokepholon denilen dar ve sarp bir vadiye girmiş; Tybrize adlı çıkış yerinden Sultan II. Kılıçarslan'ın kurduğu pusuya düşerek büyük bir yenilgiye uğramıştır. Myriokepholon Zaferi'nden sonra yöredeki Türk hâkimiyeti perçinlenmiştir. Baklan Ovası'ndaki Baklan, Mahmutgazi, İsabey gibi yerleşimlerinin stratejik olarak kurulduğu bugün dahi kendini göstermektedir. Çünkü buradaki Türklerin Baklan Ovası'nun girişine hâkim olmaları çok kolaydır. Bununla birlikte bu yerlere baskın yapmak stratejik olarak mümkün değildir.

Myriokepholon'dan sonra da Türk-Bizans mücadelesi Yukarı Menderes Vadisi'nde sürmüştür. İmparator Maunel arka arkaya Lakerion (Baklan Ovası) ve Panasion (Banaz Ovası) yanında çadır kurmuş olan Türk gazilerini yok ettirmek için hücumu geçmiştir. Bu sırada Türkmenler Baklan Ovası'nda sağlam bir suretle tutunmuşlardır. 1176'dan sonra Türkmenlerin Bizans arazilerine girmeleri engellenememiştir. Doğudan gelen Türkmenler Yukarı Menderes Vadisi'nde kalıcı hale gelmeye başlamıştır. Haçlı Seferleri'nin Anadolu üzerinden yapılması Selçukluları etkilese de Anadolu'daki Türkleşme sürecini

durduramamıştır. III. Haçlı Seferi sırasında, Haçlı ordusu Alaşehir, Laodikeia (Denizli), Zozopolis (Uluborlu), Akşehir istikametinde ilerlerken, Latin yazarları Denizli, Çardak, Dazkırı, Dinar, Uluborlu güzergâhında 100.000 bin civarında Türkmenlerle karşılaştıklarını ileri sürerler ve ilk defa “Turkia” kelimesini (Türklerin ülkesi), Haçlılar kullanmaya başlamışlardır. Bu da gösteriyor ki Yukarı Menderes Vadisi dolayları Türk yurduna dönüşmüştür.

Alaşehir Savaşı'nın sonucunda yapılan barış anlaşmasıyla Menderes Nehri sınır olarak kullanılmış, doğu tarafı Türklere bırakılmıştır. Yukarı Menderes Vadisi ve Çardak yöresinin yönetimi Esedüddin Ayaz El Galibi adlı bir Selçuklu komutanı tarafından yönetildiği 1214'te fethedilen Sinop kalesinin tamiratındaki 1215 tarihli kitabede geçmektedir. Bu bölge Türkmenleri, 13.yy. ortalarında yazan Endülüslü (İspanya) coğrafyacı İbn Said, Batı Anadolu'da çoğalan Türkmen kitlelerini anlatır. Bu ülkenin doğusunda Türkmen dağları ve memleketleri uzanır. Bunlar Selçuklular zamanında Rum ülkesini fetheden Türk kökenli kalabalık bir halktır.

*Haçlıların “**Türkia**”, Endülüslü İbn Said'in “**Türkmen dağları**” ifadesini kullanması bu yörelerin Türk yurdu haline geldiğinin açık bir kanıtıdır. Artık, yer isimleri, bölgenin Türkleşmesi sonucunda değişmiştir.*

Yöredeki Türkmenler, 13.yy.da bu yöre uç olarak yaşamakta ve uç beyi Mehmet Bey'in kurduğu beyliğin zayıflaması üzerine bu bölgede büyük bir güç haline gelen Germiyan Beyliği, topraklarını genişletmek için mücadelelere girişmiştir. Kütahya'dan Baklan ve Çal havalisine ve oradan da Denizli'ye kadar olan topraklar Germiyanlıların eline geçmiştir. Cami-el -Düvel'in kaydına göre; Kütahya'dan başka Tavşanlı, Gediz, Eğriöz, Simav, Eşme, Kula, Selenli, Güre, Banaz, Işıklı, Baklan, Honaz, Dazkırı, Geyikler, Şeyhler (Işıklı), Denizli, Gölhöyük, Çarşamba ve diğer bazı şehirler Germiyan Beyliği'ne tabidir. Osmanlıların Anadolu'daki Türk birliğini kurma çalışmaları, bu bölgeye de yansımıştır. Germiyanlılarla Osmanlılar arasında mücadeleler yaşanmıştır. Yıldırım Beyazıt 1390 yılında Germiyan Beyi Yakup Çelebi ile veziri Hisar Bey'i yakalatarak topraklarını kendi ülkesine katmıştır.

1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Anadolu Türk birliği bozulmuştur. Bütün Anadolu'yu ele geçiren Timur, bir müddet sonra Kütahya ve Altınbaş'tan Ladik'e gelmiştir. Timur Kütahya'dan Denizli'ye gelirken Çivril üzerinden Baklan Ovası'nı kullanmıştır. Bölge 1402'den sonra Osmanlıların elinden çıkmıştır. 1402 yılında Yakup Çelebi, İbsala Kalesi'nden kaçarak sığınmış. Timur'un Denizli'deki kalışı günlerinde Germiyanolu Yakup Bey kendisini ziyaret etmiştir. Timur tarafından Germiyan toprakları Yakup Bey'e geri verilmiştir. II. Murat'ın hükümdarlığı zamanında, Osmanlı nüfuzundan kurtulan Yakup Bey'in

erkek evladı olmadığından Germiyan Beyliği'ni Sultan Murat'a vasiyet etmiş, 1429 yılında ölümü üzerine beyliğin toprakları Osmanlılara geçmiştir. Böylece Yukarı Menderes Vadisi'nden Denizli havalisine kadar olan topraklar, Osmanlıların idaresine girmiştir.

Osmanlılar döneminde Yukarı Menderes Vadisi, Kütahya Livasına bağlıdır. Bölgenin 1530 yılındaki yerleşmeleri gösteren tahmini haritayı çalışmamızın sonunda verdik (Bkz. Harita: 5). Osmanlı kayıtlarına göre bölgedeki aşiretler ve cemaatler şunlardır: Kesenli (Kesenlü) Şeyhli Kazası, Servili-Baklan Kazası, Akkeçili-Şeyhlü Kazası-Yörükân, Beğlili (Beğlülü), Çal Kazası-Yörükân, Çataloba-Çal Kazası-Yörükân, Koçak (Koçaklı), Şeyhlü Kazası-Yörükân, Sarvisalı-Şeyhlü Kazası-Türkmen Yörükânı, Sülüler (Süliler) Çal Kazası-Yörükân, Şeyhelvan-Çal Kazası, Yörükân, Timurcu-Çal Kazası, Yörükân, Yayı (Yalcılar/Yalcılı)-Şeyhlü Kazası-Yörükân, Yazır (Yazırlı) Baklan Kazası-Yörükân (Türkey, 1979: 104, 146, 190, 236, 293, 320, 500, 532, 656, 671, 688, 700, 722, 767, 769).

Araştırma alanımız, Uşak il sınırına dayanmaktadır. Çivril'in bazı köyleri bazı köyleri Uşak'a oldukça yakındır. Bu köylerin geçmişte Şeyhlü'ye bağlı olduğuna ait bir kanıt bulamadık. Ancak Caber Köyü'nün Caber Aşireti ile bağlantısı olduğu kanaatindeyiz. Çünkü bu köyün geçmişte Uşak Kazası'na bağlı olma olasılığı yüksektir. Caber-Uşak Kazası, Kütahya Sancağı-Türkmen Taifesinden (Türkey, 1979: 24). Bu bilgiden hareketle Çivril'e bağlı bazı yerleşim yerlerinin bir zamanlar Uşak Kazası'na bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

19. yy sonlarına gelindiğinde Osmanlı'da düzenlemeler görülür. Bunlardan birisi de idari yapı ile ilgilidir. Aydın Vilayeti de 1864 Nizamnamesi'nin bir uygulaması olarak kurulmuştur. Vilayette 1879'da dört sancak bulunurken 1884'te yapılan yeni bir düzenleme ile kurulan Denizli Sancağı ile birlikte bu sayının beşe çıkarılmış olduğunu salnamelerden öğreniyoruz. 1- Aydın Sancağı, 2- Saruhan Sancağı, 3- Aydın Sancağı, 4- Menteşe Sancağı, 5- Denizli Sancağı (Ülker, 1988: 167).

Denizli Sancağı'na bağlı bulunan kazalar şunlardır: Nefs-i Denizli, Buldan, Çal, Saray, Tavas, Garbi-yi Karaağaç adlarıyla altı kaza ile Honaz, Güney, Baklan, Kadı, Kal'a-yı Tavas ve İrle (Erle-Yeşilova) adlarında altı niheyi-yi havidir (Ülker, 1988: 167).

Çal ilçesi hakkındaki 19.yy. sonlarındaki bilgiler şöyledir: Kaza kuzeyde Eşme kazası, doğuda ve güneyde Hüdavendigâr vilayeti ile Denizli Sancağı ve batıda Denizli kazasıyla çevrilmiş olup Baklan adında bir nahiye ve 66 mahalle veya köye sahiptir. Merkez kaza Demirci (Çal) kasabasıdır (Ülker, 1988: 172). Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere 19.yy.da Çal ilçe, Baklan nahiye durumundadır.

Yeniçeri ordusunun kaldırılmasıyla İstanbul'un asayiş ve güvenliğinde boşluk meydana gelmiştir. Bu boşluğu doldurmak üzere 1829'da İstanbul'da muhtarlık teşkilatı

kurulur. Anadolu’da ise aynı yıllarda böyle bir teşkilat yoktur. İstanbul’daki bu olaylar 1833 yılında Anadolu’da muhtarlık teşkilatının kurulmasına sebep olmuştur. Bekilli’de muhtarlık teşkilatı 1833’te kurulmuştur (Bekilli, 1998: 41).

Çivril, 19.yy.da küçük bir köydür. O yıllarda bölgedeki ilçelik Şeyhlü Kazası’ndadır. Temettuat Defterlerinde Çivril hakkında şu bilgiler verilir: “Çivril 1844 senesinde Kütahya Sancağı’na bağlı Şeyhlü Kazası’nın bir köyüdür. Nitekim kaynak olarak kullandığımız Çivril Temettuat Defterinin (BOA. ML. VRD. TMT. No: 9331) ilk sayfasında da Kütahya Sancağı’na tabi Şeyhlü Kazası’nda vaki Çivril Karyesi’nin sekiz mahalleden ibaret Tahrir-i Temettuat defteridir. Söz konusu devirde 8 mahalleden meydana gelen Çivril, 1844 senesinde de bir kasaba hüviyetindedir.” (Özçelik, 2001: 201).

Çivril 1880’li yılların başında, Sandıklı Kazası’nın Işıkli Nahiyesi’ne bağlı bir köydür. Daha sonra, 1886 yılında Çivril’de belediye teşkilatı kurulur. 19. yy.daki teknolojik gelişmeler Yukarı Menderes Vadisi’nde de kendini gösterir. Bu yüzyılda tren en önemli ulaşım aracıdır. 1866 yılında Anadolu trenle tanışır. Hızlı gelişmeler, bu bölgeye kısa bir sürede gelir. Çünkü Çivril, süratle gelişmektedir. 1892’de Çivril, nahiye statüsüne kavuşur ve aynı yıl trenle tanışır (Aykut, 2001: 256–257).

I. Dünya Savaşı’ndan sonra Anadolu, galip devlet tarafından paylaşılır ve herkes kendi bölgesine asker çıkarmaya başlar. Yunanlılar 15 Mayıs 1919’da İzmir’e asker çıkarırlar. Bu işgale Anadolu halkı kayıtsız kalmamıştır. Yurdun diğer yerlerinde olduğu gibi Denizli’de de işgal hoş karşılanmaz. 16 Mayıs 1919’da Tavas’ta, 17 Mayıs 1919’da Çal’da miting tertip edilir. 29 Mayıs 1919’da Denizli Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyeti kurulur.

Yunanlılar Anadolu’yu işgal etmekte gecikmemişlerdir. Yunan kuvvetleri seri bir şekilde ilerlemiş 5 Temmuz 1920’de Buldan Kasabası’nı ve çevresini işgal altına almışlardır Yunanlıların Anadolu içlerine doğru ilerlemeleri durmamıştır. 5 Temmuz 1920 tarihinde, Yunanlılar Çal sınırına giren Menderes’in kuzey kısmında kalan Medele (Yeşiloba), Kutlubey (Moraca), Deşdemir, Bekilli, Üçkuyu, Süller, Şalvan, Şapçılar ve köylerini işgal etmişler, Çivril yönüne doğru ilerlemeye başlamışlardır (Bekilli, 1998: 47).

Anadolu’nun paylaşılmasından sonra Yunanlılar ve İtalyanlar arasında Büyük Menderes Irmağı sınır olmuştur. Irmağın güneyi İtalyan bölgesi, kuzeyi Yunan bölgesi olduğu için Yukarı Menderes Vadisi’nin güneyi Yunan işgaline uğramamıştır.

Kuvayimillie bir taraftan yurdun işgalden kurtulması için uğraşırken bur yandan da Anadolu’da çıkan isyanları bastırmak için uğraşmaktadır. Bu tür olaylardan biri de Çopur Musa’nın Çivril baskınıdır (Sayhan, 2001: 245–253).

26 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz'un etkileri 31 Ağustos gecesinde Yukarı Menderes Vadisi'ne ulaşır ve bölge Yunan işgalinden kurtulur. Ne var ki, Yunanlılar bölgede oldukça zararlı faaliyetlerde bulunurlar. Çivril ilçesine bağlı Caber Köyü, Uşak sınırına yakındır. Bu köy Yunanlılar tarafından tamamen yakılır. 80'e yakın kişini bu olayda can verdiğini yöredeki insanlardan öğrendik.

Baklan, Bekilli ve Çal idari olarak bağımsız ilçelerdir, fakat bu üç ilçe Çal adı altında bütün bir bölge şeklinde bilinmektedir. Bölge halkının tarihsel bağlılığı hala sürmektedir. Çal yöresinde eğitime önem verildiği için bölgede eğitim düzeyi oldukça yüksektir. Batı Avrupa ülkelerine işçi olarak giden pek çok Çallı yurda dönmemiş ve Avrupa'da kalmıştır. Bu işçilerin ortaklaşa 1980'lerde kurduğu Akkent'teki meyve suyu fabrikası kötü yönetim sonucu iflas etmiş ve sonunda İngilizlere satılmıştır. Eğitimli insanların ve Avrupa'ya giden kişilerin öncülük etmesi ve geri dönmemesi sonucu Çal yöresinin nüfusu her geçen gün azalmaktadır ve yöre göç verir durumdadır. Denizler'de kurulan organize sanayi bölgesinde gerekli ve tatmin edici yatırımlar olmadığı için nüfusun azalması önlenememiştir. Baklan'a ait yerleşim yerlerinde sulu tarım yapılmakla birlikte halk, geçimini hayvancılık, tarım ve bağcılıkla sağlamaktadır. Tarım ürünlerinden arpa, buğday, nohut, çerezlik ayçiçeği ve haşhaş önemli gelir kaynaklarıdır. Bekilli'nin arazileri engebeli olduğu için ilçede bağcılık ve buna bağlı olarak şarap sanayisi gelişmiştir. Bekilli şarapları Türkiye'de ve dünyada bilinmektedir. Çal arazilerinin bir kısmı Baklan Ovası'nda bulunmaktadır ve burada sulu tarım yapılmaktadır. Dağlık ve engebelik arazide bulunan halk, geçimini bağcılıkla sağlamaktadır. Çalkarası üzümü şarapçılıkta aranan ve bilinen bir türdür. Her üç ilçenin de dağlık arazilerinde küçükbaş hayvancılık yaygındır. Geçmiş yıllarda buralarda kıl keçisi yetiştiriciliği yaygınken son yıllarda oldukça azalmıştır.

Çivril, araştırma alanımızdaki en büyük ilçedir. Bu yüzden ilçe genelindeki yerleşim yerlerinin geçim kaynakları çeşitlilik göstermektedir. Yöredeki dağlık özellikler küçükbaş hayvancılığı olumlu yönde etkilemiştir. Akdağ, Yörükler için otlak oluşturmaktadır. Ovadaki yerleşim yerlerinde Büyük Menderes'in su imkânlarından yararlandığı için elmacılık, şeker pancarı, haşhaş, çerezlik ayçiçeği, yem bitkisi yetiştiriciliği ve buna bağlı olarak büyük baş hayvan yetiştiriciliği en önemli geçim kaynaklarıdır. Akdağ'daki yaban keçileri, geyikler doğal ve yabanıl hayatın en önemli unsurlarıdır. Işıklı Baraj Gölü'nün bulunması balıkçılığı ve avcılığın gelişmesini sağlamıştır. Gümüşsu dolaylarında son yıllarda kirazcılık önem kazanmıştır. Kırılan kasabasının ticaretteki yeri ilçe ve il bazında önemli bir yer tutmaktadır. Motorlu araç alım satımında kasaba halkının önemli bir yeri vardır. Özdemirci kasabası Afyonkarahisar sınırında olduğu için Dazkırı, Dinar, Evciler ile ticari ve sosyal hayat

yönünden yakından ilişkilidir ve bu kasaba göç vermemekte ve kasabanın nüfusu artmaktadır. Özdemirci, kasaba olmasına rağmen burada yerleşik hayattan çok göçerliğin izlerini görmek mümkündür. Gürpınar kasabası Uşak'a 45 km. uzaklıktadır. Bu kasabadan birçok kişi Avrupa'da ve gelişmiş sanayi ülkelerinde yaşamaktadır. Her yaz bu gurbetçiler kasabalarına gelmekte ve tatillerini burada geçirmektedirler. Kasabanın çeşitli yerlerinde Batı tarzında birçok ev görmek mümkündür. Çivril, Denizli'nin gelişmiş ilçelerindedir. Eğitim düzeyinin Çal kadar olmamasına rağmen ekonomik büyüklüğü vardır. Türkiye altıncılık sektöründe söz sahibi şirketler ve bunların sahipleri Çivrillidir. Bunun ilçenin gelişmişliğine katkısı yadsınamaz. Çivril ilçe merkezi kendisine bağlı köylerden ve kasabalardan göç almaktadır. Bunda ilçenin Denizli'ye uzak olması, sanayinin iyi durumda olması, ticaret olanaklarının bulunması etkilidir.

Çivril köy ve kasabalarındaki kültürel zenginlik yerleşim yerlerinin coğrafyasına göre çeşitlik göstermektedir. Sulama olanaklarından yararlanamayan yerlerde ekonominin gelişmemesi göçer hayata bağlılığı da paralelinde getirmiştir. Buralarda küçükbaş hayvancılık ve buna bağlı olarak yılın bazı dönemlerde otlak değiştirme amacıyla yer değiştirme hala mevcuttur.

Denizli ve Aydın yöresinden gelen Yörüklerin Akdağ'daki yaylalara giderken kullandıkları güzergâh, 'Ulu yol'dur. Bu yol Denizler, Baklan, Dağal, Harıl Boğazı, Tokça güzergâhından Akdağ'a ulaşmaktadır. Bu yolun 40 yıl öncesinde çok işlek olduğu, genişliğinin 2-3 dönümü bulduğu, binlerce başlık Yörük sürülerinin buradan geçtiği halk tarafından anlatılmaktadır. Şimdilerde ise buradan geçen Yörük sürülerinin sayısı 8-10 civarındadır. Dağal sınırları içinde, bu yol üzerindeki Musluk Mezarlığı ve Taşlıtarla mevkisinde küçük taşlarla yapılan mezarların Yörüklere ait olduğu söylenmektedir. Bu yolun Yörük sürüleri dışında, kültür aktarımında da taşıyıcılık yaptığını söylemek mümkündür.

Çal yöresinde kurulan Kayı Pazarı Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nin en eski ve önemli pazarlarından ve yöredeki Türk boylarının haftada bir toplanmasını, ticaret yapmasını, bilgi alışverişinde bulunmasını sağlamıştır. Dağal'da kurulan Belen Pazarı ise 40-50 yıl öncesine kadar canlılığını korumuştur. Bu, bilinen diğer pazarlardan farklıdır ve Afyonkarahisar, Uşak, Denizli, Isparta, Kütahya yöresinin en büyük kaçakçılık pazarıdır. Bu illerin dışında diğer illerden birçok kişinin adı geçen pazara geldiği söylenmektedir. Çıtak ve Çivril pazarları geçmişte olduğu gibi bugün de canlılığını korumaktadır.

Yörede insan sağlığı için zararlı doğal ya da doğal olmayan bir etken yoktur. Çal yöresi insanların beynin gelişmesi için gerekli olan doğal şekeri yörede yetişen üzümlerden sağlaması Çallıların zeki ve uyanık olduğu tezini desteklemektedir.

II. Araştırma Konusu

Halk edebiyatında sözlü kültür ortamında oluşturulan ve anlatılan efsane türünün Kuzeydoğu Denizli yöresindeki örnekleri temel olarak araştırma konumuzu oluşturmaktadır. Efsanenin ne olduğu ne olmadığı hakkında yerli, yabancı birçok kaynaktan bilgiler verilmiştir.¹ Olağanüstülük ve buna inanma efsanenin en belirleyici özelliği olduğu için araştırma konumuz bu bağlamda ortaya çıkan anlatılardır.

III. Amaç

Sözlü kültür ürünleri, günümüz şartlarının hızlı bir değişim içinde olması nedeniyle hızla yok olmaktadır. Biz de bir an önce bu ürünlerin derlenmesi gerekliliğinden hareketle Kuzey Doğu Denizli Yöresi'nde anlatılan efsanelerin belirlenmesi ve kayıt altına alınmasını kendimize amaç edindik. Halkın muhayyilesinde ve sözlü kültür ortamında yaşayan efsanelerin tespit edilerek incelenmesinin, geçmişin kültürel değerlerini ortaya koymak kadar, toplumun zihni yapısını belirlemede ve bugünün bazı problemlerini çözmede faydalı olacağı düşüncesindeyiz. Ayrıca, yerel özellikteki bu tarz ürünlerin milli kültürümüze ve hatta evrensel kültüre kazandırılması yolunda önemli bir çaba olduğu kanaatindeyiz.

IV. Yöntem ve Teknikler

Araştırmamıza ilk aşama olarak efsanelerin anlatıldığı yerlerle başladık. Ardından yapacağımız derleme çalışmalarımızda gideceğimiz yerlerdeki görüşmelerimizde bize yardımcı olabilecek kişileri belirledik. Araştırma alanımızda tarihî eser kaçakçılığı yoğun olarak yaşadığı için Denizli Valiliği kanalıyla Baklan, Bekilli, Çal, Çivril Kaymakamlıkları ile irtibata geçtik. Yetkili makamlar, araştırma yapmamızın güvenlik açısından herhangi bir sakınca taşımadığını bildirdi ve gerekli izni bize verdi. Kaymakamlıkların bünyesinde yetkili

¹ Efsane genel hatlarıyla evrensel bir özellik gösterir. Kendini yöreye ve sosyal çevreye kolayca uyarlayabilme özelliği onun çok yaygın bir tür olmasını sağlamıştır. Bu yüzden bir ulusta veya yörede binlerce efsane olabilir. Doğal olarak da birçok araştırmacı, efsanenin tanımını, mensubu olduğu topluma, yöreye, çağa göre yapmıştır. Bu tanımların özelliklerin hepsini burada vererek tekrara düşmek istemedik. Metin Ergun, **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997. adlı çalışmasında Türk Dünyasındaki boyların efsane hakkındaki görüşlerine geniş bir şekilde vermiştir. Bunun yanında dünyaca tanınmış bilim adamlarının ve Türkiye'deki otorite kişilerin görüşlerine de yer vermiştir. Mehmet Naci Önal, **Muğla Efsaneleri**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2005. adlı çalışmasında efsaneler hakkında dile getirilen görüşleri, yerli ve yabancı sözlükleri, ansiklopedileri ve çalışmaları tarayarak vermiştir.

kişilere çalışmamız hakkında bilgi verip onlardan bize yardımcı olmalarını istedik. Bu talebimiz olumlu karşılandı; belediye başkanlarına ve muhtarlara bizlere yardımcı olmaları konusunda ricada bulunuldu. Bu, araştırma alanımızdaki kaynak kişilere ulaşmamızda kolaylık sağladı. Bunun yanında yerel kültürün değerini ve önemini bilen yöre halkından meraklı ve ilgili kişiler bizlerden hiçbir yardımı esirgemedi. Yabancı bir yörede yabancı bir kişi olduğumuz için kaynak kişilere ulaşmada ve kaynak kişilerle görüşmede, bu yolla büyük kolaylık sağladık.

Araştırma alanındaki çalışmaların finansmanını bireysel olarak sağlamamız ve bu araştırmada grup çatışması yapmamamız çalışmamızı güçleştirmiştir. Özellikle, kadın anlatıcılara ulaşmada epeyce zorlandık. Bu yüzden çok az sayıda kadın anlatıcıyla görüşme yapabildik.

Araştırmamızda derleme, mülakat, gözlem ve inceleme yöntemlerini kullandık. Anlatıcıların bazıları, seslerinin kaydedilmesine izin vermediği için onların anlattıklarını yöresel dil özelliklerini bozmadan yazıya geçirdik. Dağal doğumlu olduğumuz için Baklan genelinde gözlem yöntemini daha ağırlıklı kullandık. Çünkü bu yörenin kültürü bize yabancı değildi. Derleme amacıyla yaklaşımdan günlük yaşam içinde onlarla birlikte olduk ve bu sırada ağızlarından çıkan efsaneleri tespit ederek kaydettik.

Belirleyebildiğimiz efsaneleri, yöresel dil özelliklerini bozmadan, metin tamirati yapmadan sınıflandırdık. Metinlerin künyelerini, anlatıcının adını-soyadını, efsanenin nereden ve ne zaman derlendiğini ve kaset numarasıyla metraj aralığını verdik. Bazı efsaneleri kasete kaydedemediğimiz için bu bilgileri veremedik. İsmi vermek istemeyen anlatıcıları ise **K**'ye numara vererek gösterdik. Aynı yer hakkında anlatılan efsaneleri ve birbirine benzeyen efsaneleri ard arda verdik. Ardından onların yapı, konu, işlev ve icra bakımından değerlendirmelerini yapıp motif yapılarını çıkararak bu motiflerin kaç kez geçtiğini belirtip motifleri listeledik.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUZEYDOĞU DENİZLİ EFSANELERİNİN İNCELENMESİ

1.1. Efsane Nedir?

Efsane bir halk anlatısıdır, tanımı farklı kişiler tarafından, farklı biçimlerde yapılmıştır: Asılsız hikâye, masal, boş söz, saçma sapan lakırdı; dillere düşmüş, meşhur olmuş hadise (F. Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 1994: 206). Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, gerçeğe dayanmayan asılsız, söz, hikâye (Türkçe Sözlük, 1998: 674).

İnsanların merak duyguları, olup bitenden haberdar olma istekleri hiçbir zaman kaybolmamış ve birbirlerini bilgilendirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. En küçük olayı dahi anlatma ve dinleme gereksinimi duyan insan, her zaman, her yerde hangi dile, dine, ırka mensup olursa olsun bunu gerçekleştirmiştir. *Hikâye etme eğilimi ve onu dinleme ihtiyacı, anlatıyı uygarlık tarihi boyunca insanların doğal yoldaşı yapmıştır. İnsanlığın tarihsel gelişimi süresince, anlatma ve onu dinleme bir sekteye uğramıştır. Bu, anlatı türlerinin gelişmesini, yeni şekillere girmesini, bağımsız türlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sosyo-kültürel yapıya ayak uyduran anlatılar, anlatıldıkları sürece çoğalır, çeşitlenir ve birbirleriyle birleşir. Anlatılar, nesilden nesile aktarılmıştır. Her nesil geçmişten gelen bu anlatıları içinde buldukları duruma ve yöreye göre yeniden biçimlendirmiştir. Anlatılar, kendilerini herhangi bir yöresel ve sosyal havaya uyarlayabilirler. Geçmişe dayalıdırlar ve önemlidirler; ama aynı zamanda yeni ve günceldirler. Kökenlerinin geçmişte olmasına rağmen şu anda anlatılmaları, dinlenilmeleri onların güncelliğini ve varlığını gösterir. Bu özellikler, halk anlatısının sonunun olmadığını gösterir. Son şekilleri yoktur* (Degh, 2003: 91–98). Halk anlatıları nesir şeklindeki sözlü edebiyatın tüm çeşitlerini kapsar. Çeşitliliğin çokluğu her açıdan bir zenginliktir. Fakat türlere ayırma, bu bağlamda zorluk oluşturur. Tarza, içeriğe ve fonksiyonelliğe bağlı mükemmel bir sınıflandırma mümkün değildir. Sınıflandırmanın mükemmel olarak yapılamadığı bu alanda, araştırma konusu olarak efsaneleri seçtik. İnanç olgusundan yola çıkarak bir anlatının efsane olup olmadığına karar verdik. Çünkü araştırdığımız kaynaklarda farklı tasnifler olmasına rağmen efsanenin belirleyici özelliği inanç olgusuydu.

Halkın yaratma, anlatma, bilgilenme, bilgilendirme toplumsal bağları güçlendirme, kuşaklar arasındaki bağı koparmama, değer yargılarını koruma, toplumsal yapının

sürekliliğini sağlama, eğlenme, eğlendirme gibi istekleri anlatıların ortaya çıkmasını, çeşitlenmesi sağlamıştır. Efsanenin halk arasında tanımsal özelliğinden ziyade işlevsel bir özelliği vardır. İşte bunlar, efsanenin diğer anlatı türlerinden ayrılarak yeni bir tür olmasını sağlamıştır. İnanç özelliği, inanırlık efsanenin en belirgin niteliğini oluşturmaktadır. Bu özellik, efsanenin inanışlar içinde yer almasını sağlamıştır; fakat bu, kutsal dinlerin ortaya koyduğu inanış değil, halk inanışıdır. Halk bilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uyarlayarak yaşattığı yeni dininde yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir (Boratav, 1984: 7), araştırma alanını bu tür inanışlarla sınırlar (Çobanoğlu, 2003: 11). Bunlar “resmi” veya “kitabî” din öğretisini temsil eden din adamları ve bilginlerince çoğunlukla “hurafe” veya “batıl inanç” (superstition) olarak adlandırılmak suretiyle resmi dinin dışında oldukları vurgulanan, halk dinine ait yaygın inanış şekilleri, yorum ve uygulamalarıdır (Çobanoğlu, 2003: 12). Din, ahlak vb. kurallarındaki kesinlik ve katılığa karşılık bunlar yerden yere, topluluktan topluluğa değişik biçimler ve içerikler gösterirler (Boratav, 1984: 7).

İnanç olgusunun ağır bastığı bu türde nesir anlatıların kaçınılmaz olan yer, zaman, kahraman özellikleri vardır. Bunlar ister gerçek, ister kurmaca olsun nesir anlatının temel öğeleridir. Halk anlatıları içinde masal, mit ve efsane arasında her zaman karşılaştırma yapılmıştır. Efsanelerin ve mitlerin halk muhayyilesinde gerçek olarak kabul görmesi onları masallardan ayırır. Kurmaca kurallarına dâhil olan halk masallarına karşılık mit ve efsane gerçek anlatılar kategorisine girmektedir (Bascom, 2003: 467). Her üç türde de nesir anlatı özellikleri vardır. *Sayısal özellikler bakımından bir üstünlük, çokluk hemen göze çarpar. Dünyanın ve insanların yaratılışı, ölümün nedeni gibi konular üzerinde birçok çeşitlenmeler vardır, ama her kültürde mitlerin sayısı sınırlıdır. Buna karşılık çok daha fazla masal vardır. Her on mite karşılık, belki de yüzlerce masal bulmak mümkündür. Yine de bu kadar çok masal olmasına rağmen bunlar efsanelerin sayısal üstünlüğüyle kıyaslanamaz. Binlerce efsane vardır* (Bascom, 2003: 470). Efsanelerin sayıca çokluğu onların bağımsız bir tür olduğunu ispatlamaya yeterlidir. Olağanüstülük ve buna inanırlık bağımsız bir tür olarak diğer türlerden ayırt edici belirleyici en önemli özelliktir. Olağanüstülük mit ve masalda da vardır. Mitler gibi en eski geçmişe, masallar gibi olmayacak şeylere işaret etmezler. Efsaneler ilahî olmaktan çok dünyevîdir ve ana karakterleri insanoğludur. Göçlerden, savaş ve zaferlerden, eski kahramanların, şeflerin ve kralların yaptıklarından ve hükümranlıkları ve başarılarından söz eder. Bu anlamda genellikle yazılı tarihin sözlü gelenekteki bir karşılığıdır; ama azizlerin, perilerin, hayaletlerin ve gömülerin konu edildiği yerel anlatımları da içerir (Bascom, 2003: 475). Dünyadaki her şeyin varoluş sebebini arayan, nasıl olduğunu sorgulayan insanın

sorularına verilen cevaplar efsanenin veya mitolojinin içinde karşılığını bulur. Mitler yaradılışa ait şeylerden bahsederler. Zaman, yaradılış zamanı, yani evrenin ilk çağlarıdır. Mitten önce zaman yoktur. Efsane ise insanın yaratılışından sonraki zamanda oluşur (Önal, 2005: 34). Bu üç tür hakkındaki temel özellikleri Bascom aşağıdaki tablolarda vermiştir (Bascom, 2003:475–477): Bu tablolarda mit, efsane ve masal; inanma, zaman, yer, kabul edilmiş tavrı ve temel karakter yönünden karşılaştırılmış ve birbirlerine benzeyen ve benzemeyen yönleri ortaya konulmuştur.

Nesir Anlatıların Üç Türü					
Tür	İnanma	Zaman	Yer	Kabul Edilmiş Tavrı	Temel Karakter
Mit	Gerçek	Uzak geçmiş	Farklı bir dünya: Erken veya diğer	Kutsal	İnsan dışı varlık
Efsane	Gerçek	Yakın geçmiş	Günümüz dünyası	Kutsal ve değil	İnsan
Masal	Kurmaca	Herhangi bir zaman dilimi	Herhangi bir yer	Kutsal değil	İnsan veya diğer

Halk anlatılarının anlatıldığı yer ve zaman birbirinden farklıdır. Bu, onların ayırt edici özelliklerindedir. Uzunluk, kısalık, yapısal birimlerdeki farklılık ve azlık-çokluk da önemlidir. Masal ile efsane arasında uzunluk bakımından bir fark vardır. Efsaneler masallardan genellikle daha kısadır. Bundan dolayı bir “*efsane metninde masala nazaran daha az yapısal birim vardır.*” (Görkem, 2002: 233). Kısalığı ve nesirle anlatılmış olması sonucu efsane en çok masalla karıştırılabilir. Efsaneyi masaldan ayırt etmeye yarayan bir özellik de onun sonunun acıklı bitmesi – zorunlu değilse bile- olağandır (Boratav, 1969: 108). Masalın hayal mahsulü olmasına karşılık efsanenin gerçek olarak kabul edilmesi (Sakaoğlu, 1992: 11) bu iki türün en belirgin özelliğidir.

1. Biçimsel Özellikler (Düzyazı anlatı biçimi)	Nesir Anlatıların Temel Özellikleri NESİR ANLATI TÜRLERİ		
	Mit	Efsane	Masal
2. Geleneksel başlangıç	Yok	Yok	Çoğunlukla
3. Geceleyin anlatılma	Sınırlama yok	Sınırlama yok	Çoğunlukla
4. İnanma	Gerçek	Gerçek	Kurmaca
5. Kurgu	Herhangi bir zaman ve yere bağlı	Herhangi bir zaman ve yere bağlı	Bir yere ve zamana bağlı değil
a. Zaman	Uzak geçmiş	Yakın geçmiş	Herhangi bir zaman
b. Yer	Erken veya diğer dünya	Bugünkü gibi bir dünya	Herhangi bir yer
6. Kabul edilme tavrı	Kutsal	Kutsal	Kutsal değil
7. Temel karakterleri	İnsan dışı varlıklar	İnsan	İnsan ve diğer varlıklar

Bu tablolardaki tespitler üç türe giren anlatılar için geçerli olmayabilir. Anlatıların içeriğinden hareketle birkaç kıstasla güvenilir kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Buradaki “gerçek” ve “kurmaca” arasındaki farklar araştırmacıların inançlarına, bilimsel ve tarihsel gerçeklere göre değil, anlatının ortaya çıktığı bağlamdaki anlatıcı ve dinleyicinin inançları için geçerlidir. Bunlar bilgiyi verenin kişisel görüşleri üzerine kurulmuş yargılar olarak düşünülebilir. Mit, efsane ve masallar yer, zaman, karakterler ve en önemlisi de kendileriyle özdeşleşmiş inanç ve tavır bakımından birbirinden ayrılır (Bascom, 2003: 478).

Baktığımız ve araştırdığımız kaynaklarda olağanüstülük ve buna inanırılık efsanelerin en belirleyici özelliği olarak karşımıza çıkmıştır. Efsanedeki zaman olgusu yakın geçmiş olarak görülmektedir. Anlatıcılar bunları bizzat yaşamamış, fakat atalarından duymuşlar ve gelecek nesillere aktarmaktadırlar. Bu bağlamda olağanüstülüğün ve inanırılığın temel olduğu, fakat bunların anlatıcı tarafından bizzat yaşandığı, olayı, olayın geçtiği yeri, kahramanları veren anlatılar efsanelerden ayrılmaktadırlar. Bunlar yıllardır efsane olarak değerlendirilmiştir. Fakat bunlar bir memorattır. *Ne kadar olağanüstü olursa olsun, hiçbir efsane anlatımında efsaneyi nakleden, olayın bizzat başından geçen veya naklettiği olayı gördüğünü yahut söz konusu olayı yaşayan kişinin ağzından dinlendiği söylenemez, söyleyemez. Söylediği veya söyleyebildiği durumdaysa anlatılmış olan anlatı “efsane” (legend) değil bir memorattır. Bu durumda memoratın anlattığı tabiatüstü varlıklarla kurulan iletişimin neticesi gerçekleşen olayı “ya tecrübe yaşamış olan bir kişinin bizzat ağzından ya da ondan dinlenmiş olandan” sınırlaması beraberinde “kişiselliği” veya “şahsî olma ölçütü”nü getirmektedir* (Çobanoğlu, 2003: 26). Memoratlar bugüne, efsaneler ise düne ait bilgiler verir. Halkın nazarında efsanenin duruşu, bugünde değil geçmişte olmuş ve bitmiş olduğuna inanılan bir oluşturdur. Oysa memoratlar geçmişe değil şimdiye, bugüne aittirler ve bu ait oluş ve duruş her zaman yarına dolayısıyla da belki de bana tehdidini veya tahditini taşıyan düşünceleri uyandırmaları bakımından efsanelerden ayrı bir duruş ve düşünüşün ürünleridir (Çobanoğlu, 2003: 31). Memoratların, efsaneyle benzerlik göstermesi, fakat belirttiğimiz özellikler nedeniyle efsaneden ayrılması Bascom’un nesir anlatı türleri hakkında yaptığı tespitlere bir yenisini ekleme ihtiyacını ortaya çıkardığı için memoratların özelliklerini aşağıdaki tablolarda gösterdik:

Tür	İnanma	Zaman	Yer	Kabul Ediş Tavrı	Temel Karakter
Memorat	Gerçek	Bugün	Günümüz dünyası	Kutsal	İnsan

1. Biçimsel Özellikler: (Düzyazı Anlatı Biçimi)	Memorat
2. Geleneksel Başlangıç	Yok
3. Geceleyin Anlatılma	Yok
4. İnanma	Gerçek
5. Kurgu	Herhangi bir zaman ve yere bağlı
a. Zaman	Bugün
b. Yer	Bugünkü dünya
6. Kabul Edilme Tavrı	Kutsal
7. Temel Karakterleri	İnsan

Efsanenin bir alt türü olarak memoratları ele almak daha doğru olacaktır. Olayın yaşayan kişiden ya da duyulan bir kişiden yer ve zaman gösterilerek anlatılması, memoratı efsaneden ayırdığı için araştırma sahamızdan derlediğimiz efsanelerin tasnifinde memoratlara ayrı bir yer ayırmamız gerekmiştir.

Efsanelerin tasnifleri farklı kişiler tarafından değişik biçimlerde yapılmıştır. Mehmet Naci Önal Muğla Efsaneleri adlı çalışmasında, International Society for Folk-Narrative Research (Uluslar arası Folklor Araştırma Kurumu)'ün tasnifini vermiştir: ²

1. Yaradılış efsaneleri, dünyanın oluşumu ve sonu ile ilgili efsaneler.
2. Tarihi efsaneler ve medeniyet tarihi ile ilgili efsaneler.
  - a) Medeniyet ile ilgili yer ve eşyanın menşei
  - b) Bazı yerlerle ilgili efsaneler
  - c) Tarih öncesi (Prehistorya) ve ilk zamanlar ile ilgili efsaneler
  - d) Harpler ve felaketler
  - e) Temayüz etmiş kişiler
  - f) Bir düzenin bozuluşu
3. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler/mitik efsaneler.
  - a) Kader
  - b) Ölüm
  - c) Tekin olmayan yerler ve hayaletler
  - d) Hayaletlerin resmi geçidi ve savaşları
  - e) Öbür dünyada ikamet
  - f) Cinler, periler, ruhlar
  - g) Medeniyetle ilgili yerlerdeki hayaletler

² Yapılan tasnifleri yeniden verip, tekrara düşmek istemedik. M. Naci Önal, Türkiye'de kimlerin daha önceleri efsane tasnifleri yaptığını belirtmiştir. Bkz. **a.g.e.** s. 8-9.

- h) Değişmiş varlıklar
- i) Şeytan
- j) Hastalık yapan kötü ruhlar (cinler) ve hastalıkları
- k) Tabiatüstü (sihri) kuvvetlere sahip kimseler
- l) Efsanevî (mitik) hayvanlar ve bitkiler
- m) Hazineseler

4. Dini efsaneler/Tanrı ve Kahramanlarla ilgili efsaneler.

Efsaneler, olağanüstüdür, inandırıcı güce sahiptir. Bilgi vericidir, belli bir zamanda tezahür etmiştir, toplumsal bir etkiye sahiptir, oluşum, dönüşüm, tarih bilgileri verir, halkın hafızasında iz bırakan kişilerin, olayların etrafında oluşan sahte bir tarihtir.

Aynı inanç ve düşünce anlayışına sahip olan toplumlarda muhayyile aynı şekilde oluşur (Önal, 2005: 11). Efsanenin oluşması, anlatılması, inandırıcılığı da bu bağlamda ortaya çıkar. Sosyo-kültürel yapının değişmesi anlatıyı etkilediği için efsaneye inanırlık nesilden nesile farklılık gösterebilir. Nitekim bunun örneklerini çalışmamız esnasında gördük.

Anlatılar kendilerini her ortama adapte etmekte güçlük çekmez. Çevre ve zaman değiştiren efsane, yeni bir sosyal ve etnografik şartlara kendini yeniden adapte eder (Sakaoğlu, 1992: 11).

Efsaneler toplum tarafından kabul görür. Çünkü neden-sonuç ilgisi üzerinde durarak, ister yalan ister doğru olsun bir bilgi verir. Verilen bilgiye güvenilirlik vardır. Özellikle dinî ve mistik efsanelerde bunu yüceltilmiş şekilde görürüz. Davranışlarımızı, duygularımızı denetleyen kişi ve kişilere inanma, onları hoş tutma, dua etme gibi olguları ortaya çıkarır. İnanç olgusu toplumsal bağların devamlılığını sağlar. Bu inançlar toplumun muhayyilesinde yatan ortak değerlerdir ve topluma yol gösterirler. *Sözde şeytan, cin efsaneleri, korku ve korkuyu yenmektir. Alt mitoloji yaratıkları insan korkularının somut birer örneği, endişelerin izdüşümü ve bu korkuların bastırılmasını temsil eder. Su perileri ve su cinleri, ayartma ve kandırmayı temsil ederken, aynı zamanda suyun dipsizliğini ve tehlikelerini de anlatır. Efsanelerin doğaüstü yaratıkları, insan toplumunun normlarını teyit eder. Efsaneler, sosyal ve dinsel tabuların yıkılmasının doğuracağı sonuçlardan dolayı duyulan korku ve endişeleri anlatır. Her durumda efsanelerin bizden uymamızı istediği tabuların arkasındaki bastırılmış ve gizlenmiş yalanları sorgulayamayız* (Röhrich, 2003: 136–137).

İnsanların merak duyguları ve bilgi sahibi olma ihtiyaçları halk anlatılarında önemli bir yere sahiptir. İlkel insanlar dünyanın oluşumu hakkındaki bilgileri mitlerle açıklarlarken sonraki dönemler bunu efsanelerle yapmışlardır. Dünyadaki her şeyin var oluş sebebini arayan, nasıl olduğunu sorgulayan insanın sorularına verilen cevaplar efsanenin veya

mitolojinin içinde karşılığını bulur. *Mitler yaradılışa ait şeylerden bahsederler. Zaman, yaradılış zamanı, yani evrenin ilk çağlarıdır. Mitten önce zaman yoktur. Efsane ise insanın yaratılışından sonraki zamanda oluşur* (Önal, 2005: 34). Mitler evrenin ve dünyanın oluşumu ile bilgiler verirken efsaneler daha sonraki dönemler hakkında bilgiler verirler.

Efsaneler, dünya bugünkü halini aldıktan sonra ortaya çıkan, olağanüstülük ve buna inanmayı taşıyan halk anlatılarıdır. Yapılan efsane tasniflerinin bazı araştırmacıların ifade ettiği gibi menkıbe, memorat gibi alt türleri dikkate almadan yapılamaması sebebiyle biz, Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nden derlediğimiz efsaneleri şöyle tasnif ettik:

1. Oluşum ve dönüşüm efsaneleri
2. Tarihî olaylarla ilgili efsaneler
3. Dini ve mistik efsaneler
4. Memoratlar

Bu ürünlerin değerlendirme ve incelemesini yapı, konu, işlev, icra ve motif yönünden yaptık.

1.2. Yapı

Halk anlatılarının bazı yapısal ve genel özelliklerinin görüldüğü efsanelerin en belirgin özelliği kısa oluşlarıdır. Anlatılmak istenen, kısa ve öz biçimde dile getirilir. Anlatılan olayla ilgili bir delil mutlak olarak dinleyiciye gösterilir ve dinleyicinin buna inanması beklenir. Belirli bir başlangıç ve bitiş biçimleri yoktur. Halk ürünleri birbiri içine girebilir bir masalda, bir mitte bir halk hikâyesinde efsaneye rastlamak mümkündür. Bu bağlamda anlatılan ürünlerin tasnifinde zorluk çıkabilir, fakat inanç ve delil gösterme özelliği efsaneyi diğer halk anlatılarından ayırır.

Bazı efsaneler evrensel nitelik gösterir ve sadece olayı anlatır. Dinî, menkıbevî, millî nitelik gösteren efsanelerde bölgesel, ulusal ya da dinsel üstünlük sezdirme amacı görülebilir. Çünkü mensubu olunan sosyal çevrenin farklı görülmesi ve üstün tutulması gerekebilir. Her halk anlatısı, içinden çıktığı toplumun ortak malıdır ve değer yargılarını yansıtır. Bazı efsanelerin daha evrensel mesajlar, bazılarının ise belirli bir kesim için mesajlar taşıdığını söylemek mümkündür.

Halk kültürü ürünlerinin tek bir varyantı yoktur. Onlar anlatıldıkça çoğalır, çeşitlenir ve yeni biçimler kazanırlar. Her anlatıcı, anlatıyı kendisine ve sosyal çevresine göre biçimlendirdiğinden bir ürünün birbirine benzerleri ortaya çıkar. Bu durum genel özellik gösteren efsanelerde ve yöresel özellik gösteren efsanelerde mevcuttur. Hz. İbrahim'le ilgili

olarak anlatılan efsaneler Türkiye'nin her yerinde vardır (Metin: 32–35). Bunlar birbirlerine benzerler. Sosyal ve coğrafik çevreye uyan efsaneler birden bölgesel özellikler de kazanabilirler. Metin: 32'de bölgede bulunan, katırtırnağı olarak bilenen ağaç türü efsaneye girmiştir ve bu ağacın bulunduğu yerde keramet olmayacağı inancı ortaya çıkmıştır. Bu ağacın katırın tırnakları arasında ateşin içinden çıktığına inanılmaktadır. Metin: 35'te ise Hz. İbrahim'in adı Hz. Ali olarak geçmektedir, fakat anlatılan olay aynıdır ve bir çeşit maki olan 'tavşanak' da efsanenin içinde yerel bir unsur olarak görülmektedir. Çam ağacının kesilince filiz vermeme özelliği adı geçen bitkide de mevcuttur. Metin: 43'te genel bir efsanenin Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nde geçtiğine inanılmaktadır. İsmail peygamberin kurban edilmek istenmesi İslam inancında vardır. Bıçağın onu kesmemesi herkesçe bilinir, fakat bu anlatı yerel özellik kazanarak adı geçen olayın Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nde geçtiği delil gösterilerek belirtilmektedir.

Coğrafyanın genişliği anlatıların çeşitlenmesinde önemli bir rol oynayabilir. Bu, yadırganmaması gereken normal bir durumdur. Bazen anlatıların ulusal varyantının yanında bölgesel varyantları da olabilir. Bir yöreye ait ve sadece o coğrafya ile ilgili bir efsane aynı bölge dâhilinde de çeşitlenme gösterebilir. Metin: 75, 76, 77'de Çökelez dağı ile üç farklı efsaneyi görmek mümkündür. Farklı yerleşim yerlerinden derlediğimiz anlatılar yerel varyant özelliği göstermektedir, fakat İlyas adını yörede Ellez şeklinde telaffuz edildiği her üç efsanede de görülmektedir.

İnsanların sosyal ve ekonomik yaşantıları anlatıların çeşitlenmesini ve anlatılar da geçen olguları etkiler. Metin: 1, 2 ve 3 mitik kökenlidir fakat efsanenin içinde yer alan hayvanlar göçerlik ya da yerleşikliğe göre şekillenmiş olabilir. Metin: 36 ve 40 arasındaki metinler kurt hakkındadır. Bunları derlediğimiz yerleşim yerlerinin kültürel yapısı, ekonomik uğraşları, şimdi biraz değişmiştir; fakat bir birine benzemektedir. Buralar küçükbaş hayvancılık yapmak için elverişlidir. Kurdun, bu insanların hayatındaki yeri diğer yörelerdeki insanlara göre farklıdır. Ekonomik yaşantı halk anlatısını şekillendirmiştir. Yine metin: 37'de bir anlatının coğrafya değiştirmesi görülmektedir. Adı geçen efsane Afyonkarahisar'ın Dazkırı ilçesine bağlı Sarıkavaklar Köyü'ndeki kişilerden duyulmuştur. Ne var ki bu metin, araştırma yöremizden derlenmiştir. Aynı metnin benzeri Kabalar Köyü'nden de derlenmiştir. Hangi metnin nereden nereye yayıldığı konusunda kesin bir hükme varmak uygun değildir, fakat halk anlatılarının yöreden yöreye, nesilden nesile aktarıldığı gerçekliği mevcuttur.

1.3. Konu

İnsanların hayatında yeri olan her şey efsanelerin konusu olabilir. Fertler arasındaki psikolojik, ekonomik, sosyolojik, kültürel farklılıklar, alınan eğitim, yaşanan coğrafyanın etkisi, inançlar, önceki nesillerin uyarıları ve onlardan gelen birtakım özellikler, insanları etkileyen tarihi olaylar ve buna benzer birçok faktör efsanelerin konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeter ki efsaneyi oluşturacak ve yaşatacak halk muhayyilesi olsun.

Araştırma sahamızdan derlediğimiz ürünlerin tasnifini yaparken geniş bir tasnife yer vermedik ve metinlere başlık koymadık. Metinlerde farklı bilgilerin aynı anda verilmesi konulara göre kesin ve tartışmasız bir tasnifi yapmayı engelleyici niteliktedir. Bu yüzden derlediğimiz efsanelerde geçen konuları şöyle sıralayabiliriz: Mitik kökenli oluşumlar (Metin: 1, 2, 3. Bu anlatılarda mit ve efsane birlikte görülmektedir. Dünyanın oluşumu ile ilgili bilgidен hareketle depremin neden kaynaklandığı bilgisi verilmektedir.), taş, ota ve toprak yığına dönüşümler (Metin: 4- 10 arası), dağlardaki, taşlardaki özellikler ilgili olanlar (Metin: 11, 12), hayvanların özellikleri ile ilgili bilgi verenler (Metin: 13, 14 saksaganla, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21 kumruyla, 22 guguk kuşuyla, 23, 24, 25 yusufçuk kuşuyla, 26, 27, 28 baykuş ve atmacayla, 29 baykuşun insan üzerindeki etkisiyle, 30 baykuş ve yarasayla 31 baykuş, yarasa ve atmacayla ilgilidir. 32, 33, 34, 35 İbrahim peygamberle ilgili olmasına rağmen katırın; çam, tavşanak ve katırtırnağı bitkilerinin bugünkü durumlarının nereden kaynaklandığını içeren bilgiler vermektedir. 36, 37, 38, 39, 40 kurtla ilgilidir.), bitkilerle ilgili olanlar (Metin: 41, 42 kavak ağacıyla ilgili olmasına rağmen dinî içerik de göstermektedir.), dinî içerikli olanlar (Metin: 43 İbrahim ve İsmail peygamberle, 44 geçmişteki peygamberlerin aşureyi nasıl ortaya çıkardıklarıyla, 45, 46 Hz. Ali'nin atının ayak iziyle, 47 Hz. Ali'nin narasıyla, 48 ilahî gücün insanları niçin farklı dillerde konuşturduğıyla, 49 Hz. İsa'yla, 50, 51, 52 Hz. Muhammet'le ilgilidir; fakat bu üç anlatıda güvercin, yılan ve kedinin bugünkü özellikleri ile ilgili bilgiler mevcuttur. 53 Hz. Ali ve Hz. Muhammet'le ilgili olup günümüz neslindeki durumlara keramet vardır. 54 zezem suyu ile ilgilidir. Bunlar hayvanların, bitkilerin, dağların, taşların vb.nin bugünkü durumlarını izah edici niteliktedirler, fakat bu metinlerde dinî özellikler de mevcuttur. Menkıbevî anlatılar oluşumla ilgili bilgiler verirken bazı hayvanların ve bitkilerin bugünkü durumlarını nasıl aldıklarına ilişkin bilgiler de sunmaktadır. Bunlar dinî karakterli efsaneler olmalarına rağmen dönüşüm ve oluşumla da ilgilidir ve bazılarının genel niteliklerinin yanında anlatılan yöreye uyarlanmış biçimleri de mevcuttur.), yerlerle ilgili olanlar (Metin: 55 ve 111 arasındaki efsaneler yerleşim yerlerinin, dağların ve bazı yerlerin adının nereden geldiğiyle ilgilidir ancak 78'deki efsane Işıkli

Gölü'nün bir özelliğiyle ilgilidir. Bunları, tarihî efsaneler içinde ele aldık çünkü adı geçen olayların tarihsel bağlarını kurabiliriz. Bölgedeki Türk boylarının tarihî izlerini, yerleşim yerlerinin adları hakkında anlatılan efsanelerde bulmak mümkündür ve bunların tarihsel yönleri de değerlendirilebilir. Yer adlarıyla ilgili efsanelerde olağanüstülüğün kaybolduğu ve efsanenin rivayet biçimini aldığı görülmektedir.) , tarihî içeriğe sahip olanlar (Metin: 112–118 arasındaki anlatıların yörenin tarihi ile yakından bir ilişkisi vardır.) Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nin tarihi oldukça eskidir. Büyük Menderes'in varlığı yöreyi insanların yerleşmeleri için cazip kılmıştır. Kısmen de olsa, bölgenin geçit yolları üstünde olması yöreyi tarih sahnesinde göstermiştir. *Yörenin asıl önem kazanmaya başlaması Büyük İskender'den (Anadolu'ya gelişi İ.Ö. 334) sonra Selevkoslar dönemine rastlar. Bu dönemde Doğu-Akdeniz'i mesken yapan Selevkos Krallığı Kuzey ile siyasi, askerî ve ekonomik bağları sürdürmek için yörede Menderes vadisi boyunca bir dizi kale ve kent kurmuştu. Şimdiki Denizli İli Laodikia olarak bu zamanda kurulmuştur. Yöre, Bergama Krallığı döneminde daha bir önem kazanmaya başlamıştır. Bizans İmparatorluğu İstanbul merkezli olarak Anadolu'ya hâkim olunca Çivril ve yöresi Antalya üzerinden Güney-Batı Anadolu ile İstanbul arasında yeni bir geçiş yolu olarak önem kazanmaya başlamıştır* (Erdem, 2001: 239).

İskender'in, **Doğu Seferi**'ne giderken yöre yakınlarından geçtiği bilinmektedir, fakat yörede kaldığına dair net bilgiler mevcut değildir. Ne var ki bölge tarihî eser kaçakçılığı olduğu için yasal olmayan birçok hazine arama girişimleri vardır. Bu kişiler tarafından Baklan Ovası'nda, İskender'in askerlerine ait çadır yerlerinin olduğu ve İskender dönemine ait altın paraların bu yerlerde bulunduğu söylenmektedir. Çivril ilçesi Gürpınar Kasabası Uşak'a 45 km. uzaklıktadır. Büyük İskender'in hazinesi ve Fenikelilerin hazinesi ile ilgili efsaneler (Metin: 114–115) yörenin tarihiyle yakından ilgili olabilir.

Onbinlerin Yürüyüşü olarak vasıflandırılan doğuya hareket, daha sonraları batıya göçte güzergâh olmuştur. Mezopotamya'dan yola çıkan iki ana kolun bir tanesi Şattularap Nehri'nden başlayarak Fırat Nehri'ni takiben Belen Geçidi-Antakya-Issos-Adana-Konya-Afyon-Çivril-Denizli-Pamukkale-Uşak- Sard'da bitmiştir (Bilgin, 2001: 228). Yukarı Menderes Vadisi içinde bir geçiş noktasında yer alan Eumenia üzerinden geçiş Işıklı Gölü'nün bataklık olması nedeniyle şimdi olduğu gibi antik dönemde de dar bir noktadan sağlanmaktaydı (Söğüt, Şimşek, 2001: 301). Bugünkü Denizli- Afyon ve Uşak ulaşımı Kaklık Kasabası üzerinden yapılmaktadır. Buranın eskiden bataklık olduğu bilinmektedir. Yine Hierapolis antik kentinin Çökelez'in batı eteklerinde kurulması yörenin antik çağda ve ileriki dönemlerde geçiş noktası olduğunu kanıtlayıcı niteliktedir. Çal/Bayıralan Köyü girişinde bulunan antik köprü'nün de Hierapolis'i Yukarı Menderes Vadisi'ne bağladığı düşünülebilir.

Metin 113'te adı geçen **Asmalıyol**'un, yörenin geçiş noktası üzerinde olmasından kaynaklanan antik bir yolla ilgili olması ihtimali yüksektir. Diğer metinlerde yer alan efsanelerden bazılarının da antik çağa bağlantılarını kurmak mümkündür. Fakat yörenin antik dönemdeki durumu hakkında geniş kapsamlı araştırma ve incelemeler yapılmamıştır. Birçok höyüğün bulunduğu Baklan Ovası'nda bunların hangi dönemlere ait olduğuna dair bilgiler yoktur. Bu yüzden diğer hazine ve antik çağa ilişkin efsaneler hakkında yorum yapmaktan kaçındık.

Büyük Selçuklu Beylerinin Batı Anadolu akınlarından sonra Yukarı Menderes Vadisi Türk yerleşimine açılmıştır. Myriokephalon Savaşı'nın Çivril yakınlarında olması yöreye Türk akıncılarının yoğun şekilde gelmesini sağlamıştır. Konar-göçer Türkmenler ilerleyen yıllar içinde kolonizatör Türk dervişleri öncülüğünde iskân edilmeye başlanmıştır. Çivril yöresinde XIII. yüzyılda, Geyikli ve İshaklı gibi güçlü çiftçi cemaatler vardır (Erdem, 2001: 243). Hüsamettin Bey (Baklan), İsa Bey ve Mahmut Gazi, Türk komutanlarıdır. Çal yakınlarında bulunan Kayı Pazarı, bölgedeki Türkmenler için önemli bir pazar olarak varlığını sürdürmüştür. Yöreye gelen Türk aşiret, cemaat ve boyları hakkındaki bilgileri Osmanlı arşivlerine dayanarak 'Giriş' bölümünde verdik. Yöredeki bazı yer adlarının adı geçen Türk cemaat ve oymaklarla bağlantılı olma olasılığı yüksektir.

Timur'un Anadolu'yu istilası Yukarı Menderes Vadisi'nde hissedilmiştir. Derlediğimiz ürünlerde (Metin: 63) Timur'un yöreye gelişi ile ilgili bir efsane mevcuttur.

Hızır'la ilgili olanlar (Metin: 119–135 arası. 128'de Hızır'ın kerameti vardır ve dağlık bir araziye sahip olan Bekilli halkının buradaki imar ve tarım faaliyetleri bununla açıklanmıştır. Hızır'ın erişmesi/yetişmesi genellikle pekmeze ilgilidir. Bunun yöredeki tarımsal faaliyetlerden ve pekmezin fiziksel özelliğinden kaynaklanması mümkündür. Hızır'la ilgili efsanelerin geneli memorat özelliği göstermektedir.), din ulularıyla ilgili olanlar (Metin: 136–143 arası), yörenin Yunan işgali altında kalmasıyla ilgili olanlar (Metin: 143–157 arasındaki anlatıların temelinde işgal döneminde ortaya çıkan olağanüstü olaylar vardır.) Yunan işgali sırasında Büyük Menderes Irmağının İtalyanlar ve Yunanlılar arasında sınır olması halk tarafından bilinmemektedir. Yunan işgal güçlerinin Menderes'in kuzeyinde kalması halkı şaşkınlık içinde bırakmış ve niçin geçmiyorlar, düşüncesini uyandırarak bu olay etrafında efsanelerin oluşmasını sağlamıştır. Yunan işgalinde aynı acıyı paylaşan insanlar birbirlerinden habersiz de olsalar benzer efsaneleri farklı yerlerde anlatmışlardır. Aynı inanç ve düşünce anlayışına sahip olan toplumlarda muhayyile aynı şekilde oluşur. (Önal, 2005: 11). Baklan, Bayıralan, Dağal, Emirhisar, Gümüşsu, Kocayaka, Özdemirci, Somak, Sökmen'den derlediğimizin efsanelerde Yunan işgali sırasında gerçekleşen olağanüstü olaylar

ve bunların günümüze yansımaları mevcuttur (Metin: 143–155). Tarihî olay çevresinde oluşan bu anlatılar memorat özelliği göstermektedir, fakat ana konu Yunan işgalidir. Baklan, Bayıralan, Dağal, Özdemirci Yunan işgaline uğramamış yerlerdir. Çünkü buralar Büyük Menderes'in güneyinde kalmaktadır. Yunan askerlerinin sınırı geçmemesi, olağanüstü olaylara bağlanmıştır. Efsaneler, neden-sonuç ilgisi üzerinde durarak, ister yalan ister doğru olsun bir bilgi verir. Halk tarafından bu bilgiler gerçek olarak kabul edilir. Bunlara inanan ve güvenen insanlar Yunanlıların işgalinden nasıl kurtuldukları bilgisini, kendi inançları doğrultusunda açıklamışlar ve yüceltmişlerdir. Oysa Büyük Menderes sınır oluşturmaktadır ve halkın Büyük Menderes'in kenarına yakın yerleşim yerlerinde, Yunan işgalini önlemek, Yunan gözcülerini yanıltmak için evlerin damlarına, kuytu yerlere, tepelere asker süsü verilmiş elbiseler, teçhizatlar koyması İtalyan bölgesine geçemeyen işgal askerlerinde korku da uyandırmış olabilir. 14. Fıkra komutanı Etem Bey kendi birliği ve gönüllülerle Yunanlılara saldırmış, Şapçılar, Şalvan (Kocaköy) ve Süller'i geri almıştır. Değirmen Deresi'ndeki değirmenleri kaybetmek zorunda kalan Yunanlılar bu yerleri almak için girişimde bulunmuşlardır. Yunanlılar Süller'i tekrar geri aldıkları halde, Şalvan ve Şapçılar istikametinde çok büyük bir Türk Birliği var zannederek geri almaya cesaret edememişler, Çal'ı uzaktan topla dövmekle yetinmişlerdir. Bunların sonucunda Yunanlılar Menderes'in güneyine geçememişlerdir.

Savaşta askerlere yardım edilmesiyle ilgili olanlar (Metin: 158. ve 160. 159. Metin 158'le ilgilidir; fakat geyiğin öldürülmemesini dile getiren bir anlatıdır.), ulu kişilerin mezarlarının bulunduğu yerlere saygı gösterilmemesi sonucunda ortaya çıkan olaylarla ilgili olanlar (Metin: 161–174 arası), ulu kişilerin yatırlarına bağlanma sonucu onlardan alınan yardımlarla ilgili olanlar (Metin: 175–176), şeytan, cin ve metafizik olgularla ilgili olanlar (Metin: 177–201 arası. Bu anlatılarda şeytanın, cinin ya da metafizik olguların bulunduğu yerler, özellikleri, insanlara farklı şekillerde görünmesi gibi olgularla bunlar yüzünden insanların başına gelen olaylara yer verilmiştir.), uzaylılarla ilgili olanlar (Metin: 202).

1.4. İşlev

Halk anlatıları, halk kültürünün bir unsuru olduğu için mutlak olarak bir işleve sahiptir. Çünkü her ürün bir ihtiyaç sonucunda ortaya çıkar ve farklı biçimler kazanarak çeşitli işlevleri yerine getirir. Sözlü gelenekteki anlatıların ilk öncelikleri kendilerini yaşatmak zorunda olmalarıdır. Nesiller arasında kültür aktarımını yapan bu anlatılar sosyal yapıya ve

ihtiyaçlara göre yeniden biçimlenerek önceki neslin kültürünü sonraki nesillere aktararak kültürün sürekliliğini sağlarlar.

Bir kültürün varlığını sürdürebilmesi, sosyal yapıyı ve dokuyu oluşturan kitlelerin, müşterek kültürü, kimlik ve kişilik göstergesi olarak kabul edip yaşatmalarına bağlıdır. Sosyal değer ve normların belirlediği kültürel kimlik, kaynağında mensubiyet bilinci bulunan millî benlik beslenerek, sahip olunan tarihî birlikteliğin de katkısıyla insanlarda yüksek bir sorumluluk bilinci oluşturur. Toplumsal ilişkilerde, sosyal değişme-gelişmelerin halk kültürü ürünlerine yansması ve yaşatılması, kültür bilimi olan halkbiliminin tabiatı gereğidir. Doğum, evlenme, askere gitme, ölüm gibi geçiş dönemleri ile törenlerde icra edilen ritüeller; meslek folkloru; kent folkloru; popüler kültür; halk mutfacı, hekimlik, mimarî, dans, müzik, oyun gibi sosyal hayata ilişkin gelenek, görenek ve inançlar; efsane, destan, masal, hikâye, fıkra, türkü gibi halk edebiyatı ürünleri, bir başka ifadeyle, toplumdaki düşünce-inanç-yaşam biçimi olarak insan davranış ve gelenekleri olarak adlandırabileceğimiz folklor ürünleri, toplumumuzda, asırlara dayanan tarihi süreç içinde farklı inançlarda ortaya çıkıp günümüze ulaşan dikkat çekici aktarımlardır. Kültürel yapıdaki zenginliği ortaya çıkaran halk edebiyatı ürünleri, sosyal hayattaki beraberliğin, ortak değer yargılarındaki birliğin sağlanmasında önemli rol üstlenen bir iletişim yöntemidir. Toplum tarafından tanınan, aynı amaca hizmet eden, ‘toplumsal sözleşme’ye dayanan her davranış ve düşünce, insanların bir dizi ihtiyacını karşılayarak işlevini yerine getirmiş olur. Toplumun işleyişi çok parçalı bir makinenin çalışmasına benzer. En küçük vidanın bile makinenin çalışmasına katkısı olması gibi, her sosyal hareketin, her geleneğin, her sosyal normun da toplumun düzenli olmasına katkısı vardır. Toplumda işlevi bulunmayan kurumlar, yok olur. Bu anlamda **efsane, destan, masal, hikâye, fıkra, türkü gibi halk edebiyatı ürünleri, sahip oldukları gelenek taşıyıcılığı, eğitime, sosyal motivasyon, yararlılık, bütünleştiricilik, dengeleme, bir düşüncüyü destekleme, sosyal eleştiri ve denetim mekanizması, dikkat çekme, az sözle çok şey anlatma, son sözü söyleme, kıssadan hisse kapma, gerilimleri yumuşatma, eğlendirme, güldürme ve rahatlatma** fonksiyonlarıyla sosyal yapının güçlü tutulmasında çok önemli görevler yüklenmektedir (Eker, 2004: 315–316).

Sözlü gelenek içinde yer alan efsaneler, nesir anlatıların olağanüstülüğe ve buna inanmaya dayanan bir biçimdir. İnanç üzerine kurulu oldukları için eğlendirme ve hoşça vakit geçirmeden ziyade toplumsal düzenin korunmasına, halkın bilgilendirilmesine ve eğitilmesine yardımcı olurlar. Evrensel değerlerin yanında millî nitelik gösteren değerler, bunun yanında da bölgesel nitelik gösteren değerler ve hatta aynı bölgede yaşayan aynı milletten insanların ekonomik faaliyetleri, kişisel duyularını efsanelerin işlevlerine yeni

biçimler katabilir. Yörede korunması gereken değerler bu anlatıların yardımı sayesinde varlığını sürdürür.

Günümüz iletişim araçlarının ve eğitim-öğretim imkânlarının bulunmadığı dönemlerde bunların gördüğü işlevleri efsaneler yerine getirmiştir. Fakat burada eğitime işi usta birisi tarafından değil efsaneyi bilen herhangi biri tarafından yapılmaktadır. Bu kişiler olağanüstü olayı başkalarından duymuşlar ya da kendileri bizzat yaşamışlardır. Efsanenin alt türü olan memoralarda adı geçen olay yer tarih ve şahit gösterilerek anlatılır ve gerilim daha yükseğe çıkar; çünkü olayın tazeliği ortadadır ve dinleyici (öğrenici) benim de başıma gelebilir düşüncesini taşıdığından memoraların yaptırım gücü daha yüksektir. Bunlar gerilim yatırken aynı anda öğüt vererek yapılmaması gereken davranışlarını kesin olarak belirtirler. Efsanelerde ise olay tarihin herhangi bir devresinde olup bitmesine rağmen etkileri delil gösterilerek verilir. Kişilerin bunlardan çıkaracakları yorumlamalar kendilerine kalmıştır ve yıllar öncesine ait bilgiler verdikleri için memoralara göre yaptırım güçleri düşüktür. Ne olursa olsun her iki anlatı türünde de öğretici-öğrenici ilişkisi mevcuttur; fakat onların belirli bir yaşa ulaşması gibi bir bazı kuralları taşıması gerekmemektedir, sadece efsanenin icra ortamında bulunması yeterlidir. Herkesin bu anlatılardan öğreneceği bir şeyler vardır. Yukarıda dile getirdiğimiz işlevleri Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nden derlediğimiz efsane ve memoralarda da görmekteyiz.

İnsanların merak duyguları asla engellenemez. İnsanlar, üzerinde yaşadıkları dünyanın ve çevrelerindeki canlı ya da cansız nesnelere nasıl oluştuğu, bugünkü durumlarını nasıl kazandıklarını eskiden beri merak etmişler, bu da mitleri ve efsaneleri ortaya çıkarmıştır. Mitler, evrenin ve dünyanın oluşumu ile bilgiler verirken efsaneler ise daha sonraki dönemlerdeki dönüşümler ve olgular hakkında bilgiler verirler. Halk anlatılarının birbiri içine girdiği bilinmektedir. Araştırma sahamızda bunun örneklerini gördük. Mitle efsane iç içeydi. Dünyanın bir hayvanın üstünde olduğu (Bkz. Metin: 1, 2 ve 3) miti depremin olma nedenini açıklayan efsane birliktedir. Depremin nasıl olduğu mitten hareketle açıklanarak insanların bilgilenme gereksinimi giderilmiştir. Bu üç efsanenin ana işlevi bilgi vermektir. Bu bilgi evrensel niteliktedir; fakat anlatıların içindeki unsurlar toplumun yaşayış biçimiyle bağlantılıdır.

İnsanoğlu, çevresindeki olaylardan etkilenir; bunlara zamanla alışır. Doğumdan ölüme kadar geçen süre içinde insanın başına türlü zorluklar ve acılar gelir, fakat hepsine dayanır. İnsanın bu özelliği, heybetiyle bilinen dağlarda bile yoktur. İnsan güçlü bir varlıktır ve her acıya dayanır; fakat dağlar, taşlar güçlü ve çetin olmalarına rağmen bu acılara dayanamaz,

çatlar. Her acının bir gün geçeceği ya da insanın zamanla duyarsızlaştığı mesajı bu efsanede (Metin: 11) verilmiş olabilir. Aynı anda dağlardaki ufalanmanın nedeni de açıklanmış olabilir.

Efsanelerde öğüt içeriği de mevcuttur. Nesilden nesile aktarılan kültürün devamlığında ve sosyal yapının korunmasında rolleri vardır. Metin: 5 ve 6'da, gelen dilenciye ya da açılan bir avuca Allah rızası için bir şeylerin verilmesi gerektiği aksi halde Allah'ın verdiği nimetlerin kişiye de nasip olmayacağı inancı vardır. Bu iki efsanede çiftçinin ürünüm az oldu diyerek gelen dilenciye sadaka vermemesi, cezalandırılmış olarak görülmektedir. Toprak yığınları ve taş tepeler adı geçen çiftçinin çeç yığınları olarak yeni nesillere gösterilmektedir ve onların aynı hataya düşmeleri engellenmektedir. Aslında adı geçen toprak yığınları (Metin: 5) birer höyüktür, fakat halk muhayyilesi bunları böyle algılamış ve dile getirmiştir.

Zayıf ve güçsüz insanlar zor durumda kaldıklarında sadece Allah'a sığınır. Genç kızlar, gelinler, öksüz veya yetim çocuklar aciz insanlar olarak algılanır. Metin: 4'te genç kız, namusunu kurtarmak için dua eder ve bunun sonucunda taşa dönüşür. İlahî güç, onun duasını kabul eder ve toplum tarafından ayıplanmasını değil yüceltilmesini sağlar. Halkın bazı değer yargılarına verdiği önem her şeyin üstündedir. Bunu bilen insanlar bu ibret kanıtlarını yeni nesillere gösterir; değer yargılarının sahiplenilmesini ve onlara ne olursa olsun sahip çıkılmasını sağlar.

Ekmeğe saygı toplumda oldukça yaygındır. Saygısızlık hoş karşılanamaz bir durumdur. Metin: 7'de, ekmeğe saygısızlık yapan kadın, çocuklarıyla birlikte taşa dönüşmüştür. Kıtlık ve açlık günlerinde bir lokma ekmeğin değeri hiçbir şeyle ölçülemez. Bu yüzden ekmeğe büyük bir saygı gösterilmelidir; bunu sağlamak için de bazı ibretliklerin olması gerekmektedir. Görsel öğeler insanların bir olaya inanmasını daha kolay sağlar.

Sevenlerin taşa dönüşmesi Türk efsanelerinde yaygın bir motiftir. Metin: 9'da taşa dönüşen sevgililer ve bunların peşine düşen babası ve adamları mevcuttur. Ağanın kızına âşık olan garip bir çoban ve bu aşka karşılık veren ağa kızı büyükler tarafından hoş karşılanmaz. Her şeye rağmen birbirlerinden ayrılmayan âşıklar kaçarlar, fakat arkalarına düşerler. Kızın duası sonucu herkes taşa dönüşür. Sevenlerin asla ayrılamayacağı, ayrılmaması gerektiği ya da annesini babasını dinlemeyen kızların ne hale geldiği bu efsanede gösterilmektedir. Bu kayaları ve taşları gören kişilerin yorumları yaşa ve psikolojilerine göre değişebilir.

Efsaneler geçmişte olup bitmelerine rağmen etkilerini bugün sürdürmeleriyle de günceldirler. Metin: 11'de bunu görmekteyiz. Aç kalan çocukların dişlediği taşlar bereket taşı olarak bilinmektedir. Bereket getireceği inancı ile un çuvallarında ve ambarlarda saklanmaktadır. Aynı zamanda, taşların oluşumu hakkında bilgi veren bu efsane, bereketin artacağı inancını içermesi özelliği ile de kutsilik göstermektedir.

Hayvanların birtakım özellikleri, insan muhayyilesi ve mantığı çerçevesi ve ışığında açıklanır. Acaba neden böyle sorusuna aranan cevaplar yeterli ve mantıklı bilgiler verir. İlahî gücün yardımı, bazı olayları cezalandırması, çaresizlik içinde kalan insanların ve çocukların kurtuluşları, kuşa dönüşmeleri bu efsanelerde mevcuttur.

Metin: 13 ve 14'te saksığının bugünkü yürüyüşünü nasıl kazandığı hakkında bilgi vardır. Kekliğin yürüyüşüne özenen bu kuş kendi özgünlüğünü yitirmiştir ve paytak paytak yürümeye mahkûm olmuştur. Bundan çıkarılacak ders ve alınması istenen mesaj, ne olursa olsun özgünlüğün korunması olabilir. Toplumsal yapının daha sıkı olduğu dönemlerde bu yapının korunması ve devamlılığın sağlanması için de söylenmiş bir efsane olması mümkündür. Kendi benliğini yitirenler ortada kalırlar ve hiçbir şeye benzemezler, hatta geri dönmek istediklerinde iş işten geçer düşüncesi ağır basmaktadır.

Kuş, özgürlüğü temsil eder. İsteddiği yere kolayca gidebilir. Zor durumda kalanlar bundan kurtulmak isterler. Özgürlüğü çağrıştıran kuşa dönüşüm efsanelerde sıkça rastlanan motiflerdendir. Metin: 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21'de kumru kuşu ile ilgili olarak anlatılan efsaneler mevcuttur. Baba ve çocuklar, zalim üvey anne, dua, kuşa dönüşme motifleri karşımıza çıkmıştır. Çaresiz kalan çocukların evden uzaklaşma istekleri kabul olur ve onlar kumruya dönüşür. Ötüşleri dinlendiğinde başlarına gelen hadisenin özetini söyledikleri inancı araştırma alanımızdaki insanlar arasında hala mevcuttur. Metin: 16'da kuşa dönüşen kişi, oğlan çocuğu olarak söylenmektedir. Metin: 19 'da yusufçuk kuşu efsanesi ile bir iç içe girmenin olduğu görülmektedir, fakat olaylar kumru kuşu etrafında gerçekleşir ve sonuca bağlanır. Metin: 21'de ise kumru kuşuna bir dönüşüm söz konusu değildir. Kuşun iftiradan kurtulmak için çırpınması ve Allah'ın ona yardım etmesi vardır. Bu efsanelerin hepsinde kumru kuşunun ötüşü aynı nedene bağlanmıştır. Yağ şişesinin devrilmesi ya da yağın dökülmesi sonucunda gerçekleşen olaylar buna neden olmuştur. Kumruların insandan kuşa dönüştüklerine inanılması; vurulmamalarını, yuvalarının bozulmamalarını, etlerinin yenmemelerini beraberinde getirmiştir.

Metin: 22 guguk kuşu ile ilgilidir. Dua ve kuşa dönüşme motifinin yer aldığı bu efsanede, borcu çok olan bir kişinin kuşa dönüşmesiyle alacaklılardan kurtulması anlatılır. Kuşun ötüşünde, kişinin eski durumunu anlatan seslenmeler vardır. Anlatıcı buna şahit olmuştur ve bizim de o kuşu dinlediğimizde aynı şeyleri çıkaracağımızı söylemektedir.

Yusufçuk kuşu ile ilgili olarak Metin: 23, 24, 25'teki efsaneler anlatılmaktadır. Baba ve öksüz çocuklar, üvey anne, kuşa dönüşme motifleri metin: 25'te geçmektedir. Bunda masal unsurlarıyla bir birleşmenin olduğu görülmektedir. Çocukların ıssız bir ormanda bırakılmaları birçok masalda geçmektedir. Hainsel ve Grattel'i de çağrıştıran anlatıda yusufçuk kuşuna

dönüşüm olması nedeniyle bu bir masal değil, efsanedir. Çünkü adı geçen kuş hakkında olağanüstülük taşıyan bilgiler verilirken bu olaya inanma vardır. Masalda ise olağanüstülük vardır, fakat buna inanma yoktur.

Kuşa dönüşüm efsanelerinde zor durumlar içinde kalan güçsüz kişilerin içinde buldukları durumdan kurtulmaları anlatılmaktadır. Özellikle öksüz çocuklar acizdir ve her şey onlar için zorluk oluşturabilir. Hatta babaları onları bir kadın için terk edebilir. Bu, yanlış bir tutum olarak algılanmaktadır. Ne olursa olsun çocuklara yeterli ilgi ve sevginin gösterilmesi istenmiş olabilir. Aynı şey o toplum içinde diğer insanlardan da beklenmektedir. Bugünkü gibi adı belli sosyal kurumların olmadığı dönemlerde öksüz, yetim, aciz çocuklara başta birinci derece akrabaları olmak üzere toplumdaki herkesin sahip çıkması istenmektedir.

Kuşların bazı hareketleri niçin yaptıkları merakı, bunu açıklama ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Metin: 26, 27, 28, 29'daki efsaneler istenilen bilgileri vermektedir. İlk üç anlatıda kuşun uçuş biçimi sorgulanmış ve açıklanmıştır. Hirle (atmaca), guggulak (baykuş), baykuş olarak söylenen bu kuşlar beladan kaçmak ve kurtulmak için uçuş biçimlerini düzenlemektedirler. Kuşların adı değişse de motif aynı kalmıştır. Sosyal yapının değişmesi isimleri değiştirmiş olabilir, fakat anlatı, özünde aynıdır. İnsanlara belaların üstesinden nasıl gelinebileceği kuşların uçuşlarındaki düzen gösterilerek verilmektedir. İnancın doğruluğu doğadan esinlenerek yeni nesillere aktarılmaktadır. Metin: 29, baykuşla ilgilidir; fakat insanlardaki diş çürümelerinin baykuşun bakışlarından kaynaklandığı inancı hala mevcuttur. Anlatıcı bunu atalarından böyle duyduğunu ve böyle yapması gerektiğini belirtmektedir.

Yukarı Menderes Vadisi'de Yunan işgali etrafında bazı efsaneler oluşmuştur. Efsaneler neden-sonuç ilgisi üzerinde durarak ister yalan ister doğru olsun bir bilgi verir. Verilen bilgiye güvenilirlik vardır. Bunlara inanan ve güvenen insanlar Yunanlıların işgalinden nasıl kurtuldukları bilgisi kendi inançları doğrultusunda açıklamışlar ve yüceltmişlerdir. Özellikle dini ve mistik efsanelerde bunu yüceltilmiş şekilde görürüz. Davranışları, duyguları denetleyen kişi ve kişilere inanma, onları hoş tutma, dua etme gibi olguları ortaya çıkarır.

Baklan, Bayıralan, Dağal, Özdemirci Yunan işgaline uğramamış yerlerdir. Çünkü buralar Büyük Menderes'in güneyinde kalmaktadır. Yunan askerlerinin sınırı geçmemesi olağanüstü olaylara bağlanmıştır. Ağaçların asker gibi görüldüğüne inanılması, ağaçlara saygıyı paralelinde getirmiştir. Bu ağaçlar ne suretle olursa olsun kesilmez ve yakılmaz. Bunlara zarar verenlerin mutlaka cezalandırılacağı inancı halen mevcuttur. Cezalandırılma ile ilgili bazı örnekler de verilmektedir. Doğruluk derecesi de halk tarafından teyit edilmektedir.

Efsanelerin yaptırım gücü oldukça yüksektir. İnsanı vicdanı ile baş başa bıraktığı için herkes kendi yargıçlığını yapar ve insanı dizginler. Dağal'da Dede mevkisi hakkında efsaneler mevcuttur. Buradaki ağaçlar kesilmez, kuruyanlar kesilir; fakat cami, mescit, okul gibi yerlerde yakılabilir ya da bir kişi parayla alır ve ücreti bir yere bağışlanır. Bu ağaçların niçin kesilmediğini halka sorduk, farklı cevaplar aldık. 1913 doğumlu Halil Güneş'in verdiği cevap efsanenin toplumsal işlevini en mükemmel biçimde vermekteydi. Kurtuluş Savaşı'nı gören bu kişi, o yıllarda kasabada sadece 7 tane erkeğin kaldığını belirtti. Kadınların da o zor günlerde dağa odun getirmeye gidemediklerini söyledi. Bu durumda kutsal sayılan ağaçların kesilip yakıldığını söyledi. Niçin şimdi kesilmiyor diye sorulduğunda ise ileride eski günlerdeki gibi bir durumla karşılaşıldığını kadınların çaresiz kalacağını söyledi ve ağaçların böyle rahat günlerde kesilmesinin tehlikeli durumlar ortaya çıkaracağını belirtti.

Aynı mevkiinin eğimi fazladır. Ağaçlar olmazsa toprak kayması ya da sel, kasabanın eski yerleşim yeri için bir tehlike oluşturabilecektir. Bu nedenlerden bu mevkideki ağaçlar korunmuş da olabilir kanısı ağır basmaktadır. Belki de bunun farkında olan insanlar, bu mevkideki ağaçların korunması için böyle bir efsane yaratma ve anlatma yoluna gitmiştir. Dede'nin orta yerinde yatır olduğu söylenir ve buna inanılır. Yatırın yanındaki ağaçlar da dilek ağacı olarak kullanılmaktadır. Yağmur duası, adı geçen yatırın yanındaki düzlük alanda yapılmaktadır.

Olağanüstü güçlere inanma güvenme yakın tarihimizde de kendini göstermiştir. Asker kılığında görünen ağaçlar, güvercin kılığına girip de askerlerimize yardıma giden dervişler, çukurdan çıkan güller ve bunların Yunan mevzilerini dövmeleri, kutsal sayılan mevkiden kalkan kızarmış şeklindeki toplar, tek bir askerın 30 tane Yunan askerini esir alması, işgal sırası boyunca Menderes'in kuzeyinin bir sis içinde bulunması ve güneyinde sis bulunmaması, Yunanlıların bölgeden çıkarılmasından sonra parlak bir güneşin doğarak sisin kaybolması, kutsal sayılan yerlere saygı göstermeyen Yunan askerlerinin cezalandırılması, halk tarafından inanılan olaylardır.

Efsanelerin kutsallığı ve toplumsal değer yargılarını korumadaki yaptırım gücü su götürmez bir gerçektir. Kuralların bozulması ya da kutsal sayılan bir şeye saygı gösterilmemesi mutlak olarak cezalandırılır. Bu cezalandırma ister aynı toplumdan ister bu efsaneye inanmayan bir toplumdan olsun herkes için geçerlidir. Somak'tan derlediğimiz efsanede halk tarafın kutsal sayılan yere Yunanlılar saygı göstermezler, fakat bunun sonucunda cezalandırılırlar. Efsanelerin etkisi ona inanan insanlar için daha geçerlidir. Çünkü onun hakkında bir bilgisi olmayanlar dahi bir cezaya uğradıysa inanan kişilerin bu cezaya

uğraması daha kesindir. Belki de Yunanlıların örnek olarak gösterilmesi efsanenin inanırlığını daha da pekiştirmektedir.

Büyük Menderes'in Yunanlılarla İtalyanlar arasında sınır olması ırmağın güneyine Yunanlıların geçmemesini ve oranın işgale uğramamasını sağlamıştır. Bu tarihsel bir gerçekliktir, fakat halk muhayyilesi bunu kendi inançları doğrultusunda değerlendirmiş ve Yunan işgali etrafında sahte bir tarih oluşturmuştur. Bunun sahteliği halk nazarında değildir. Çünkü insanlar efsanelere inanırlar ve onların verdiği bilgilere güvenirler. Bölgenin işgal dönemi ve işgalden kurtuluş tarihi halk tarafından böyle bilinmektedir. Efsaneler gerçek tarihin halk muhayyilesindeki karşılığı olarak bir işleve sahiptirler.

Efsaneler korkutma işlevine de sahiptirler. Bu, din büyüğüne yapılan saygısızlığın cezalandırılması, tekin olmayan yerlere gidilmemesi, uygun olunmayan zamanlarda bazı yerlerde bulunulmaması olabilir. Bunlar memoralarda daha siktir; çünkü anlatılan olay; yer, tarih ve zaman gösterilerek anlatılır. Bu da dinleyicilerdeki korkuyu, tedirginliği ve gerilimi artırır. Korkunun niçin verildiğini Metin: 165'in anlatıcısı ' Zamanında akıllının biri korku salmak için bunu uydurmuş.' diyerek efsanenin ortaya nasıl çıktığını ve işlevini kendi yorumuna göre belirtmiştir.

1.5. İcra

Halk anlatılarının bazılarında usta anlatıcılar ve özel ortamlar vardır. Her anlatı her ortamda icra edilerek herhangi bir kişi tarafından ortaya konamaz. İcra, belirli kurallar dâhilinde gerçekleştirilir. Oluşum tarihi itibarıyla oldukça geniş bir zaman dilimini kapsayan efsanelerin de mitler gibi anlatıcısı ve dinleyicisi tarafından gerçekliği kabul edilir. Oldukça kısa bir anlatıma sahip olan efsaneler konuşma üslubuyla anlatılırlar. Efsanelerde özel bir anlatıcı, dinleyici ya da ortam yoktur. Belirli bir hadiseye açıklık getirmek için anlatılırlar. Bu yüzden efsaneler en geniş ve özgür icra ortamına sahip halk anlatıları kanısına varmamız mümkün olabilir.

Araştırma sahamızda kullandığımız teknikler efsanelerin icra ediliş biçimini etkilemiştir. Tespit ve derleme amacıyla yaklaştığımızda icra ortamı doğallıktan çıkmaktadır çünkü ortamda yabancı biri vardır ve anlatıcı tedirgin olabilmektedir. Kaynak kişilerin üç tanesi bu yüzden isimlerini vermek istememiştir. Ses kayıt cihazını istemeyenler olduğu gibi bazıları, özellikle seslerini kaydetmemizi istemiş, elinden gelen yardımı esirgemeyerek icrasını doğal bir şekilde yapmaya özen göstermiştir. Anlatıcıların kişilik özellikleri ve sosyal durumlarını icra ortamını belirleyebilmektedir. Onlar, örnek verirken ortamdaki kişilerin

özelliklerine ve sosyal havaya göre anlatıyı güncelleyebilmektedirler. Gözlem yolunu kullandığımız yerlerde konudan konuya geçerek sözü efsaneye getirip örnek bir anlatı yaptığımızda anlatıcı, ben de böyle bir şey biliyorum diyerek icrasını gerçekleştirmektedir. Kadın anlatıcılara ulaşmada yetersiz kaldığımız için onlar arasındaki icranın nasıl olabileceği hakkında kesin bilgiler vermekte zorlanıyoruz; fakat kadınların olağanüstü olaylara inanması ve erkeklere göre daha duygusal olmaları ortamı etkileyebilir.

İcra ortamında bulunanların sıradan kişiler olması efsanenin yaygın bir tür olduğunu gösterebilir. Her yaştan, her sosyal çevreden kişi ya da kişiler anlatıcı veya dinleyici olabilir. Derlediğimiz metinlerde ve verdiğimiz kaynak kişilerde bunları görebiliriz.

Kaynak kişilere efsanenin ne olduğu sorulduğunda genel olarak bunun ne olduğunun bilinmediği görülmektedir. Farklı adlarla dile getirilmektedir: masal, masal gibi bir şey, duyu, hekaye, hikâye, evliya hikâyesi, şeytan masalı, cin hikâyesi, uydurma şeyler. Bu yüzden efsanenin icra ortamı demekten ziyade efsane formatındaki anlatıların icra ortamı demek daha doğru olacaktır.

Efsanelerin eğlendirme ve hoşça vakit geçirme gibi işlevleri olmadığından icra ortamında bir resmiyet olur ve herkes anlatılan bu olaya ya da olaylara inanır. Anlatılan olay gayet ciddidir. Sosyo-kültürel yapının değişmesi anlatıları da etkilemiştir. Gelişmelere ayak uyduramayan ya da onları benimseyemeyen kişilerde, olağanüstü olaylara inanma daha ağır basmaktadır. Yeni gelen nesil ise eskilerin efsanelerden edindiği bilgilerin doğru olmadığını farkındadır. Durum böyle olunca da efsanenin anlatıldığı ortam eğlence ortamına dönüşebilmektedir, fakat sadece dinleyiciler eğlenebilmektedir; anlatıcı ise olayın doğruluğu ispatlamaya çalışmaktadır. Çivril/Sundurlu'da 10 Temmuz 2005'te yaptığımız görüşmede İsmail Yıldırım adlı kaynak kişi Ay'ın Allah'ın nuru olduğunu ileri sürmekte ve buna inanmaktadır. Ortamda bulunan diğer kişiler ise buna inanmadıklarını, Ay'a insanların çıktıklarını kaynak kişinin yüzüne söylemektedirler, o da buna inanmayıp sinirlenerek ağzına geleni onlara söylemektedir ve icra ortamı eğlenceli bir duruma dönüşmektedir. Efsanenin eğlendirme işlevini sadece burada gördük. Fakat oradan derlediğimiz diğer efsanelerde ortam oldukça ciddiydi.

Anlatılan olaylardaki olağanüstülük ve bunlara inanma anlatıcıların jest ve mimiklerini etkili bir biçimde kullanmasını da ortaya çıkarmıştır. Dinleyiciler de büyük bir dikkatle efsaneyi dinlemektedirler.

Çalışmamızda memoraatları efsanenin alt türü olarak ele aldık. Memoraatlarda, olayı yaşayan kişinin adı yer ve zaman gösterilerek verilmektedir. Efsanelere göre yakın tarihleri ve kimlikleri bilinen kişilerin verilmesi inanırılığı daha da belirginleştirmektedir. İsterseniz

sorabilirsiniz, şahitleri ortada diye sözleri duymak mümkündür. Efsanelerde ise olayla ilgili canlı kişiler yoktur, olaydan kalan izler vardır ve bunlar delil olarak gösterilmektedir. Efsanenin başkalarından duyulduğu memoratın ise ya anlatıcı tarafından bizzat yaşandığı ya da olayı yaşayan birisinden duyulduğu anlatıcı tarafından belirtilmektedir. Birer örnek olarak şu metinleri verebiliriz: Metin: 8 (anlatıcı başkasından duyduğu efsaneyi anlatmıştır), Metin: 174 (anlatı, olayı bizzat yaşayan birisinden duyulmuştur), metin: 184 (anlatılan olay, anlatıcı tarafından bizzat yaşanmıştır ve anlatıcı bu hadiseyi anlatırken tedirgin olmaktadır). Bunun örneklerini derlediğimiz diğer ürünlerde görebiliriz.

Araştırma sahamızda gördüğümüz tüm icra ortamlarında kişilerin resmî olarak toplanmadıklarını, sohbet esnasında efsaneleri anlattıkları ve bir olguya açıklık getirmek istedikleri görülmüştür. Anlatma ve dinleme ihtiyacı olan insanlar icra ortamında bulunmaktadırlar. Köy odaları geleneğinin devam ettiğini Çivril/Kocayaka'da gördük ve bazı efsanelerin kış günlerinde oralarda anlatıldığını kaynak kişilerden ve köyedeki insanlardan öğrendik. Günümüz kahvehaneleri insanların toplandığı yerlerdir ve derlediğimiz metinlerin çoğunu kahvehanelerdeki sohbetler esnasında tespit ettik. İcra ortamının gerçekleşmesi için en az iki kişinin olması yeterlidir. Anlatıcının ve dinleyicinin olduğu her yerde zaman gözetilmeksizin efsaneler icra edilebilir. Yeter ki bir hadiseyi açıklama ihtiyacı ortaya çıksın.

Çalışma sahamızda derleme yaparken efsaneler icra edilirken anlatının 'kişisel boyutunu, sosyal boyutunu ve söz boyutunu' gördük. Anlatılar bu üç ayak üzerinde icra edilmektedir.

1.6. Kuzeydoğu Denizli Efsanelerinin Motif Yapısı

Stith Thompson şu şekilde tanımlar: *Motif bir anlatıdaki en küçük unsur olup, bu geleneğe sürekli bir var oluş gücüne sahiptir.* Anlatmaya ait motifler bazen çok basit kavramlardan oluşup geleneksel anlatılarda devamlı şekilde yer alırlar. Bunlar periler, cadılar, devler, ejderhalar, hain üvey anneler, konuşan hayvanlar vb. gibi görülmemiş yaratıklar olabilir. Motifler şahane dünyaları içine alırlar ki orada büyü her zaman güçlüdür. Büyü ise görülmemiş fiziki meydana gelişler ve oluşlardır. Bir motif özü itibariyle kısa ve basit bir anlatma da olabilir. Motif, seyirci halindeki dinleyiciye yeteri kadar çarpıcı gelen veya onları cezp edecek kadar şaşırtıcı olan bir oluşumdur. Motif terimi çok esnek bir şekilde bir anlatıdaki herhangi bir unsur için kullanıldığında kesinlikle unutulmamalıdır ki, geleneğin bir parçası olabilmek için bir unsur insanların onu hatırlayacağı ve tekrar edeceği geleneğe has bir özelliğe sahip olmak zorundadır. Sahip olunan bu özellik sıradan ve bayağı bir özellik

değil, farklılığı gösteren özelliştir.³ Bu özellikler Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nde anlatılan efsanelerde de mevcuttur. Yöreden derlediğimiz 202 adet efsanenin motif yapısını aşağıda verdik.

1.6.1. Kuzeydoğu Denizli Efsanelerinde Geçen Motifler

Metin: 1

1. Olağanüstü inanç: (Depremin oluşu, devenin yer değiştirmesine bağlanmıştır.)

Metin: 2

1. Olağanüstü inanç: (Depremin oluşu, sarı öküzün kuyruğunu sinekleri kovmak için sallamasına bağlanmıştır.)

Metin: 3

1. Olağanüstü inanç: (Depremin oluşu, sarı öküzün kuyruğunu sinekleri kovmak için sallamasına bağlanmıştır.)

Metin: 4

1. Taşa dönüşme: (Kaçırılan kız, dua sonucu taşa dönüşür.)
11. Dua: (Kaçırılan kızın duası kabul olur.)

Metin: 5

1. Hızır: (Hızır, dilenci kılığına girer.)
11. İmtihan: (Hızır, çiftçiyi sınar.)
111. Beddua: (Hızır, çiftçiye beddua eder.)
- 1v. Toprağa dönüşme: (Beddua sonucu çiftçinin çeç yığınları toprağa dönüşür.)

Metin: 6

1. Hızır: (Hızır, dilenci kılığına girer.)
11. İmtihan: (Hızır, çiftçiyi sınar.)
111. Taşa dönüşme: (Çiftçinin çeç yığınları toprağa dönüşür.)

Metin: 7

1. Taşa dönüşme: (Ekmek yapan kadının hamurlu ellerle çocuklarına tuvalet yaptırması sonucu anne ve iki çocuk taşa dönüşür.)

Metin: 8

1. Taşa dönüşme: (Sürüsünü kurt basan çobanın koyunları taşa dönüşür.)
11. Dua: (Zor durumda kalan çobanın duası kabul olur.)

³ Bkz. **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**'nda Metin Ekici, Stith Thompson'ın motif hakkındaki görüşlerini vermiştir. (s: 94-95).

Metin: 9

1. Aşk: (Beyin kızıyla çobanı birbirlerine âşık olurlar.)

11. Taşa dönüşme: (Beddua sonucu kızın babası adamlarıyla birlikte taşa dönüşür; kızın duası sonucu iki âşık taşa dönüşür.)

111. Beddua: (Kız, zalim babasına beddua eder.)

1v. Dua: (Kız, kendileri için dua eder.)

Metin: 10

1. Taşa dönüşme: (Küçük kız kardeş, ablasının bedduası sonucu taşa dönüşür.)

11. Ota dönüşme: (Büyük kız kardeş, küçük kız kardeşin bedduası sonucu ota dönüşür.)

111. Beddua: (Kız kardeşler, birbirlerine beddua ederler.)

Metin: 11

1. Olağanüstü olay: (Kayaların ve taşların çatlaması ve ufalanması, insanların çektiği acılara bağlanır.)

Metin: 12

1. Olağanüstü olay: (Taşlardaki izlerin nedeni, aç kalan çocukların bu taşları yiyecek sanarak ısırılmalarına bağlanır.)

11. Bereket: (Bu taşlar, bereket getirdiği inancı ile ambarlarda saklanır.)

Metin: 13

1. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Saksağan, keklığı taklit ettiği için paytak paytak yürür.)

Metin: 14

1. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Saksağan, keklığı taklit ettiği için hoplayarak yürür.)

Metin: 15

1. Kuşa dönüşme: (Öksüz kız, üvey annesinden korktuğu için ettiği dua sonucunda kumruya dönüşür.)

11. Dua: (Öksüz kızın duası kabul olur.)

Metin: 16

1. Kuşa dönüşme: (Öksüz oğlan, üvey annesinden korktuğu için ettiği dua sonucunda kumruya dönüşür.)

11. Dua: (Öksüz oğlanın duası kabul olur.)

Metin: 17

1. Kuşa dönüşme: (Öksüz kız çocukları, üvey annelerin korktukları için Tanrı, onları kumruya dönüştürür.)

Metin: 18

1. Kuşa dönüşme: (Öksüz kız çocuğu, üvey annesinden korktuğu için ettiği dua sonucunda kumruya dönüşür.)

11. Dua: (Öksüz kızın duası kabul olur.)

Metin: 19

1. Kuşa dönüşme: (Kız ve erkek kardeş, annelerinden korktukları için ettikleri dua sonucunda kumruya dönüşür.)

11. Dua: (İki kardeşin duaları kabul olur.)

Metin: 20

1. Kuşa dönüşme: (İki kardeş, kuşa dönüşür.)

Metin: 21

1. Olağanüstü olay: (İftiraya uğrayan kumru kuşlarının bugünkü durumları, Tanrı'nın onlara yaptığı yardıma bağlanır.)

Metin: 22

1. Kuşa dönüşme: (Borçlu kişi ettiği dua sonucunda guguk kuşuna dönüşür.)

11. Dua: (Borçlu kişinin duası kabul olur.)

Metin: 23

1. Kuşa dönüşme: (Öksüz kardeşler, üvey annelerinden korktukları için ettikleri dua sonucunda yusufçuk kuşuna dönüşür.)

11. Dua: (Öksüz kardeşlerin duası kabul olur.)

Metin: 24

1. Kuşa dönüşme: (Öksüz kardeşler, üvey annelerinden korktukları için ettikleri dua sonucunda kuşa dönüşürler.)

11. Dua: (Öksüz kardeşlerin duası kabul olur.)

Metin: 25

1. Kuşa dönüşme: (Bu efsane metni eksiktir ve anlatıcı olayları karıştırmaktadır; fakat yusufçuk kuşuna dönüşüm vardır.)

Metin: 26

1. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Atmaca, beladan kurtulmak için dalgalı uçar.)

Metin: 27

1. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Baykuş, beladan kurtulmak için eğri büğrü uçar.)

Metin: 28

1. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Baykuş, beladan kurtulmak için eğri büğrü uçar.)

Metin: 29

1. İnsandaki özellikleri açıklama: (İnsanlardaki diş çürümelere, baykuşun bakışlarına bağlanır.)

Metin: 30

1. Padişah: (Sultan Süleyman, kuşların da hükümdarıdır ve eşinin isteklerini yerine getirmek için dünya kuşlarını çağırır.)

11. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Yarasanın niçin tüysüz olduğu açıklanır, baykuş doğruyu söyler.)

Metin: 31

1. Padişah: (Sultan Süleyman, kuşların da hükümdarıdır ve eşinin isteklerini yerine getirmek için dünya kuşlarını çağırır.)

11. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Yarasanın niçin tüysüz olduğu, atmacanın kuşların niçin jandarması olduğu, baykuşun kısmetinin niçin ayağına geldiği açıklanır.)

Metin: 32

1. Peygamber: (Hz. İbrahim, Nemrut tarafından yakılmak istenir.)

11. Cebrail: (Cebrail, Hz. İbrahim'e yardım eder.)

111. Şeytan: (Şeytan, Nemrut'a yardım eder.)

1111. Beddua: (Hz. İbrahim, katıra bedduada bulunur.)

v. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Katırın niçin üremediği açıklanır.)

vi. Bitkilerin özelliklerini açıklama: (Katırtırnağı ağacının nereden geldiği açıklanır ve o ağacın bulunduğu evde keramet olmayacağı belirtilir.)

Metin: 33

1. Peygamber: (Hz. İbrahim, Firavun tarafından yakılmak istenir.)

11. Şeytan: (Şeytan, Firavun'a yardım eder.)

Metin: 34

1. Peygamber: (Anlatıcı, hangi peygamber olduğunu bilmiyor. Adı geçen peygamber yakılmak istenir.)

11. Şeytan: (Şeytan, kötülere yardım eder.)

ııı. Tanrı'nın yardımı: (Ateş içinde kalan peygamber, ilahi gücün yağdırdığı yağmur sayesinde kurtulur ve ateşin yandığı yer göle dönüşür.)

ıııı. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Balıklı Göl'deki balıkların bir tarafının niçin kızarmış biçimde olduğu açıklanır.)

Metin: 35

ı. Peygamber: (Anlatıcı, Hz. Ali ya da Hz. Muhammet olarak söylemektedir. Adı geçen peygamber yakılmak istenir.)

ıı. Beddua: (Tanrı; katıra, çama, tavşanağa beddua eder.)

ııı. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Katırın niçin üremediği açıklanır.)

ıııı. Bitkilerin özelliklerini açıklama: (Çamın ve tavşanağın kesilince niçin sürgün vermediği açıklanır.)

Metin: 36

ı. Havyacılıkla ilgili motifler: (Kurdun kırk gün açlığa dayandığı ve kırkinci günün sonunda karnını doyuramazsa Tanrı'nın yardımı ile karnını nasıl doyurduğu açıklanır.)

Metin: 37

ı. Havyacılıkla ilgili motifler: (Kurdun yedi gün açlığa dayandığı ve yedinci günün sonunda karnını doyuramazsa Tanrı'nın yardımı ile karnını nasıl doyurduğu açıklanır.)

Metin: 38

ı. Havyacılıkla ilgili motifler: (Tanrı, her varlığın nasibini dağıtırken kurdun haberi olmadığı için sürüden ayrılan ve sahibinin göz kulak olmadığı hayvanların onun nasibi olduğu açıklanır.)

Metin: 39

ı. Havyacılıkla ilgili motifler: (Kurdun doksan dokuz tane koyunu öldürdükten sonra yüzüncüyü öldürmesi için ağzını yıkaması gerektiği açıklanır.)

Metin: 40

ı. Havyacılıkla ilgili motifler: (Kurdun kırk tane koyunu öldürdükten sonra kırk birinciyi öldürmesi için ağzını yıkaması gerektiği açıklanır.)

Metin: 41

ı. Kutsal kişiler: (Hz. Fatma'nın başına acı bir olay gelir.)

ıı. Beddua: (Hz. Fatma, kavağa beddua eder.)

ııı. Bitkilerin özelliklerini açıklama: (Kavağın yapraklarının niçin sürekli sallandığı açıklanır.)

Metin: 42

ı. Kutsal kişiler: (Hz. Havva, Cebrail'in yardımıyla hamile kalır.)

11. Bitkilerin özelliklerini açıklama: (Selvi ‘kavak’ ağacının sürekli sallanması kutsal kişinin ağaca yaslanması ve orada titremesiyle açıklanır.)

Metin: 43

1. Peygamberler: (Hz. İbrahim, oğlu İsmail’i kurban etmek ister.)

11. Kurban: (Bıçak, Hz. İsmail’i kesmez ve Tanrı, kurbanlık bir koçu onlara gönderir.)

111. Oluşum: (Adı geçen mevkideki kayanın üstündeki izler Hz. İbrahim’in bıçak izleri olarak açıklanır.)

Metin: 44

1. Peygamberler: (Peygamberler aç kalırlar ve hepsi birleşerek yemek yaparlar. Aşurenin nereden ve nasıl geldiği açıklanmaktadır.)

Metin: 45

1. Kutsal kişi: (Hz. Ali’nin atının ayak izinin, yörede olduğu açıklanır.)

Metin: 46

1. Kutsal kişi: (Hz. Ali’nin uçan atının ayak izinin, yörede olduğu açıklanır.)

Metin: 47

1. Kutsal kişi: (Hz. Ali’nin savaşlardaki olağanüstülükleri.)

11. Doğa olaylarını açıklama: (Gök gürlemesinin nedeni, Hz. Ali’nin attığı naralara bağlanır.)

111. Olağanüstü olay: (Hz. Ali, savaşlarda gök gürlemesini andıran naralar atar ve düşmanlar bundan korkarak savaşmadan teslim olurlar.)

Metin: 48

1. İnsanların bugünkü durumlarını açıklama: (Tanrı, insanlar kavga etmesinler diye onları farklı dilleri konuşur biçimde ayırmıştır.)

Metin: 49

1. Peygamber: (Hz. İsa’nın Şam’a ineceği açıklanır.)

11. Dünyanın sonu: (Dünyanın sonu yaklaştığında Hz. İsa Şam’a inecektir; fakat Hıristiyanlar Şam’ı çam olarak algıladıkları için yılbaşlarında çam ağaçlarını süslerler.)

Metin: 50

1. Peygamber: (Hz. Muhammet Hira Mağarası’na saklandığında güvercin ona yardım eder.)

11. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Tanrı’nın güvercini ödüllendirmesi sonucu bu kuşa ön tarafından kurşunun kolay kolay geçmediği belirtilir.)

Metin: 51

1. Peygamber: (Hz. Muhammet namaz kılarken kedi ona yardım eder.)

11. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Hz. Muhammet'in ettiği dua sonucu kedi her zaman dört ayağının üstüne düşer; beddua sonucu ayaklı olan yılanın ayakları yok olur ve yılan sürekli sürünür.)

Metin: 52

1. Peygamber: (Hz. Muhammet namaz kılariken kedi ona yardım eder.)

11. Hayvanların özelliklerini açıklama: (Hz. Muhammet'in ettiği dua sonucu kedi her zaman dört ayağının üstüne düşer ve kedinin sırtındaki benekler Hz. Muhammet'in elinin izlerinden kalmıştır.)

Metin: 53

1. Peygamber: (Hz. Muhammet.)

11. Kutsal kişi: (Hz. Ali.)

111. Keramet: (Hz. Ali, karşılaştığı üç olayı Hz. Muhammet'e anlatır, o da gelecek neslin insanların, kadınlarının ve idarecilerin nasıl olacağına dair keramette bulunur ve günümüzdeki durum bu şekilde açıklanır.)

Metin: 54

1. Kutsal kişi: (Hz. Ali ve Hz. Fatma.)

11. İmtihan: (Hz. Fatma gönül rızasıyla kocasını evlendirir ve buna dayanıp dayanamayacağı sınanır.)

111. Zemzem Suyu'nun kaynağı: (Zemzem suyu, Hz. Fatma'nın çölde dünyaya getirdiği çocuğun ayaklarının altından çıkmıştır.)

Metin: 55

1. Yer adının kökeni: (Eskiden buğdayın bu köyde bol olması nedeniyle buraya Bulgurlu adı verilmiştir.)

Metin: 56

1. Yer adının kökeni: (Çıtak ve Kırılan kasabalarının adları, iki kardeşin farklı yerlere yerleşmeleriyle açıklanır.)

Metin: 57

1. Yer adını kökeni: (Çıtak ve Kırılan kasabalarının adları, iki kardeşin çocuklarının kavga etmeleri sonucu bu kardeşlerin farklı yerlere yerleşmeleriyle açıklanır. Kırılan'ın insanların kötü, Çıtak'ın insanların iyi olduğu belirtilir.)

Metin: 58

1. Yer adının kökeni: (Bulunan bir bıçağın paylaşılabilmesiyle çıkan kavga sonucunda söylenen 'çatanın' sözüyle Çıtak adının nereden geldiği açıklanır.)

Metin: 59

1. Yer adının kökeni: (Kızılcasöğüt'ün adı, Yörüklerin kızıl bir söğüdün yanına yerleşmeleri ve zamanla buranın Kızılcasöğüt adını almasıyla açıklanır.)

Metin: 60

1. Yer adının kökeni: (Kızılcasöğüt'ün adı, bir oğlana âşık olan kızın, ailesinin bu aşkı onaylamaması üzerine söğüt ağacına çıkarak intihara kalkışmasıyla açıklanır.)

Metin: 61

1. Yer adının kökeni: (Çivril'in adı, buranın etrafının dağlarla çevrili olmasıyla ve buraya yerleşen ilk Türklerin buraya çevril adını vermeleriyle açıklanır.)

Metin: 62

1. Yer adının kökeni: (Çivril'in adı, buranın sulak ve bereketli olması nedeniyle buraya yerleşenlerin gitseler bile ileride geri dönmeleriyle açıklanır.)

Metin: 63

1. Padişah: (Timur, Çivril yakınlarındaki İğdir Çamlığı'na kadar gelir.)

11. Yer adının kökeni: (Çivril'in adı, Timur'la karşılaşan bir çobanın ona burada yabancı askerin barınmadığını söylemesi ve Timur'un geri dönmesiyle açıklanır.)

Metin: 64

1. Yer adının kökeni: (Sökmen'in adı, buraya gelen Yörüklerin daha önce gelen Yörüklerle tartışarak, onların çadırlarını sökün demelerine 'Sökmen!' demeleriyle açıklanır.)

Metin: 65

1. Yer adının kökeni: (Sökmen'in adı, buranın çayırılığına gelen kişilere çevredeki yerleşiklerin, çadırlarını sökün demelerine rağmen onların reisin de 'Sökmen!' demesiyle açıklanır.)

Metin: 66

1. Yer adının kökeni: (Sökmen'in adı, çayırılığa gelen Yörüklerin, jandarmaların onları çayırılıktan kaldırmak üzere direnmeleri sonucu 'sökmen' demeleriyle açıklanır.)

Metin: 67

1. Yer adının kökeni: (Gelin Kayasının adı, düğün ertesinde ırmak boyuna gezdirilmek için götürülen gelinin bu kayanın altında kalmasıyla açıklanır.)

Metin: 68

1. Yer adının kökeni: (Aşa Kız Ölen İni'nin adı, iftiraya uğrayan bir kızın kendini burada asmasıyla açıklanır.)

Metin: 69

1. Yer adının kökeni: (Deşdemir'in adı, bir Yörük beyinin bu köyün bulunduğu yerde, yerden taş koparamamasıyla açıklanır.)

Metin: 70

1. Yer adının kökeni: (Aldırbuba'nın adı, rakip Yörük obasının lideri hile yaparak karşı obanın liderini kendi obasına çağırması ve bu kişinin, kızının uyarılarına uymayarak oraya gitmesi ve sonucunda öldürülmesiyle açıklanır.)

Metin: 71

1. Yer adının kökeni: (Aldırbuba'nın adı, Türkmenlerle kâfirler arasında yapılan savaşta Türkmen gençlerinden birinin şehit olurken 'Aldırdın babam beni!' demesiyle açıklanır.)

Metin: 72

1. Yer adının kökeni: (Kızlar İni'nin adı, ağanın yanında çobanlık yapan gençlerin ağanın kızlarına âşık olmaları, bu aşklarının ağa tarafından onaylanmaması sonucu kızların ve çobanların kaçmaları ve sığındıkları mağarada ağa tarafından dumanla zehirlenerek öldürülmeleriyle açıklanır.)

Metin: 73

1. Yer adının kökeni: (Kızlar İni'nin adı, kaçan âşıkların kızın babasından saklanmak için bir mağaraya girmeleri, âşıkların orada baba tarafından dumanla zehirlenerek öldürülmesiyle açıklanır.)

Metin: 74

1. Yer adının kökeni: (Kızlar İni'nin adı, kız kaçırın oğlanın kızla birlikte bir mağaraya girmesi, onları gören bir çobanın kızın babasına söylemesi, kızla oğlanın baba tarafından dumanla zehirlenerek öldürülmesiyle açıklanır.)

Metin: 75

1. Kesik baş: (Kâfirlerle yapılan savaşta Ellez 'İlyas' adlı kişinin başı kılıçla kesildiği halde o, başsız halde savaşmaya devam eder.)

11. Yer adının kökeni: (Çökelez Dağı'nın adı, başı kesilen Ellez'e arkadaşlarının 'Çöküvü Ellez!' demesiyle açıklanır.)

Metin: 76

1. Tanrı'dan ses işitme: (Tanrı'dan, Ellez adlı kişiye nida gelir.)

11. Yer adının kökeni: (Çökelez Dağı'nın adı, Tanrı'nın Ellez adlı kişiye, 'Çök Ellez!' demesiyle ve Ellez'in oraya yerleşmesiyle açıklanır.)

Metin: 77

1. Yer adının kökeni: (Çökelez Dağı'nın adı, dağın eteklerine kadar gelen Ellez adlı kişinin yorgun düşmesi sonucu kendi kendine çök Ellez diyerek orada ölmesiyle açıklanır.)

Metin: 78

1. Aşk: (Yakışıklı komutan, yöredeki bir kıza âşık olur ve kıza çeşitli hediyeler verir.)

11. Beddua: (Kıza hediye olarak verilen altın başlı kuğunun avcılar tarafından öldürülmesi sonucu kız, Işıklı Gölü'nde avlanacak olan avcılara beddua eder. Işıklı Gölü'nde avlanan avcılarının sonunun iyi olmadığı bu bedduanın sonuçlarıyla açıklanır.)

Metin: 79

1. Yer adının kökeni: (Şapçılar'ın adı, şap satmaya gelen kişilerin buraya yerleşmeleriyle açıklanır.)

Metin: 80

1. Yer adının kökeni: (Peynirciler'in adı, köydeki kişilerin peynir yaparak geçimlerini sağlamalarıyla açıklanır.)

Metin: 81

1. Yer adının kökeni: (Sakızcılar'ın adı, köydeki kişilerin sakız yaparak geçimlerini sağlamalarıyla açıklanır.)

Metin: 82

1. Yer adının kökeni: (Sazak'ın adı, buranın ağalara ait bir sazlık olmasıyla açıklanır.)

Metin: 83

1. Yer adının kökeni: (Kabalar'ın adı, bu köyden güreşe çıkan herkesin yenilmesiyle açıklanır.)

Metin: 84

1. Yer adının kökeni: (Bahadınlar, Ortaköy ve Develler'in adı üç kişinin bu yerlere yerleşmesiyle açıklanır.)

Metin: 85

1. Yer adının kökeni: (Çoğuşlı'nın adı, buranın eskiden çok ağaçlık olmasıyla açıklanır.)

Metin: 86

1. Yer adının kökeni: (Tokça'nın adı, eskiden buradan geçen kervanların burada ağırlanmasıyla açıklanır.)

Metin: 87

1. Yer adının kökeni: (Dayılar'ın adı, buraya yerleşen kişilerin başka kişilerin dayıları olmalarıyla açıklanır.)

Metin: 88

1. Yer adının kökeni: (Dayılar'ın adı, burada insan çalıştıran kişilerin daha iyisi yok mu demeleriyle açıklanır.)

Metin: 89

1. Padişah: (Timur, Çivril yöresine gelir.)

11. Yer adının kökeni: (Bakacak Tepesi'nin adı Timur'un bu tepeden Çivril Ovası'na bakarak oradan geri dönmesiyle açıklanır.)

Metin: 90

1. Yer adının kökeni: (Koçak'ın adı, savaşta komutanın askerlere, kav, çak demesiyle açıklanır.)

Metin: 91

1. Yer adının kökeni: (Somak'ın adı, eskiden buradan develerle somak çeken kişilerin buraya somaklı köy demeleriyle açıklanır.)

Metin: 92

1. Olağanüstü pınar: (Sütü az olan kadınlar burada yıkanıp pınarın suyunu içerlerse kadınların sütlerini çoğaldığı belirtilmektedir.)

11. Yer adının kökeni: (Süt Pınar'ın adı, kadınların sütünü arttırmasıyla açıklanır.)

Metin: 93

1. Yer adını kökeni: (Garipler mevkiinin adı, burada bir Yörük obasının yoğun kış yüzünden ölmesiyle açıklanır.)

Metin: 94

1. Yer adını kökeni: (Kızlar Gediği'nin adı, eskiden Çivril-Sandıklı arasındaki kız kaçırma olaylarında bu geçidin kullanılmasıyla açıklanır.)

Metin: 95

1. Yer adını kökeni: (Sundurlu'nun adı, buraya Sonkıran ya da Sonkuran adlı bir kağanın yerleşmesiyle açıklanır.)

Metin: 96

1. Yer adının kökeni: (Işıklı'nın adı, eskiden kâfirlerin buradaki dağın yamacında meşale yakmasıyla ve burada şeyhlerin çok olmasıyla açıklanır.)

Metin: 97

1. Yer adını kökeni: (Beyler Oturağı'nın adı, eskiden burada beylerin oturmasıyla açıklanır.)

Metin: 98

1. Yer adını kökeni: (Yuva'nın adı, bu köyündeki insanların etraftaki köylerden gelerek burada bir yuva gibi toplanmasıyla açıklanır.)

Metin: 99

1. Yer adını kökeni: (Bulkaz'ın adı, kazlarını kaybeden çocuk kaz çobanının, kazları buradaki pınarın başında bulmasıyla açıklanır.)

Metin: 100

1. Yer adını kökeni: (Bulkaz'ın adı, buranın tarihsel özelliklerinin çok olması ve yöredeki her yerde tarihî eserlerin kolaylıkla, hazine olarak bulunmasıyla açıklanır.)

Metin: 101

1. Yer adını kökeni: (Özdemirci'nin adı, buraya ilk yerleşenlerin Demirci Aşireti'nden olmasıyla açıklanır.)

Metin: 102

1. Yer adını kökeni: (Mollaveliler'in adı, bu köyü kuran ilk kişinin Molla Veli adlı birinin olmasıyla açıklanır.)

Metin: 103

1. Yer adını kökeni: (Sündüllü'nün adı, eskiden burada süngüyle bir erenin dolaşmasıyla açıklanır.)

Metin: 104

1. Yer adını kökeni: (Savran'ın adı, buraya gelen iki göçebenin Serban adlı kızlarıyla Şah adlı çocuklarının evlenmesiyle açıklanır.)

Metin: 105

1. Yer adını kökeni: (Baklan'ın adı, ovayı seyreden kişilerin bak şu alana demesiyle açıklanır.)

Metin: 106

1. Yer adını kökeni: (Dağal'ın adı, buraya gelen Yörüklerin ağaçlar arasında alanlık bir yere yerleşmeleri ve buraya dağ alan demeleriyle açıklanır.)

Metin: 107

1. Yer adını kökeni: (Hadım'ın adı, burada Hatıp adlı bir kişinin hanının bulunmasıyla ve yolcuların Hatıp'ın hanına demesiyle açıklanır.)

Metin: 108

1. Yer adının kökeni: (Gecek Çeşmesi'nin adı eskiden bu çeşmenin olduğu yerde geyiklerin bol olmasıyla açıklanır.)

Metin: 109

1. Yer adını kökeni: (Süller'in adı, buraya Çoban Sülü adlı bir obabaşı liderliğinde Yörüklerin yerleşmeleriyle açıklanır.)

Metin: 110

1. Yer adının kökeni: (Sülman Ağa Yarı'nın adı, ava giden Süleyman adındaki bir kişinin bu yardan düşmesiyle açıklanır.)

Metin: 111

1. Tarihi yapı: (Serbanşah camisi yapılırken bu binanın tabanındaki tuğlaları, Işıklı'dan Savran'a kadar sıraya dizilen insanlar elden ele taşımıştır.)

Metin: 112

1. Tarihi yapı: (Işıklı'dan Yassıhöyük'e kadar olan güzergâhta eskiden aralıksız olarak binaların olduğu ve bunların çatılarından yürünerek bir baştan bir başa şehrin geçildiği belirtilir.)

Metin: 113

1. Kral: (Çal yöresinin kralıyla Dinar yöresinin kralı dünür olmak isterler.)
11. İmtihan: (Çal yöresinin kralı, Dinar yöresinin kralının oğluna, kızını hiç güneş görmeden Çal'dan Dinar'a götürmesi şartıyla vereceğini belirtir.)
111. İmtihani geçme: (Kralın oğlu, Çal-Dinar arasındaki yolu asmalarla örter ve kızını, Dinar'a hiç güneş göstermeden bu yoldan götürür.)

Metin: 114

1. Hazine: (Finikelerin gemisini soyan korsanların bu hazineyi Büyük Menderes Havzası'ndan getirerek Gürpınar-Uluğbey arasındaki araziye sakladıkları belirtilir.)

Metin: 115

1. Hazine: (Büyük İskender'in hazinesinin Akdağ'da bir yerlerde olduğu belirtilir.)

Metin: 116

1. Hazine: (Anadolu'dan Söğüt'e götürülen seksen katır yükü hazinenin Akdağ'da kaybolduğu ve orada olduğu belirtilir.)

Metin: 117

1. Hazine: (Baklan Ovası'nda, altından çiftçi heykeli olduğu belirtilir.)

Metin: 118

1. Hazine: (Balca mevkisinde, altından beşik olduğu belirtilir.)

Metin: 119

1. Cömertlik imtihanı: (İki erkek kardeş, birbirlerinden habersiz olarak kardeşimin benden fazla paraya ihtiyacı var diye paylaştıkları zahireyi birbirlerininine aktarır; her ikisi de cömert ve temiz kalplidir.)

ıı. Bereket: (Tanrı, iki kardeşin ürünlerini de artırır.)

ııı. Hıdrellez: (Hıdrellez'in anlamı, cömertlik imtihanını geçen kardeşlerin Tanrı tarafından ödüllendirilmesiyle açıklanır.)

Metin: 120

1. Hızır: (Hızır, aksakallı bir misafir olarak köy odasına gelir ve oda sahibi, gelen misafire yatak ve yemek getirir.)

ıı. Bereket: (Misafir, odadan kaybolur ve ona getirilen bulgur pilavı bereketlenerek çanaktan taşmaya başlar.)

Metin: 121

1. Hızır: (Hızır yaşlı bir kadın dilenci şeklinde ev sahibinden pekmez ister ve ev sahibi, Hızır'ın isteğini yerine getirir.)

ıı. Bereket: (Hızır gittikten sonra ev sahibinin pekmezi bereketlenir ve küplerden taşmaya başlar.)

ııı. Sırları açıklama yasağı: (Pekmezin bereketlendiğini başka kişilere söylenince bereket ortadan kaybolur.)

Metin: 122

1. Hızır: (Hızır, pekmez kaynatılan yerden geçer, fakat onu kimse görmez.)

ıı. Bereket: (Hızır'ın etkisiyle kazandaki ve küpteki pekmezler bereketlenir ve kaplardan taşar.)

Metin: 123

1. Hızır: (Hızır, zavallı bir kız çocuğu şeklinde evin birine gider ve ev sahibi onun bu haline acıyarak onun karnını pekmez ve ekmekle doyurur.)

ıı. Bereket: (Ev sahibinin, pekmezleri bereketlenir ve evin içi pekmezle dolar.)

ııı. Sırları açıklama yasağı: (Ev sahibi, başına gelen olayı başkalarına anlatınca bereket ortadan kaybolur.)

Metin: 124

1. Hızır: (Hızır, zor durumda kalan ailenin çocuğunu çekirgelerden kurtarır.)

ıı. Bereket: (Çekirgelerin istilasından artan buğday bereketlenir, ambarlardan taşar ve satmakla bitirilmez.)

Metin: 125

1. Hızır: (Hızır, görünmez fakat pekmezi bereketlendirir.)
11. Bereket: (Hızır'ın yetiştirdiği pekmez, bereketlenerek kaptan taşar.)

Metin: 126

1. Hızır: (Hızır, yaşlı bir dilenci kılığına girer.)
11. İmtihan: (Üç gün aynı eve dilenme bahanesiyle varan Hızır, ev sahibini sınar.)
111. Beddua: (Hızır, kendine hayır vermeyen ev sahibine bedduada bulunur.)

Metin: 127

1. Hızır: (Hızır, zor durumda kalan aileye yardım eder.)
11. Dua: (Yiyeyeceksiz kalan kadın, kendisine ve çocuklarına yardım etmesi için Tanrı'ya dua eder ve kadının evindeki ambar buğdayla dolar.)
111. Sırları açıklama yasağı: (Kadının kocası, Hızır'ın yardımından haberdar olunca her şey eski durumuna döner.)

Metin: 128

1. Hızır: (Hızır, dağlık taşlık bir tarlada uğraşan çiftçi ile konuşur ve onun boşuna uğraştığını söyler.)
11. Ödül: (Hızır'ın uyarısına rağmen tarlasını işleyen çiftçi, Tanrı tarafından bol mahsulle ödüllendirilir.)

Metin: 129

1. Hızır: (Hızır, görünmez, fakat hamuru bereketlendirir.)
11. Bereket: (Hızır'ın yardımıyla hamur bereketlenir ve bitmek bilmez.)
111. Yasağı çiğneme: (Elle koparılması gereken hamur, elle koparıncaya kadar hamurun bereketi kaçar.)

Metin: 130

1. Hızır: (Hızır, dilenci kılığında bir eve gelir ve buğday ister.)
11. İmtihan: (Ev halkından olan kız çocuğu, buğdaylarının bulunmadığını, fakat onun yerine arpa verirse onu kabul edip etmeyeceğini sorar ve dilenci kılığındaki Hızır, bunu kabul ederek arpayı alır ve onun yerine çocuğa buğday verir.)
111. Bereket: (Hızır'ın verdiği buğday bereketlenir ve satmakla bitirilemez.)

Metin: 131

1. Hızır: (Hızır, bir atın üstündedir ve ırmağı atıyla birlikte olağanüstü bir biçimde geçer.)
11. İmtihan: (Hızır, ağadan hayır ister.)
111. İkaz: (Ağanın annesi, ağayı uyarır.)

ıv. Beddua: (Hızır, kendisine kötü davranan ve hayır vermeyen ağaya onun perişan ve hüsransız olmasını söyleyerek bedduada bulunur.)

v. Cezalandırma: (Hızır'ın bedduası sonucu, ağanın malı mülkü olağanüstü bir biçimde mahvolur.)

Metin: 132

1. Hızır: (Dilenci kılığına giren Hızır, hayır ister, fakat ansızın ortadan kaybolur.)

Metin: 133

1. Hızır: (Hızır, görünmez, fakat pekmezi bereketlendirir.)

ıı. Bereket: (Bereketlenen pekmez, kaptan taşar.)

ııı. Sırları açıklama yasağı: (Hızır'ın verdiği bereketin başka insanlara açıklanması sonucunda bereket ortadan kaybolur.)

Metin: 134

1. Hızır: (Hızır, misafir şekline bürünerek köy odasına gelir.)

ıı. Bereket: (Evde ekmek olmamasına rağmen sofranın arasında ekmek bulunur.)

Metin: 135

1. Hızır: (Hızır, görünmez, fakat pekmezi bereketlendirir.)

ıı. Bereket: (Hızır'ın bereketlendirdiği pekmez, küpten taşar.)

Metin: 136

1. Hızır: (Hızır, dilenci kılığına girer ve zengin bir adamdan hayır istemeye gelir.)

ıı. İmtihan: (Zengin adam, Hızır'a hayır vermez ve onu tersler.)

ııı. Cezalandırma: (Hızır'a kötü davranan adamın mal varlığı, olağanüstü bir biçimde birden yok olur.)

Metin: 137

1. Erenler: (İmza Sultan adlı erenin adı geçer.)

ıı. Ağaçların konuşması: (Eren, odun getirmek için dağa gittiğinde yaş ağaçlar kendilerini kesmemelerini söyler.)

ııı. Erenlerin yardımı: (Eren, Karadeniz'de batmakta olan bir gemiyi oradan olmamasına rağmen olağanüstü bir biçimde kurtarır.)

ıv. Keramet: (Eren, kendinin kerametlerini ispatlamak için, eşine yanmakta olan ateşin külünün içinden canlı balık çıkarır.)

v. Beddua: (Eren'in eşeğine eziyet etmeleri sonucu eren, beddua eder ve eskiden verimli olan mevki verimsiz hale gelir.)

vı. Dua: (Eren'in duası sonucu, eskiden verimsiz olan mevki verimli hale gelir.)

Metin: 138

1. Erenler: (İmza Dede adlı erenin adı geçer.)
11. Erenlerin yardımı: (Eren, deniz'de batmakta olan bir gemiyi orada olmamasına rağmen olağanüstü bir biçimde kurtarır.)
111. Keramet: (Eren, kendinin kerametlerini ispatlamak için, eşine yanmakta olan ateşin külünün içinden canlı balık çıkarır.)

Metin: 139

1. Erenler: (Birbirlerini çok seven yedi kız kardeş vardır.)
11. Dua: (Bu kızlar, kendilerinin aynı anda ölmeleri için dua ederler, duaları kabul olur ve hepsi aynı anda ölür.)
111. Yer adının kökeni: (Yedi Kardeşler Mezarı'nın adı, birbirini çok seven kardeşlerin orada ölmeleriyle açıklanır.)

Metin: 140

1. Erenler: (Eren, yolda karşılaştığı bir çiftçiyle konuşur.)
11. İkaz: (Çiftçinin karıncaları öldürmesini hoş karşılamayıp onu uyarır.)
111. Cezalandırma: (Çiftçinin harmanını sel alır.)

Metin: 141

1. Erenler: (Erenlerin olağanüstü yolculukları, bir kadına görünür.)
11. Sırları açıklama yasağı: (Kadın, erenlerin ışık şeklinde uçtuğunu başka kişilere söyler.)

Metin: 142

1. Erenler: (Er Dinlen mevkisinde bir eren vardır.)
11. Tanrı'dan ses işitme: (Tanrı'nın isteği üzerine orada dinlenen kişi daha sonra orada vefat eder.)
111. Yer adının kökeni: (Er Dinlen'in adı, burada bir erenin olduğuyla açıklanır.)

Metin: 143

1. Erenler: (Sarı Baba adlı bir erenin yatırını olduğu söylenir.)
11. Yer adının kökeni: (Sarı Baba'nın adı, burada onun yatırının olmasıyla açıklanır.)

Metin: 144

1. Erenler: (Hüsamettin Dede adlı, iki metre boyunda bir eren vardır.)
11. Olağanüstü olay: (Savaş zamanında, erenin etrafındaki ağaçlar askere dönüşür.)
111. Bir gecede yapılan yapı: (Hüsamettin Dede öldükten sonra onun mezarı, bir gecede Tanrı tarafından yapılır.)

Metin: 145

1. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Dede mevkisindeki ağaçlar asker gibi görünür ve Yunan askerleri, bölgeye giremez.)

Metin: 146

1. Erenler: (Kurtuluş Savaşı sırasında askere yardım eden dervişler vardır.)

11. Güvercin kılığına girme: (Dervişler güvercin kılığına girerek askere yardıma gider.)

Metin: 147

1. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Baklan yamaçlarındaki ağaçlar asker olarak görünür.)

Metin: 148

1. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Baklan sırtlarından kalkan top gülleleri düşman mevzilerini döver.)

11. Yer adının kökeni: (Top Çukuru'nun adı, buradan kalkan olağanüstü güllerin varlığıyla açıklanır.)

Metin: 149

1. Geleceği görme: (Kendini Tanrı'ya adayan total adam, geleceği rüyada görür.)

11. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Dede mevkisindeki ağaçlar asker olarak görünür.)

Metin: 150

1. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Türk askeri, tek başına otuza yakın Yunan askerini kendine yardım eden görünmez kişiler vasıtasıyla esir alır.)

Metin: 151

1. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Yunanlıların bulunduğu bölge sis içindedir, fakat Yunanlıların bölgeden gittiği ve Atatürk'ün Samsun'a çıktığı gün yörede parlak bir güneş doğar.)

Metin: 152

1. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Bayıralan sırtlarındaki ağaçlar asker olarak görünür.)

Metin: 153

1. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Gümüşsu yakınlarına gelen Yunan askerleri, ak sarıklı askerlerden korkarlar ve yöreye giremezler.)

Metin: 154

1. Olağanüstü olay: (Kutsal olarak sayılan mevkiden ağaç kesenler cezalandırılır.)

Metin: 155

1. Olağanüstü olay: (Kurtuluş Savaşı sırasında, Harıl Boğazı'na kadar gelen Yunan askerleri burada direnişle karşılaşır, Özdemirci'ye giremezler. Direnişçilerin manevi güçler olduğu belirtilir.)

Metin: 156

1. Sihirli Ağaç: (Beyce Sultan'ın yanındaki ağaçlardan kesen Türklerin ve Yunan askerlerinin başlarına ölüm ve diğer felaketler gelir.)

Metin: 157

1. Olağanüstü olay: (Savaş sırasında, Tanrı'nın gönderdiği bulut, Türk alayını İngilizlerden gizler.)

Metin: 158

1. Sihirli ağaç: (Benzerinin sadece Yemen'de olduğu söylenen ağaç.)
- ii. Uçan taşlar: (Ağacın bulunduğu yere çadır kuran Yörükler, oradan değnek kesen çobanlar geceleyin esrarengiz biçimde taşlanır.)
- iii. Geyik: (Ağacın bulunduğu yerde bir geyik doğum yapar.)
- iv. Beddua: (Geyiği sağmak isteyen kadını tepen geyiğe kadın, avcı elinden gitmesi için beddua eder.)
- v. Olağanüstü olay: (Geyiği vurmak isteyen avcının kolları, esrarengiz biçimde kopar.)
- vi. Kurban: (Kutsal ağacın bulunduğu mevkide rahat etmek isteyen Yörükler, bunun için kurban keserler.)
- vii. Olağanüstü olay: (Savaş sırasında, Türk askerlerine yardım için sihirli ağacın bulunduğu mevkiden top gülleleri kalkar.)

Metin: 159

1. Geyik: (Geyik, avcı tarafından vurulunca kıbleye doğru yatarak ölür ve onu vuran insanın ailesine bir kötülük gelir.)

Metin: 160

1. Olağanüstü olay: (Savaş sırasında, Eragılı mevkisi kızarır ve buradan Türk askerine yardım amacıyla top gülleri kalkar; bu esnada ses çıkar ve evler sallanır.)

Metin: 161

1. Sihirli ağaç: (Çıra almak amacıyla İğdir Çamlığı'na giden kişi, oradaki dedenin izin vermemesi sonucu çıraları kesemez, korkar ve amacına ulaşmadan geri döner.)

Metin: 162

1. Sihirli ağaç: (Yatırın bulunduğu yerdeki ağaçlardan kesen kişinin öküzlerinden biri ölür ve kişi, kestiklerini geri bırakır.)

Metin: 163

1. Sihirli ağaç: (Bu ağaçlardan kestiği kereste ile ahır yapan kişinin eşekleri ölür.)

Metin: 164

1. Erenler: (Zekariya Dede adında bir eren vardır.)

11. Rüya: (Erenin eşi, kocasını rüyada görür.)

111. Türbe: (Rüya üzerine, erene türbe yaptırılır.)

1111. Keramet: (Erenin türbesinin bulunduğu yerden getirilen su ateşte farklı bir biçimde kaynar.)

Metin: 165

1. Sihirli ağaç: (Kırk tane olduğu söylenen ağaçlardan hiç kimse kesmez, onları kesen kişilerin esrarengiz biçimde rahatsız edildiği belirtilir.)

Metin: 166

1. Sihirli ağaç: (Erenler mevkisinde bulunan ulu ağaçtan kesen işçinin ayağı sakatlanır ve çadırı yanar.)

Metin: 167

1. Sihirli ağaç: (Kutsal sayılan ağaçta baltasını deneyen kişi, köyde aynı baltayla kendi ayağını keser.)

Metin: 168

1. Sihirli ağaç: (Sihirli ağacı kesmek isteyen kişi esrarengiz bir biçimde ağaca bağlanır; kurtarıldıktan iki gün sonra ölür.)

Metin: 169

1. Erenler: (Beyce Sultan Türbesi'nde eren görülür.)

111. Sırları açıklama yasağı: (Erenin görüldüğünün kimseye açıklanmaması istenir.)

Metin: 170

1. Yatır: (Beyce Sultan yatırında yapılan yağmur duaları kabul olur.)

Metin: 171

1. Erenler: (Beyce Sultan'daki erenin adı geçer.)

11. Ereni rahatsız etme: (Erenin yatırının bulunduğu yerde bir kişi uyur.)

111. Rüyada ikaz: (Uyuyan kişi rüyada ikaz edilir, rahatsızlanır ve ardından ölür.)

Metin: 172

1. Erenler: (Beyce Sultan'daki ereni gören kişi erenin kaçma, korkma demesine rağmen kaçar ve ardından rahatsızlanarak ölür.)

Metin: 173

1. Erenler: (Köyün kenarındaki yatırda yatan erenin adı geçer.)

11. Ereni rahatsız etme: (Eren, kendini rahatsız eden kişiyi elinde bir ateş parçasıyla kovalar.)

Metin: 174

1. Erenler: (Aydın Erenleri'nin adı geçer.)

11. Sihirli ağaç: (Yatırım yanında bulunan ağacın parçalarından alınır.)

111. Cezalandırma: (Ağacın parçalarını yakan kişinin eli ayağı büzülür, ağaçtan getirilen odun parçaları eski yerine bırakılır.)

Metin: 175

1. Türbe: (Ekiz Baba Türbesi'nin adı geçer.)

11. Rahatsızlıkların tedavi edilmesi: (Türbeye bağlanan, çocuğu olmayan ailenin çocukları olur.)

Metin: 176

1. Erenler: (Ali Gazi adlı kişinin adı geçer.)

11. Namaz: (Yatırım olduğu yerde, derdi olan kişiler namaz kılar.)

111. Kurban: (Yatırım olduğu yerde, derdi olan kişiler kurban keser.)

111. Rahatsızlıkların tedavi edilmesi: (Çocuğu olmayan bir ailenin çocukları olur.)

Metin: 177

1. Şeytan: (Soğan kabuklarının şeytanların parası, olduğu belirtilir.)

Metin: 178

1. Şeytan: (Şeytanlar, bir kadının geceleyin evine girerler.)

11. Şeytanın hilesi: (Kadını uyandırır ve hile yaparak hep beraber yola çıkarlar.)

111. Şeytanların düğünü: (Şeytanlı Dere'de şeytanların düğünü vardır.)

Metin: 179

1. Şeytan: (Köyün kenarında şeytanlar vardır.)

11. Şeytanların eğlencesi: (Şeytanlar, kendi aralarında eğlenirler.)

Metin: 180

1. Şeytan/ cin: (Köydeki göletin kenarında şeytanlar/cinler görülür.)

11. Şeytanların/ cinlerin düğünü: (Gölet'in kenarından şeytanlar/cinler düğün alayı şeklinde geçerler.)

Metin: 181

1. Şeytan: (Bağ yolunda şeytan görülür.)
- ii. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan civcivli tavuk şeklinde görünür.)
- iii. Dinî inanç: (Besmele çekilince şeytan kaybolur.)

Metin: 182

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)
- ii. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, civcivli tavuk şeklinde görünür.)

Metin: 183

1. Şeytan: (Belirli mevkilerde şeytan olduğu söylenir.)
- ii. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, civcivli tavuk şeklinde görünür.)

Metin: 184

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)
- ii. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, civcivli tavuk şeklinde görünür.)
- iii. Dinî inanış: (Besmele çekilince şeytan kaybolur.)

Metin: 185

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)
- ii. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, civcivli tavuk şeklinde görünür.)
- iii. Başka nesneye dönüşen şeytan: (Şeytan, bez parçasına dönüşür.)

Metin: 186

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)
- ii. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, oğlak şeklinde görünür ve kişiyle konuşur.)

Metin: 187

1. Olağanüstü olay: (Arabanın iki lastiği, yolda esrarengiz biçimde patlar ve her iki lastik de yine esrarengiz biçimde tamir olur.)

Metin: 188

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)
- ii. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, civcivli tavuk şeklinde görünür.)
- iii. Şeytanın hilesi: (Kişiyi yattığı yerden kaldırıp götürürler.)
- iv. Dinî inanış: (Besmele çekilince şeytan kaybolur.)

Metin: 189

1. Şeytan: (Şeytan.)
- ii. İnsan şeklinde şeytan: (Şeytan, insan şeklinde görünür.)

Metin: 190

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)

11. Şeytanların eğlencesi: (Şeytan kızları, tuvalette gelin şeklinde süslü olarak eğlenirler.)

111. Dinî inanış: (Besmele çekilince şeytan kaybolur.)

Metin: 191

1. Şeytan: (Şeytanlar kişinin karşısına çıkar ve gelini kaçırmaları.)

11. Şeytanların dağılması: (Şeytanlar, sabahleyin horoz ötünce kaybolur.)

Metin: 192

1.Şeytan/ cin: (Şeytanlar/cinler köy kenarındaki bir mevkide toplanır ve orada el değirmeniyle bir şey öğütürler.)

Metin: 193

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)

11. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, sağmal inek şeklinde görünür.)

Metin: 194

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)

11. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, öküz şeklinde görünür.)

Metin: 195

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)

11. İnsan şeklinde şeytan: (İnsan şekline giren şeytanların gölgeleri uzundur.)

Metin: 196

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)

11. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, deve şeklinde görünür.)

Metin: 197

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)

11. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, manda şeklinde görünür.)

Metin: 198

1. Şeytan: (Şeytan, kişinin karşısına çıkar.)

11. Hayvan şeklinde şeytan: (Şeytan, at şeklinde görünür.)

111. Şeytanın hilesi: (At şeklindeki şeytan, kişiyi kandırır ve onu peşinden sürükler.)

111. Şeytanın konuşması: (At şeklindeki şeytan, kişiyle konuşur.)

v. Dinî inanış: (Kişi, dua okuyunca şeytandan kurtulur.)

Metin: 199

1. Cin: (Cinin üzerine basan askere cinler musallat olur.)

11. Dinî inanış: (Cin çarpmasına uğrayan askeri kurtarmak için dua okunur, dinî yazılar yazılır.)

Metin: 200

1. Baykuşun uğursuzluğu: (Baykuşun uğursuz olduğuna inan kişi, onu evinin çatısından üç kez kovalar.)

11. Uğursuzluğun kendini göstermesi: (Ertesi günü, baykuşu kovalayan kişinin dışındaki aile bireyleri trafik kazasında ölür.)

Metin: 201

1. Olağanüstü olay: (Yatırın etrafındaki taşları küreyen iş makinesiyle küreyen işçinin parmakları işin ortasında taşların arasına kısar.)

Metin: 202

1. Olağanüstü olay: (Arazisinde pancar sulayan çiftçi esrarengiz bir gök cismi görür ve bunun UFO olduğunu sonra anlar.)

1.6.2. Kuzeydoğu Denizli Efsanelerinin Motif Listesi

1. Ağaçların konuşması (1 kez).
2. Aşk (2 kez).
3. Başka nesneye dönüşen şeytan (1 kez).
4. Baykuşun uğursuzluğu (1 kez).
5. Beddua (11 kez).
6. Bereket (13 kez).
7. Bir gecede yapılan yapı (1 kez).
8. Bitkilerin özelliklerini açıklama (4 kez).
9. Cebrail (1 kez).
10. Cezalandırma (4 kez).
11. Cin (1 kez).
12. Cömertlik imtihanı (1 kez).
13. Dinî inanç (6 kez).
14. Doğa olaylarını açıklama (1 kez).
15. Dua (13 kez).
16. Dünyanın sonu (1 kez).
17. Ereni rahatsız etme (2 kez).
18. Erenler (16 kez).
19. Erenlerin yardımı (2 kez).
20. Geleceği görme (1 kez).
21. Geyik (2 kez).

22. Güvercin kılığına girme (1 kez).
23. Hayvan şeklinde şeytan (12 kez).
24. Hayvancılıkla ilgili motifler (5 kez).
25. Hayvanların özelliklerini açıklama (13 kez).
26. Hazine (5 kez).
27. Hıdrellez (1 kez)
28. Hızır (19 kez)
29. İkaz (2 kez).
30. İmtihan (8 kez).
31. İmtihani geçme (1 kez).
32. İnsan şeklinde şeytan (2 kez).
33. İnsandaki özellikleri açıklama (1 kez).
34. İnsanların bugünkü durumlarını açıklama (1 kez).
35. Keramet (4 kez).
36. Kesik baş (1 kez).
37. Kral (1 kez)
38. Kurban (3 kez).
39. Kuşa dönüşme (10 kez).
40. Kutsal kişi/ler (7 kez).
41. Namaz (1 kez).
42. Olağanüstü inanç (3 kez).
43. Olağanüstü olay (22 kez).
44. Olağanüstü pınar (1 kez).
45. Oluşum (1 kez).
46. Ota dönüşme (1 kez).
47. Ödül (1 kez).
48. Padişah (4 kez).
49. Peygamber/ler (11 kez).
50. Rahatsızlıkların tedavi edilmesi (2 kez).
51. Rüya (1 kez).
52. Rüyada ikaz (1 kez).
53. Sırları açıklama yasağı (6 kez).
54. Sihirli Ağaç (10 kez).
55. Şeytan (22 kez).

56. Şeytan/cin (2 kez).
57. Şeytanın hilesi (3 kez).
58. Şeytanın konuşması (1 kez).
59. Şeytanların dağılması (1 kez).
60. Şeytanların düğünü (1 kez).
61. Şeytanların eğlencesi (1 kez).
62. Şeytanların/cinlerin düğünü (1 kez).
63. Tanrı'dan ses işitme (2 kez).
64. Tanrı'nın yardımı (1 kez).
65. Tarihi yapı (2 kez).
66. Taşa dönüşme (6 kez).
67. Toprağa dönüşme (1 kez).
68. Türbe (2 kez).
69. Uçan taşlar (1 kez).
70. Uğursuzluğun kendini göstermesi (1 kez).
71. Yasağı çiğneme (1 kez).
72. Yatır (1 kez).
73. Yer adının kökeni (59 kez)
74. Zemzem Suyu'nun kaynağı (1 kez).

Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nin tarihi ve tarihî seyir içindeki yeri, coğrafik yapısı, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı, insanların inançları, eğitim durumları ekonomik uğraşları, atalarından devraldıkları kültürel miras efsanelerdeki motif yapısını etkilemiştir. Yörede anlatılan efsanelerde 74 adet farklı motif tespit ettik ve bunların kaç kez geçtiğini yukarıdaki motif listesinde gösterdik. Bu farklı motifler, derlediğimiz ve incelemesini yaptığımız efsane metinlerinde toplam 358 adettir.

İnsanların, çevrelerindeki nesnelere, yerlere ad verme eğilimi ve isteği 'yer adının kökeni' adıyla çok geçen motif olarak karşımıza çıktı. Olağanüstülük ve buna inanırlığa dayanan anlatılar olan efsaneler ve efsanenin alt türü memoralarda tespit ettiğimiz 'olağanüstü olay' motifi bu anlatıların en temel motifidir. Şeytan, Hızır, erenler, bereket gibi motiflerde de olağanüstülük vardır. İnsanların bilgilenme ihtiyacını karşılayan efsaneler, bazı durumların açıklayıcısı oldukları için bu bağlamdaki motifler belirli bir işlevi yerine getirmektedir. Kuşa dönüşme, taşa dönüşme, hayvanların özelliklerini açıklama, bitkilerin özelliklerini açıklayan motifler olağanüstülüğün yanında bilgi de vermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

METİNLER

2.1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

1

(Türk mitolojisinde dünyanın bazı hayvanların üzerinde olduğu tasavvur edilir. Aşağıdaki efsanede dünya, bir devenin sırtındadır ve deve yer değiştirdiğinde dünya deve ile birlikte sallandığından deprem olmaktadır.)

Deprem olduğunda ebem ıramadlık, deve yer değiştiriyo, deridi.

Anlatan: K-3

Yer-Tarih: Yamanlar-08.07.2005

2

Biz çocukana, dünya sarı bi öküzün buynuzlânın üstünde duruyô, derlerdi. Deprem olunca da sarı öküz, sinegleri kovalıyô, derlerdi. Öküzü sinek gonarmış, o da sinegleri kovalamak için guyrunu sallarmış. O zaman da deprem olurmuş.

Anlatan: Nevriye OSAN

Yer-Tarih: Dağal-04.11.2005

3

Eveli goca adamlâ, deridi. Zelzele olurdu. Onla da bizim sarı öküz, gene sinegleri kovalıyo. Dünya, sarı bi öküzün buynuzlandıymış. Zelzele bundan olurmuş.

Anlatan: Halil GÜNEŞ

Yer-Tarih: Dağal-07.08.2004

4

Gızı geçirmişla. Orlâda gizleniken mi, Allah beni taş et mi, demiş, ne demiş? O zaman geçgenimiş tabii. Şindi orda bi Gızla Gayası dedikleri yerde gebe gibi böle daş olmuş. Öle derle. Ben buruyu tam teşekgöl bilmiyon yani. Bu, dedin yeri.

Anlatan: Haydar EREN

Yer-Tarih: Özdemirci- 03.08.2005

Kaset No: 9-A (296-305)

5

Kuraklık geçen bir yılda çiftçinin biri harman yerinde çeç savururken bir dilenci gelir. Çiftçiden bir sadaka ister. “Maşallah iyi ürün almışsın.” der. Kayanın üstünde oturan bu çiftçi, sadakayı vermez, mahsulüm az diye. Dilenci oradan ayrıldıktan sonra arpa ve buğday çeçleri toprak yığınınâ dönüşür. Gelen, dilenci değil Hızır imiş meğer. Bu iki tepe Sundurlu yakınlarındadır.

Anlatan: Münir SAYHAN

6

Adamın biri harman savururken bir dilenci çıkagelmiş. Dilenci, buğday istemiş. Adam da, “ Bunda ne va? Bu kime yetçek? Az!” demiş. Vermemiş. Ve dilenci gittikten sonra buğday çeçi taş olmuş. Burada dâ, Tokça yanda. (Annemgil söylerdi.)

Anlatan: Ali DEMİRAYA

Yer-Tarih: Şenköy- 06.07.2005

7

Boğaziçi Kasabası'nda bi kadın yaşıyomuş. Bu kadın bi iki kişiyle baraba bir gün ekmek yapıyomuş. Bu kadının iki dene güççük çocuğu varımış. Bu çocukların o sıra tuvaleti gelmiş. Küçük olduklarından dolayı, annelerinin yanına gitmişle. Annesi de o sırada hamur yuğuruyormuş. Elleri hamırlıymış. Hamırlı, unlu elleriyle çocukları tuvalete götürmüş. Allah, o sırada önce kadını sonra çocukları daşa çevirmiş. Bir daha onları gören olmamış. Ekmek yapan diğer kadınlar gelip baktıklarında kadın ve çocukların yerine üç adet daş görmüşler. Şimdi bu daşlar Çerezligde'dir. Büyük daşın anaları, yanındaki iki güççük daşın da çocukları olduğu söylenir.

Anlatan: Ayşe KOCACAYCAN

Yer-Tarih: Boğaziçi- 14.07.2005

8

Askerde duydum. 1966. Ali Taşçıoğlu adlı bir arkadaştan duydum. Çoban dağdayken kurtlar sürüyü çeviriyor. Çoban, korkmuş. Köpeği yokmuş. Bu arada, “Allah'ım ben de olmasaydın, koyunlar da olmasaydı.” demiş. Ve koyunların hepsi taş olmuş. Çoban kaçmış. Herhalde Acıpayam ya da Karakurt tarafında bir dağdaymış.

Anlatan: Ali DEMİRKAYA

Yer-Tarih: Şenköy-06.07.2005

9

Köyün kuruluş aşamasından önceki Yörük beylerinin, Bulkaz'da yaşayan Yörük beylerinin, yaşadığı bi olay bu. Sıra Kayalar Efsanesi. Şimdi, şu anda isimleri değişiyö. Sıran Kaya deniyö. Bizde Sıra Kayalardır. Sıra Kayalar diye geçer. Hemen de aşağı yukarı 2 km. yukarıda, Akdağ'ın üzerinde bir mevki. Bu mevkide Yörükler yaşıyö; Yörüklerin, Yörük beyinin bir tane kızı var. Güzel bir kızı var. O kız, genç çobana, babasının yanında çoban olarak bu köyden giden, bu köyün eski yerleşim yeri Erenler mevkisiydi. Depremden sonra bura taşınıyö, suyun başına. O çobana âşık oluyö. Tabii, günümüz deyimiyle platonik, karşılıksız bir aşk gibi. Tabii, sonra çoban buna açılmıyö ya kız çobana, bey kızı olduğu için. Böle böle durum. Çoban da dünden razı. O da âşıkmiş, ama saklıyö tabi bey korkusuyla. Kız,

annesine anlatıyô: “Böle böle, ben evlenecek kişiyi buldum.” O sefer de babası da bi başka beyle düğün yapacak, evlendirecek. Kız, diyo. Hayır, diyo. Olmaz, diyo. Ben, diyo: İşde şu çobanı sevdim, ben onla evlencem. Babası: Olmaz, diyo. Babası bunu habsediyor. Tabi kız da ölüm orucuna yatıyo. Annesi diyo ki: Ya, bu kız günden güne eriyo. Hiçbi şî yiyip içmiyo. Beni ne zaman affederseniz o zaman yicem, içcem, evlenmeme müsaade ederseniz şeklinde. Babası diyo ki işde. Önce razı olur gibi görünüp, tamam diyo: Kabul edilmiştir bu. Sen çok zayıflamışsın, biraz kendini derle. Gelin edecek ya artık başka beye. Orada bunu bırakıyo. Gız tabi çobanla evleneceğim hesabı yapıyo. Düğün dernek kurma zamanı gelince, gene iş meydana çıkınca çobana diyo ku: Kaçalım! Kaçmaya veriyorlar ikisi. Kaçarken tabii, babası haberi oluyo; adamlarını topluyo, diyo ki: Bunları bulun, ölü veya diri geri getirin! Bunlar dağdan aşağı inerken babasının adamları, atlı adamları peşinden geldiğini görüyorlar. Tabi, babası da peşlerinde. Kız diyo ki: Tanrım, diyo. Biz, diyo: Âşıklara bu kadar işkence çekdiren babamı neden taş yaradmadın? Keşke, babam olacağına taş olsaydı, diyo. Bizi bunun elinden kurtar! Ve o anda, tabii efsaneye göre adamlarıyla birlikte babası taş oluyor. Kendisi de, biraz aralıklı iki kaya vardır şimdi bizim orda. Kendileri de taş oluyor. O iki kaya Âşıklar Kayası, Sıra Kayalar da beyin adamları şeklinde kalıyo. Günümüze ulaşıyo.

Anlatan: Ramazan CARAN
Yer-Tarih: Gürpınar-25.07.2005
Kaset No: 8-A (001-062)

10

Köyün birinde iki gız varmış. Bunlar, yaşlı ebeleriyle barabar yaşıyorlarımış. Ebeleri bi gün bunlara ormandan odun sarınıb gelmeleni söylemiş. İki gardaş yola çıkmışla. Güle oynuya ormana vamişlar. Odun toplamıya başlamışla. Böyük kız, yaş odunları ufak gardaşının sırtına yüklemiş. Kendisi de guru odunları almış sırtına. Ufak gız bu duruma dayanamamış. Abasına, “Aba nolur ben kuru odunları alayım, bunlar çok ağır.” demiş. Tabi, abası bunu kabul etmemiş. Ufak kızı terslemiş. Bunun üstüne ufak kız: İnşallah, o sırtındaki odunlarla oracıkta taş olusun, demiş. Tabi, böyük gız da boş duru mu? O da: İnşallah sen de ot olursun da inekler seni her gün yemek diye yirle, der demez böyük gız taş, ufak gız da ot olmuş. Ebeleri, hava kararınca meraka gapılmış. Ormana gitmiş, emme onları görememiş. Ordan geçen bi adama sormuş. O da gızların gavga eddiklerinde ormandan geçiyomuş. Konuşmalarını duymuş. Yaşlı gadına her şeyi anlatmış. Kadın ağlamış, üzölmüş, emme niye yara? Olan olmuş.

Anlatan: Ayşe KOCACAYCAN
Yer-Tarih: Boğaziçi- 14.07.2005

11

İnsanoğlu her acıya dayanırımış. Allah ona gre acı veririmış. İnsanın dayandı bu acılara dağlar daşlar dayanamazımış da çatlarımış. İşde bu kayalan çatlaması bundanıımış.

Anlatan: Alaettin OSAN
Yer-Tarih: Dağal – 07.11.2005

12

Peygamberlemiz zamanında bir gıdlık olmuş. Allah her şeyi gıd vemiş. Bizim kğn oldũ yerde de bi garı yaşarıımış. Bu garıcazın gocası lũvũmũř. Garıcaz bũssũrũ ocũnâ galagalmış. Evlendeki unları bidmiş. Kime yedcek? Yim yiecek bişicikleri galmamış. Her řelê de gıd. Yetimle alıgdan gırılıyomuş. Garınları a, gzleri yaşlı. Zavallı garıcaz nedceni saşmış. Garı başına nere gide, nede? Bi haranıya, yımırta gibi daşları doldurmuş. Ocagdaki sayıcân sdũne gomuş. alı ırpı bulmuş, buşurmuş yakmış. Yavricagla da ocan etirafına okalaşmışla. Hepici a yazzık. Aş bişceg diye bakarlarımış. “Ana, ne zaman bişceg?” derlerımış. Garıcaz da: “şindi bişceg yavrılam.” derimiş. Bi yandan da âlarımış. Ocag snmũye boyanmış. Garıcaz da snmesin diye alı ırpı almıya ıgmış. Apa ocugla duru mu? Ne olsa yiecegle. Haranının kapanı amışla; ellene ne geldise ağızlana gtũrũrlerımıř. Alıg işde nedsinle? Ellene gelen daşı cinni govatlanna ısdırırılarımış. Emme, dişleri bi tũrlũ, daşa geiremezlerımış. Diş geirimiyince atarlarımış, yenisini alırlarımış yavricagla yazzık. Allah alına terbiye etmesin. İşde bu daşladaki izle o yavricaglan dişlenin izleri. Bu daşları ambarlarda, un uvalanda saklarız bereket getirsin diye.

Anlatan: Fatma OSAN
Yer-Tarih: Dağal–12.07.2004

13

Saksağanla keklik varmış. Keklik ok gzel yrũrmũř. Kekliğin yrũyũřũ, saksadıanın ok hoşuna gittiğinden haves etmiş. Onun yrũyũřũnũ ğrencen derken kendi yrũyũřũnũ unutuyo. Ondan sonra zıplayarak yrũyo. Onun zıplaması burdan galmış.

Anlatan: Mehmet ANDIR
Yer-Tarih: Yeşiloba–30.06.2005

14

İle demiş: Keklik kayar da ben kayamamın, demiş. Kendi, nası yrũyodunu bilen yok. Başlamış keklik gibi şe etmiye. Keklik tabi kayâ. Keklik hemen vayt, kaya. Kekli şeyine dutamazsın, şeyine. Saksanak demiş: “O, yapa da ben niye yapaman?” demiş. Ana, bu yolda yapamamış onunkunu. İle ben nası yrũyodum, demiş. şindi, saksanak ble hopluyarak yrũr. Dũřũnebiliyon mu? Yrũmez. Yani yapamayınca ilen ben nasıl yrũyodum ya, demiş. şindi

saksanak hopluyarak gide. Gerçek bu! Gerçek yani. Saksanak sürekli hopluyarak gide. Onun hoplaması ondan.

Anlatan: Suphi GÜNDOĞAN
Yer-Tarih: Sundurlu-10.07.2005
Kaset No: 5-A (319-327)

15

Eveli bi anıyna buva varmış. Onnan güzel mi güzel kızları varmış. Bunna güzel güzel yaşıp yürürlermiş. Günmeden bi gün bu güzel kızlan anacı ölüvümüş. Adamcazın da yüreci yanmış emme nedsin işde? Bi daha evlenmiş. Adamın yeni garısı çok cadıymış. Ölsüz kızlara künde eziyetle edermiş. Gızcazla da nedceglarını şaşırırmış. Gızla bi gün evdeki yâ boducunu dökmüşle. Ya diği mi, yere agmış gidmiş. Gızla, yağı geri guycan diye ûraşmışla, emme guyamamışla. Korkudan, Allâ yalvarmışla. Allah da onnan dualarını gabıl etmiş, onları gumuru guşuna döndürüvümüş. Onna da pır diye uçuvumuşla. Uçduktan sonura evlenin tepesine gonmuşla da:

- Gugu guk, gugu guk.
- Ya dök, dök
- Kim dögdü, kim dögdü?
- Biz dögdüg, biz dögdüg.

Demişle.

Anlatan: Fatma OSAN
Yer-Tarih: Dağal-22.07.2004

16

Vefat edmiş. Kakmış, yazık. Adam bi de evlenmiş. O da olanımış. Olan olunca garı boyuna yazık olanı dömüş. Olanı dökmüş. Bi yol gız kalkmış, orda her şeyi dökmüş, yağı. Çiçek yâni dökmüş. Dökünce gelivemiş yazık, olana vermiş dayağı, vermiş. O da demiş: “Allah’ım Yarabbi, beni guş ba et de; bu garının elinden gurta ba.” demiş. Şindi, sene yalan geli. Yazık. Yağ dökdü, gız dökdü. Hiç, deycek başka bişisi yoktur. Ya dökdü, gız döktü. O, öle.

Anlatan: Ramazan YILMAZ
Yer-Tarih: Emirhisar-04.07.2005
Kaset No: 2-B (001-013)

17

Bi gız çocuğu. Gız çocukları. Ona da, analığı varımış da. Analığı da yoğumuş. Yağı dökmüş. Çocuk korkusundan ağlakana, sızılakana Allah bunu guş etmiş, uçurmuş. Gurtarmış

analığının zulmünden. Şimdi, ora dala gonmuş. Yağ dökdü, yağ dökdü, şeklinde. Yağ dökdü, derle. Bu şekilde misal veriyo.

Anlatan: Ali AKYEL

Yer-Tarih: Gümüşsu-09.07.2005

Kaset No: 4-A (162-167)

18

Yetim galmış. Ona da üvey anası gelmiş. Üvey anasından, korkduğundan yağı dökyö. Üvey anası gelir de, beni döver diye böle Allah'a yalvarıyo: "Yarabbi beni gurtar, Yarabbi beni gurtar." Orda guş oluyo bu. Üvey anası da geliyo. "Nere giddi ki bu gız, bu yağı da dökdü ki?" filan diye. O da tepiye çıkıyo: "Gugu guk, yağ dökdü, gız dökdü." Yani, "Ben dökdüm bu yağı, guş oldum uçtum." diye. Bu şekilde yani. O da aynen uyduruyo, yani.

Anlatan: Ekrem COŞKUN

Yer-Tarih: Süngüllü-09.07.2005

Kaset No: 5-A (023-038)

19

Gumuru kuşu daima Cenabı Allah'ı zikrede. Onun öttüğünü; vurdu, yıkdı, südü döktü, filan. Şindi, iki gardaş varımış, bunla. Biri gız, biri oğlan. Bunla, bi defa anneleri gıra gitdikten sonra bunla, evde bu yolda başlamışla yicek aramıya. Derken, bu yolda şe varımış. Yağ eskiden, yağ şeyi vardı, bardakları vardı. Yağ bardeklerini dutmuşla bunla, yaveşce dökem de, eskiden bi haşş bile yirdik de, onu dökmüşle. Onu yiyem derke yağın hepisini dökmüşle; evin içine yayılmış gitmiş. Eeee... Bizim gız, bizim oğlan, nası etcez? Cenab Allah bizi nede Yarabbi, nede, nede? Bu annemiz, bizi döve, öldürü filen derke, ey Cenab Allah bizi guş et de uçur, demişle. Cenab Allah, onun sözü üzerine gelince ikisini de guş etmiş. Pardıya gonmuşla. Gumuru guşu. Annesi gelmiş. Bakmış: "Aşa gızım, Memed nerde?" Yok, yok, yok. Başlamışla ötmüye. "Vurdu, yıkdı, südü döktü. Vurdu, yıkdı, südü döktü. Yusuf öldü. Kızı galdı." diye başlamış ötmüye. O zamana gada garı, başlamış çırpınmaya, ağılyo garı.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ

Yer-Tarih: Kocakaya- 16.07.2005

Kaset No: 6-B (047-079)

20

(İnsanın kumru kuşuna dönüşmesi efsanesi, iki kardeşin hata ile evdeki yağı dökmesi, bundan dolayı cezalandırılacakları korkusuyla dua ettikleri ve kuşa dönüştüklerine inanılır.)

İki gardaşımış bunla. Yağı dökmüş. Ordan ileri geliyo bu. Bunla, insan derle.

Anlatan: Aziz DEMİRLER

Yer-Tarih: Çıtak-02.08.2005

Kaset No: 9-A (160-164)

21

Yağı getimiş, yâ dükkeninden. O zaman yâ, yâ dükkennenden çıkıyo. Bu yâlâ değil. Onu da kim devirdiyse-emme mal emme çocuk devirdi, emme başkası devirdi- devrilmiş. Gelip bakıyo. Guş var, guşu dutuyo orda. Bu devirdi. Cenab Allah, nida veriyo guşa. “Yağı ben dökmedim. Yâ döktü, gız dökdü.” Gızın dökdü, diyo yani. Guguk guk, ya dökdü. Kim dökdü. Gızın dökdü. O zaman, Cenab Allah, hani diyon ya. Goyver o guşu; suçu yok, diyo. O dökmemiş onu. Guşu goyveriyo. Onna bak, şindi öteken: “Ya dökdü. Guguk guk, kim dökdü? Gız dökdü.” Aynen onu devam ediyo, guş. Bak. Kaç senelik bak. Cenab Allah onu, ya diyo, sen suçu üzerinden at, sen dökmedin, gız dökdü, diyo. Tâ o zamandan galma. O, öle gide bak. Dünya bozulusıya gada. Cenab Allah’dan o. Yani suçu gabul etmiyo. Nası deviri guş canım gocaman bakırı. Gız diyo ku: Guş dökdü, ben nenin, diyo.

Anlatan: Hasan Hüseyin DİRİK

Yer-Tarih: Çıtak-02.08.2005

Kaset NO: 9-A (188-204)

22

Bi zaman dağa gitdim ben. Adam, borcunu ödüyememiş. Allah’ım gelen borç ve gelen borç ve, gelen borç ve. O da demiş: Allah’ım beni guş et de! Hunnan elinden gurtuluyn. Şindi: Derd büyük g...t goğuk... Dağda. İnan bak. İyi dinle. “Derd büyük, g...t goğuk.” O da. İnanın bunu bak. Dağda. İstese... Odun keseken dinliyon ben, dinliyon ben. “Derd büyük, g...t goğuk.” Bunun hikâyesi de bu. Ödüyememiş.

Anlatan: Ramazan YILMAZ

Yer-Tarih: Emirhisar-04.07.2005

Kaset No: 2-B (013-023)

23

(Anne ve oğul kuzu gütmeye (otlatmaya) giderler. Dağda kuzularını kaybederler ve ikisi birlikte kuzuları ararlarken anne, oğlu kaybeder. Anne, Yusuf’u bulmak için kuşa dönüşür. Geceleri ‘Yusuf, kuzuları buldun mu? Yusuf! Kuzu, kuzu!’ şeklinde öter.)

Kaybolmuş. Oğlu kaybolmuş. Gitmiş bulamamış, oğlunu. Yusuf, Yusuf, diyo. Yusuf diye öte.

Anlatan: Ömer YILMAZ

Yer-Tarih: Gökgöl-09.07.2005

Kaset No: 4-A (222-226)

24

Şindi bu guş. İki gardaş. Biri gızına olan gardaş, ikisi bunla şeyimiş, ösüz olarak bi evde. Bunlar guzuyu gaybediyolar. Eve gelince analmış. Tabi durdukları yer. Analıkları dövüyo bunu. “İlla guzuyu bulun gelin!” Bunlar gidiyolar. Yarabbi, bizi ya guş et ya daş et,

diyolar. Allah tarafından bunlar guş oluyo. Yusuf, guzu guzuyu buldun mu, şeklinde aynen söyler yani. Gece dinlediniz mi bilmiyorum.

Anlatan: Mehmet KARADAŞ
Yer-Tarih: Beydili-18.07.2005
Kaset No: 7-A(142-152)

25

Adam evlenmiş iki çocun üsdüne. Sonra da mesela, yeni garı diği mi; döğmüş, itmiş, sünmüş çocukları. Evden gaçalım, demiş çocukla. Zati babası mı goyub geliyo. Ben, diyo. Gelcen, diyo. Siz, diyo. Burda oynuyagon, diyo. Höle bi külün içine çörek gömüyo. Bi de gabağa su gomuş. Siz burdan bunu için, şe edin, ben geliyn, demiş. Maksad, gaccakle çocuklardan. Gidiyola:

- Eee, noldu?
- Godum geldim çocukları.

Hadi bakalım, sallıyola topluyola, ne varısa. Gidiyola yani, daha Türkçesi. Gaçıyola çocuklardan. Çocukla da tabi, beri bekliyo; baba gelmiyo. Öte bekliyo; baba gelmiyo. Öte bekliyo, beri bekliyo, baba gelmiyo. Neyise, birbirini höle aramıya gidiyola, babalarını. Orda, bi ya da çocukla gaybedip kendi kendini. Hey Yarabbim. Gız çocuğu, kabağı alıyo ordan. Tın tın gabacık, tın tın gabacık, bizi aldatan bubacık, diyo. Oğlanın adı da Yusuf'umuş, heralda. Gız ordan ünnerimiş. Yusuf, yok mu kuzu kuzu, derimiş. Öle derkene mesele bitiyo burda.

Anlatan: Hasan Ali SALDIK
Yer-Tarih: Kabalar-24.07.2005
Kaset No: 7-A (255-271)

26

Hirle (atmaca), belanın kef altından kef üstünden uçarımış gurtulmak için. İstesen bak. Bi dalar, bi çıkar. Onun uçuşu bundanmış. Ebem söylerdi.

Anlatan: Hasan KARAHAN
Yer-Tarih: Dağal-05.11.2005

27

Gukgulak (baykuş) da bazı eğri büğrü gaçıyo ya. Eğri büğrü, bi böle gaça, bi böle gaça. Ganadımı böle yapa. Neden böle ediyon, demişle de ben demiş: Belanın bi altından gaçarın, bi üsdünden gaçarın, demiş. Bayguş. Ben demiş: Belanın bi altından gaçarın, bi üstünden gaçarın ki ondan böle yani.

Anlatan: Ramazan YILMAZ
Yer-Tarih: Emirhisar-04.07.2005
Kaset No: 2-B (130-138)

28

(Anlatıcı, baykuşun uçuş biçimini el hareketleriyle göstermiştir.)

Her belanın altından bazısı üstünden geçerin demiş, bayguş. Doğru bu. Bayguş böyle böyle uça.

Anlatan: Mehmet KARADAŞ
Yer-Tarih: Beydili-18.07.2005
Kaset No: 7-A(152-155)

29

Öle diyola. Mesela, bayguşa bakınca işde, dişlen dökülü. Dişleni sayâmiş. Kimi diyo. Benim bacama gondu, benim çatıma gondu, bayguş. Uğursuzluk getiriyo. Kimi de diyo, bunun tam tersi. Diyo ki, uğur getirir. Murat Dede, diyola. Diş çürümesini ona balıyô da, yaşlıla mesela. Mesela, sen bi bayguşa bakdın; dişleni ısdın, o da senin dişleri sayıp düşürüyormuş. Böyle eski bir gelenek, rivayet. Rivayet değil, bu gerçek. Der yani. Mesela ben bayguşdan korkarım. Çünkü niye? Yaşlılamdan böyle almışım, o netdise bayguşa garşı ben de ederim.

Anlatan: Mehmet Ali KILIÇARSLAN
Yer-Tarih: Kıralan-02.08.2005
Kaset No: 9-A (098-109)

30

Sultan Süleman. 500 yıl yaşamış bu adam. Dünya guşlana çağırıyo. Garı diyo ki: Bene, bene diyo. Döşşek, yorgan hepsi guş tüyünden olacak, diyo garısı Sultan Süleman'a. O da bütün guşları çağırıyo. Guş dilinden anlayan birisi Sultan Süleman. Çağırıyo. Bütün, geliyorlar. Şu yarasa guşu var ya. Burlardan çıkıyo. Hiç tüyü yok. O, ilkin geliyo, soyunuveriyo. Öle galmış o. Yarasa. Tüsüz galmış. Ötekilerden birer ikişer almış; o, hepisini soyunmuş. Ondan sonra bayguş gelmiyo. Buna elçi gönderiyo, Sultan Süleman. Diyo ku: "Neden gelmedi?" Hani, her guş geldi, bayguş gelmedi diye bi şesi var, hekiyesi de var. Şe geliyo, bayguş. Diyo ki: Neden gelmedin, diyo. Bayguşa soruyo. Ne yapacaktın, diyo bayguş. Ben, diyo. Herkesden tü topladım deyince bayguş ona diyo ki: Dünyada diyo. Er mi çok avrat mı çok, diyo. Erine avratın ne olduğunu biliyosunuz, diyo. Sultan Süleman er çok, diyo. Yok, diyo bayguş. Avrat çok, diyo. Neden, diyo. Senin gibi erler de avratdan sayılır. Bi garının ağzınna sen, diyo. Bütün guşun tüyünü topluyon, diyo. Senin gibi erler de avratdan sayılır, diyo.

Anlatan: Derviş KARAKOÇ
Yer-Tarih: Beydilli- 18.07.2005
Kaset No: 7-A (155-182)

31

Şindi bu Sultan Süleyman. Sultan Süleman'ın garısı, piri gızı. Peri gızı, Saba şehrinin hökümdarının gızı. Onu aldı. Diyo kuna o. Balgız ismi Balgız. İlle diyo. Guş yününden

döşsek isderin, diyo. Yav, etme! Ne gada guşla varısa hepsini topluyo. Bu yavuz guşu vadır; çılbak bi şe. Gelmiş, geldiği gibi hemen soyunuvemiş. Hiç tüy yokdur onda. Hiç bi dene guş gelmiyo. O zamana gada bu, gelmiyo. Bayguş gelmiyo. Hemen, admıca, candırmasıdır kuşlan, o. Git; bunu al ge, diyo. Hemen vamiş. Şapadak yakalıyo. Yörü! Senin emre itatin yok mu, diyo. Ne gelmiyon sen, diyo. Gelmen, diyo.

- Neden?
- Haksız iş yapıyon!
- Neçin?

Neden, diyo. Sana sual sorcen, diyo. Bayguş dünyada er mi çok, avrad mı çok, diyo. Sultan Süleman'a soruyo. Sultan Süleman, garıncadan file gada biliyo. O diyokuna: Er çok, diyo. Ya! Er çok! Avrad çok! Er çok! Senin gibi garı sözüne bakıb da, diyo. Bütün mahlugatı çılbak gomak garıdan sayılır, diyo. Hindi giderin, diyo. Yetimin tarlasından annanırın; gelirin de, diyo. Sarayına bi çırpınırsam tacın tahdın yıkarın diyo. O zaman gada, bravo çok akıllımışın, taman senin dedin doğru, diyo Sultan Süleman. Üç guş senin nasibin bak. Uçakana, guşla vıdır vıdır arkasında dolanırla. Guş yir o.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ
Yer-Tarih: Kocakaya- 16.07.2005
Kaset No: 6-B (104-135)

32

Bu ağacın, yok mu? Halil İbrahim Aleyhisselam'ı, Nemrut ateşe atmak istedi. Bunu, iman etmiyo; ateşe atmak istedi. O zamana gada ne yaptı? Bütün mahlûkları çağırdı. Nemrut. At, eşşek, temsil öküz. Ona odun çekdiriyo. Hiçbir hayvan çekmedi onun odununu. Gatır çekti. Gatır çekince gada... Gatır çekti. Diyelim, dağlar gibi yığıldı, İbrahim Aleyhisselam'ı çağırdı. Altına mıncırık godu. Tabi, temsili kusur olmasın, minarenin zemberi gada ağaç va, odun. Yanyô gari başladı. Mıncırık godu. Üsdüne İbrahim Aleyhisselam oturdu. Atıyo. Hemen, Cebrail Aleyhisselam geldi, oturdu. Asdılyola, galdıramıyola. Şeytan geldi. Cebrail, mıncırığa oturdu, galdıramazsın dedi. Niye? Kaldıramazsın! Nolcak? Bir kimse, gız gardeşini burada cima ederse, feyli icra ederse yüzünü görmeyen diyelek çıka; o zaman atasınız, dedi. Cin'le Gen, cingen hemen orada başladı cima edmiye. Gitdi. Cebrail, gitdi. Galdırdı atdı. Gübb... Cenabı Rabil Âlemin: Ya nar, İbrahim Aleyhisselam'ın bir tek yerini yakarsan, seni yedinci gat yerin altına gark ederin, dedi. İbrahim Aleyhisselam'ın etrafında gür gür gür, dağlar gibi yanyo. Onun olduğu yer şimdi, otudu gari, ayaklarını salladı. Cım cım cım. Etrafı ateşten; O, suda oynuyo. Yandı, yandı, yandı, yandı. Kösdü gari aşşa. Bakdıla. Ya Nemrut, İbrahim ölmemiş! Ne?! Ya İbrahim, dedi. Bu közün üstünden bu yanna geçesen ben senin

dinine döncen, dedi. O, ben Allah'ın, diyo Nemrut. O zamana gada hemen bismillahirrahmanirrahim diye peşini kaldırırverdi. Garın üstüne basa gibi, küt küt çıktı geldi.

Gatıra, "Laha dünyanın evvelinden ahirine gada züriyet getirme!" diye intizar etdi, İbrahim Aleyhisselam. Gatır, gulun getirmez. Gatırdırnağı demek, onun da dırnağındandır bu. Bunun olduğu evde keramet olmaz. Olmaz! İnanın bunu. Bu evde, olan yerde huzur da olmaz hayır da olmaz.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ
Yer-Tarih: Kocakaya-16.07.2005
Kaset No: 6-A (323-361)

33

Hız. İbrahim, işde o zamanki firavunlar yakmak isdiyorlar. Mıncırık guruyorlar. Yığıyorlar odunu, yakmak için. Yakıyorlar. Onun arkasında atmıyo mıncırık. Şeytan geliyo diyo ki: Burda, diyo. İki kardeş birbirini zina yaparsa bundan sonra, diyo. Bu mıncırık atıcak. Cin isminde bir çocuk, oğlan çocuğu, Gan isminde bir kadın, gız. Bunla orda zina yapıyo. Zina yaptıktan sonra, o mıncırık atıyo. Atfında Hız. İbrahim'in düşdü yer, yeşillik, çamlık, çiçeklik ve suluk, gayet yeşil yaşancak bi yer oluyo. Onun için çingene değil, Cin ve Gan'dan cingen. Çingen oluyor yani.

Anlatan: Ali İhsan BOZKURT
Yer-tarih: Işıklı- 18.07.2005
Kaset No: 7-A (017-033)

34

Urfa'da mı o? Hangi peygamber olacak? Odunları yığımışlar. Katırlar çekmiş o zaman dağdan, daşdan. Oraya, artık tam atacakla hiçbir kimse atamıyo. Hiçbir güç yerinden kaldırıp atamıyo. Bu şöle oluyo. Benim duyduma göre. Biri geliyo. O gelen de heralde gene şetan ya. İki cingen. Cingen orda gız gardaşını zina ederse bunlar at at, diyorlar. Milletin içinde, diyorlar. Cin'ine Gan. Cingan oluyo yani. Orda birbirini, gız gardaşını zina ediyö. Ondan kari kaldırıp atıyola. Ve Allah tarafından hemen bi yağmur, efendim bu, orası gari su, göl haline geliyo. Hatta orda balıklar var. Balıkların bir tarafı kızarılmış şekildedir. Gördünüz mü, bilmiyon.

Anlatan: Derviş KARAKOÇ
Yer-Tarih: Beydilli-18.07.2005
Kaset No: 7-A(120-137)

35

Hindi Hız. Ali mi? Onu bek garışımıyın Allah'ın işine. Yakmış. Yani şı tarafı. Dağ, odunu edmişle, gatır çekmiş. Odun da yakmış. Çam odunu da yakmış. Hız. Peygamberimiz mi? Birisi bu ya. Yakmış. Ona Cenap Allah demiş ki: Sen gulun görme, demiş gatıra. Sen de

kesildin mi fişkırma, demiş. Onla fişkırmaz. Gatr doğuramaz, çam da fişkırmaz. Çamı kesdin mi oldü yerde gurur. Bi de davşanak va. O da fişkırmaz.

Anlatan: Hasan Ali SALDIK
Yer-Tarih: Kabalar-24.07.2005

36

Gurt, şe kırk gün açlığa dayanırımış. Kırk gün bişi yiyemedi mi dikelerimiş ayaklarının üstlerine ulurmuş yani. Allah'a yalvarıyo tabi. Bilmiyon da. O zaman uluduktan kerı, bize öle anlatırladı, gar gibi, ağzına un yağarımış. Çevresine de gar gibi gaçarmış, serpelenirmiş un. Bize un dedile gari.

Anlatan: Hasan Ali SALDIK
Yer-Tarih: Kabalar-24.07.2005
Kaset No: 7-A (271-276)

37

Canavar (kurt) yedi gün açlığa dayanırımış. Yedi günden sonra ayakları kaldırı göğge garşı ulurmuş. Allah da onun âzına un yâdırırımış. Onna garnını doyururmuş. Sarıgavaklılıdan duydum.

Anlatan: Alaettin OSAN
Yer-Tarih: Dağal-24.04.2005

38

Hak dağıdırkan Cenab Allah, gurdun habarı olmamış. Yetişememiş dağıtım yerine. Allah tarafından dağıdırkan, nasip yani. Sen onu yicen, sen onu yicen. Gurd gelmemiş. Gurdun habarı oluyo. Gaçıb varıyo. Allah'a mı gidiyo, peygambere mi gidiyo. Benim yicem noldu, yav demiş. Hadi, demiş. Gaygısızın malı senin, demiş. Kim, malına bakmazsa o senin, demiş. Öle diyince guyrunu sallıyıp gidiyo. Mesela sen çobansın ben çobanın, geçi güdüyöz. Horda biri galdı, mesela geçinin. Varı ora. Arkada galan benim senin, diyo ya. Onu orda yakalıyo. Ordan geliyo.

Anlatan: Hasan Ali SALDIK
Yer-Tarih: Kabalar -24.07.2005
Kaset No:7-A(276-285)

39

Canavar, goyunun içine girerimiş. Goyunları gırmaya başladında doksan dokuza gelince gan dutarımış. Ağzını yaykalarımış, ondan sonura gene başlarımış gırmaya. Yaykalamazsa yüzüncüyü gıramazmış.

Anlatan: Alaettin OSAN
Yer-Tarih: Dağal-03.11.2005

40

(Kurdu kan tutup tutmadığı sorulup örnek bir efsane anlatıldığında anlatıcı, çobanlıkla ilgili anılarını anlattıktan sonra aşağıdaki efsaneyi anlatmıştır. Bu efsaneye göre kurt, koyun ya da keçi sürüsünün içine girer ve koyunları öldürmeye başlar. Kırk ya da yüz hayvan öldürdükten sonra kurdun ağzı kanla dolar. Kurdun hayvanları tekrar öldürebilmesi için ağzını suyla yıkaması gerekmektedir.)

Öle derler onu. Kırk dene, yüz dene gırsa ağzını yaykala da, bi dâ gırarımış derle. Böle.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ
Yer-Tarih: Kocakaya-10.07.2005
Kaset No: 6-A (317-319)

41

Bi acıya sebep olmuş. Yani bi acı geçmiş başından. Oturmuş, sırtını gavağa dayamış. Ağlarımış. Gavak da hôle, hengameli hengameli sallanıyo. Gavağın sallanması, Fatma Ana'mızın güya, hoşuna gitmemiş. Ben burda üzüntümden gark oluyorum, sense orda keyfinden eteklerin zil çalıyo, demiş. İnşallah, demiş. Dünya var olduğu sürece senin, demiş. İnlemen, sallanman eksik olmasın, demiş yani. Ve ordan derler. Kavağa, esse de esmese de illaki kavağın yaprağı kıpırdar, derler. Hakikaten öyledir. Ebelerimiz öle anlatırdı. Ben de, öle kulağımda kalmış.

Anlatan: Halil ÇETİNKAYA
Yer-Tarih: Gümüşsu-09.07.2005
Kaset No: 4-A (197-206)

42

Havva Ana'mız gız oğlan gız hamile. Şindi gız oğlan gızın hamile olması görülmüş bi şey değil. Mantın gabıl ediyö mu? Cebrail Aleyhisselam'ı Cenap Allah gönderiyö. Üfletdikten sonra gız ôlan gızı. Hamile galiyo. Şindi korkuyo. Mesela, nasıl yapın, ben nası toplumun yüzüne çıkcan, nası, toplumun yüzüne çıkcan? Yaslandî ağaç gavak ağacı, selvi. Gavak demeyiz. Sen gavak de. Selvi; hiç, havada rüzgar olmadan yaprak ırlanı. Onun yani titreyişinden. Daha öle derler yani. Korkuyo, hamile. Gız oğlan gız. İlişki gurmamış. Selviye bak mesela. Hiç, havada rüzgar yoğukana hiç durmaz. İhtiyarlardan duyduk. Efsane.

Anlatan: Suphi GÜNDOĞAN
Yer-Tarih: Sundurlu-10.07.2005
Kaset No: 5-A (230-240)

43

Çocûkana dermana gidedik. Buvam ıramadlık bize gösteridi. İbiram Pegambar, ôlunu gurban gescemiş. Bıçânı ôlunun boğazına çalarımış, emme kesmezimiş bıçag. Kayıya vururumuş, bıçâ; kaya yarılırımış. Derman Deresi'ndeki kayanın birinde ıhı bu bıçân izleri duruyo. Buvam gösderividiydi bize. Sonura Allah, ona bi goç endirmiş göden de ôlunu kesmemiş.

Anlatan: Havva OSAN
Yer-Tarih: Dağal-25.06.2005

2. 2. Dinî ve Mistik Efsaneler

44

Aç galmış pegambarlamız. İşde gari gurban zamanı. Bende buydu varımış bi avıç, bende susam varımış, fasilla varımış. İşde, yedi türlüye deng getirmişle. Bişirmişle, Mısdava; orta yere gomuşla. Bunun adını ne goyam, demişle. Aşır-naşır goyam, demişle. Hanı, ekmeğsiz kaşına yiyorlarımış gari. Ekmeğ yoğumuş gari. Bi o. Ondan aşır-naşır galmış. Gurban eti gatmışla. İşde, yedi kişi birleşmiş, acıca bişirmişle.

Anlatan: Fatma OSAN
Yer-Tarih: Dağal- 22.01.2005
Kaset No: 10-A (057-068)

45

(Hz. Ali'nin atına ait olduğu iddia edilen iz Kocayaka'daki bir kayada mevcuttur. Anlatıcıya bu iz hakkında bilgisi olup olmadığı sorulmuştur.)

Hz. Ali'nin atının izi, nalının izi va, deyola onla. Duydum ben. Gerçi nerde olduğu görmedim de bilmiyon da.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ
Yer-Tarih: Kocakaya-16.07.2005
Kaset No: 6-A (153-156)

46

At izi. Hz. Ali'nin atının izi, derle. Kayanın üstünde. Onun atı uçarımış. İzin biri burda, biri de dağın tepesinde, diyola. Onu ben görmedim.

Anlatan: Süleyman YÖRÜK
Yer-Tarih: Bahadınlar- 16.05.2005

47

Gök gürlemesine bu söylenirdi; sesine Hz. Ali'nin savaşlarda attığı naradan kalmış, diye. Halk arasında bi inanış vardı. Hz. Ali, savaşlarda düşmana saldırırken gök gürlemesi

gibi bağırarak, gürleyerek saldırmış. Düşmanlar da o sesden ödleri kopuyo. Daha gılıç bile sallamadan kaleleri teslim ediyorlarmış.

Anlatan: İbrahim KOÇBERBER
Yer-Tarih: Bekilli-21.06.2005
Kaset No: 1-A (029-038)

48

Sen de aynı dili konuşuyon ben de aynı dili konuşuyon. Bunların ayrı ayrı dillerini Cenabı Hak değışdiriyo. Sen, şu dili konuşcan; o, o dili konuşcak. Ondan sonra birbirinden anlayamıyola. Ondan sonra döğüş, ortadan kakıyo. Bu yüzden döğüş yapılmıyo.

Anlatan: Turabi ŞAHİN
Yer-Tarih: Çalçaklılar-24.07.2005
Kaset No: 7-B (169-175)

49

Hız. İsa dünya bozulca vakit gökden Şam'a encemiş. Allah, öle söylemiş. Hrisdiyanla da Şam'ı, çam anlamışla. Hız. İsa'yı çama encek diye beklerlerimiş. Yılbaşlarında onla, çamları süslerle. Ben Almanya'da gördüm. İsa Peygamberi çama encek diye bekliyola. Oyusa, Şam'a encemiş, Hız. İsa.

Anlatan: Alaettin OSAN
Yer-Tarih: Dağal - 07.11.2005

50

Peygamberimiz, Hira mağarasına girerken güvercin kaçmamış yuvasından. Onu korumuş. Bu yüzden Allah da güvercini koruyor. Güvercine kurşun attığında ön tarafından, kolay kolay geçmezmiş. Kafasından vurmak gerekirmiş. Kaç tane avcıyla konuştuysam hepsi bunun doğru olduğunu söyledi.

Anlatan: Kamil ERDOĞAN
Yer-Tarih: Şenyayla-23.06.2005

51

Peygamber, namaz gılıyomuş. Sokmak için diğil o. Zaten sokmaz, namaz gılakene sokmaz yani. Önünden geçiyomuş ayaklı. Yılan, önünden geçecek, namazı bölcek yani. Namazı böldünü görünce kedi, kuyrundan dutmuş çarpmış şeyi, yılanı. Çarpınca, namaz bitmiş zaten. Tam o sırada bitirmiş namazı. İşallah demiş: Senin demiş hiç yerden, başın yerden kalkmasın, demiş yılanı. Sürün, demiş. Kediye de, kedi yanaşmış tabi hemen. O da

demiş. İnşallah sırtın yere gelmesin. Sığazlamış. Kedi, daha minarede at, nerden atasan at, dört ayanın üstüne düşe. Yılan devamlı sürünü.

Anlatan: Mustafa ÖZEN

Yer-Tarih: Seraserli-10.07.2005

52

Peygamber namaz gılıyomuş. Hazreti Peygamber namaz gılıyomuş, namaz gılakana ilan, tam secde edce yere çöreklenmiş, çöreklenince gada kedi gelmiş. Namaza şöle durmucen, bitişirmicen, şu vaziyetde, bi kedi sığcek gada. Kedi gelmiş. Kedicek, kedi önünde eme, geçmemek için şöle gelmiş. Burdan şarpadak ilanı kapıyo, gerisin geri çıkıyo. Du bakam. Çıkdıktan sonra Hazreti Peygamber namazdan çıkmış, yan başında. Naha mübarek, dünyanın evvelinden ahirine sırtın yere gelmesin, diyo; bi sığazlıyo. Kedinin sırtındaki o benekle vardır. Ondan, dualı o da. Minareden, kedi öle at; ille ayanın üstüne geli. Peygamberin elinin şeyinden. El izi.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ

Yer-Tarih: Kocakaya-16.07.2005

Kaset No: 6-B (029-047)

53

Bi kuyu, bi üsdünde bi söğüd ağacı, mesela bi ağaç. Altında at ileşi. Kuşla bunu yir, çıkar ağaca; Guran okurlarmış yani. Hz. Ali bura gelince Düldül'ünü çekiyo. Guran okuyo, guşla ya. Düldül'ünü çekiyo. Guran'ı okuyo, kuşla; Guran'ı bitiryo, geçiyo. Az ileri gitdinde önüne bir kirpi geçmiş. Yani oku, 70 arşın, heybetli korkuşlu. Ondan da geçiyo. Daha ileri varıyo. Önüne bi köpek geçiyo. Sesini 70 bin arşın ilerideki kişi duycek şekilde heybetli. Tabi; bunla, Hazreti Peygamberimize malum oluyo. Cenge gidip dövüşürle. Ya Ali, diyo. Ceng nası oldu, nası geldi geçdi diyo. Ya Resulullah, diyo. Bi kuyunun, diyo. Yanında bir at ileşi, üsdünde bi söğüd ağacı; kuşla bundan enip ileşi yiyo, dala çıkıyo Guran okuyo. Guran okurkan atımın gemine şe etdim. Guran okundu öle geçdim. Bu ne acaba, neye delalet, diyo. Gelecek nesil, diyo. Hem o ebiri cübürürü yicek hem ağzından kelam dökülecek, diyo. Şindiki nesil aşşa yokarı. Aynı. Bunla özgeçmiş yani. Önüne bir kirpi diyo. Geçdi, diyo. Şesi, diyo. 70 arşın uzunlukda, diyo. Heybetli diyo. Korkdum, diyo. Bu neye delalet, diyo. Ya Ali, diyo. Gelcek, diyo. Neslin kadınları, diyo. Gocasına bu şekilde hareket etçek, diyo. Kadınlar. Siz bilirsiniz gari. Sorman gari. Ya o köpeğin sesi, diyo. Gelcek zamanın idarecileri diyo. Hem memleketin, diyo- efendim- şesini yicek hem sesini istedi yerde duyurcek. Buyurun, televizyonlada, radyoda çıkdı mı başbakan, bangır bangır bağıriyo. Dededen duyudum.

Anlatan: Hüseyin KEYİK

Yer-Tarih: Kocakaya-16.07.2005

Kaset No: 6-A (135-149)

54

Hacar Anamız, kime vamiş o? Ali, onun adı ya. Orasını şey edmiyem hadi. Hindi gari evlenmiş, Hacı Anamız almış. Şe, demiş eveli Fatmana'mız. Buba, demiş. Hz. Ali'yi evercen ben, demiş. O da demiş. Gızım, demiş. Dayanamazsın, demiş. Bu cennete kim oturu, demiş. Kim gocasını gönüllü everirse o oturu, demiş. Ben, o zaman Hz. Ali'yi evercen demiş. Evermiş. Buyu da dayanamamış.

Yağmır yağar sine sine

Buban gelir...

Nennen yavrım nenen

Derimiş. İki ôlu varımış, biliyon mu? Biri Hasan'ımış biri Üsün'ümüş. Böle derkene, derkene bu, gocası gari dayanamamış gari. Hacı Ana'mızı almış, bi çöl ovuya gidmiş. Mısdava, orda Hacı Ana'mız da yüklümüş gari ondan. Her gün emme gariyi yoglarımış gene. Duruyo mu durmuyo mu? Yalınız, bi ovada bi gari. Gariyi gomuş gelmiş gari çöl ovuya. Orda olukana şey olukana, olukana bi ôlan olmuş. Gari, öte goşmuş; su yok, bişi yok. Ekmeni, suyunu bilmiyon gari. Çocû, suya guycamış. Bunu anam laf ediviridi gari, Mısdava. Bi de, guş gurd alı mı diye çocûn yanna goşa gelirimış, bi bakarımış hanı. O yanna goşakana, o yanna goşakana çocûn dabanın altından bu su çıgmış. Ebizemzem suyu oyumuş, ebem.

Anlatan: Fatma OSAN

Yer-Tarih: Dağal – 22.01.2004

Kaset No: 10-A (001-038)

2. 3. Tarihî Efsaneler

55

Eskiden meşhur, zengin bi köyümüş burası. Etraftaki köylerdeki insanlar buraya yemek yemeye, hacı kahvesi içmeye gelirlermiş. Buğday bol olduğu için bulgur yapılyo. Adı burdan geliyo. Bulgurlu.

Anlatan: Galip SAYIN

Yer-Tarih: Bulgurlu-06.07.2005

56

Duyuşumuz bizim. Birisi, gardaşın oruya çadır dutmuş, biri de bura, Gıralan'a çadır dutuyo. Eee, bunlar tabi, sâdan soldan eşi dosdu geliyo. Bunla Çıtak ora yerleşiyö. Bu iki

gardaş olarakdan. Burla böyümüş gitmiş. Ora Çıtak demişle işde. Bura da gır oldu için Gıralan demişle.

Anlatan: Yaşar ÇAKAL

Yer-Tarih: Kırılan-02.08.2005

Kaset No: 9-A (001-009)

57

Hindi, bu dağda iki kardeş varımış, yüğrük. Yüğrükle orda susuzluktan duramamışla. Nere gidem, nere gidem? Huruya gidem, hu ovuya. Menderes yakın, demişle. Goyunumuzu, guzumuzu, sığırımızı hem güderiz orlada hem Menderes'den yakıdırız diye gelmişle, oturmuşla buraya. Şu guyuyu gazmışla. 25 metre, 15 metre gazmışla suyu çıkamışla. Buna bi tenike bâlamışla. Kendileri, suyunu burdan içmişle, ineni burdan yakıtmışla, mallarını Menderes'den yakıtmışla. Irat geçiniyolamış burda. Geçinileken iki çocuk kavga etmiş. Biri kardeşinin çocuğu, biri de öteki kardeşinin çocuğu. Öteki biraz cadolozumuş. Demişkene o iyi kardeşe: Ya s...r git sen de şo gıra, demiş. Gözümün önünden, demiş. Gaybol, demiş. Kırılan diye, ora öyle konmuş bak. Kırılan diye. Onu kovmuş. O, ora gitmiş. Öteki iyi kardeşi burda kalmış. Bak şimdi de dahi, şimdi şu anda ora kötüdür, bura iyidir.

Anlatan: Aziz DEMİRLER

Yer-Tarih: Çıtak-02.08.2005

Kaset No: 9-A (110-131)

58

Çıtak diye buruya şöyle koymuşla. Bi bıçak bulmuşla çocukla. Bu bıçâ üleşememişle. Nayetde gavga ederle. Hay bıçanın decene çatanın demiş. Ölelikle “Çıtak” galmış bura. Bunları mı? Doksan yaşında bi adam va burada, ondan.

Anlatan: Aziz DEMİRLER

Yer-Tarih: Çıtak-02.08.2005

Kaset No: 9-A (131-137)

59

Bilindiği gibi, eskiden, Türkler göçebeymiş. Bu Yörüklerden bazıları köyde bulunan söğüt ağaçlarının gölgelerinden ve odunundan yararlanmak için ara sıra burada kalırlarmış. Daha sonra bu göçebe Yörükler buraya yerleşmeye karar vermişler. Bu Yörüklere sorulduğunda: “Kızıl söğütte çadırımız.” derlermiş. Kızıl söğüt, daha sonra Kızılçasöğüt şeklini almış.

Anlatan: Münir SAYHAN

Yer-Tarih: Çivril-25.07.2005

60

Burdaki Yörüklerden birinin erkek, diğerinin kız çocuğu varmış. Oğlan, kıza sevdalanır. Oğlanın ailesi kıızı istemiş. Kızın ana ve babası vermemişler. Aradan bir süre geçtikten sonra kız, “Oğlana beni verin!” diye ısrar eder. Vermezlerse kendini asacağını söyler. Kızı vermezler yine. Bir gün kız, ağaca çıkar ve bağırır. Anası, babası gelir. Kızı oğlana verirler. Bu yüzden buranın adı Kızalcasöğüt kalır.

Anlatan: Münir SAYHAN
Yer-Tarih: Çivril-25.07.2005

61

Buranın etrafı dağlarla çevrilidir. Bundan dolayı burda kurulan ilk köye Çevril adı verilmiş. Türkler tarafından Çevril zamanla Çivril şeklini almış.

Anlatan: Münir SAYHAN
Yer-Tarih: Çivril-04.07.2005

62

Bu ovanın yeşil, sulak ve bereketli olmasından dolayı buraya gelenler, gitseler dahi, çevrilip geri gelirlenmiş. Bu yüzden buraya Çevril adı verilmiş. Çevril, zaman içinde Çivril olmuş.

Anlatan: Münir SAYHAN
Yer-Tarih: Çivril-04.07.2005

63

Timur, buraya kadar gelmiş. İğdir'den Çivril'e inerken çobanın birine sormuş: “Oğlum, burası neresi?” demiş. “Biz burayı işgale geldik.” demiş. Çoban da demiş ki: “Amca, burası Çivril. Çabık geriye gıvrıl! Burda yabancı asker barınmaz!” demiş. O da geriye gitmiş.

Anlatan: Ali DEMİRKAYA
Yer-Tarih: Şenköy-06.07.2005

64

Sökmen köyünün çayırılığına yürüğün biri gelir ve çadırını kurar. Daha önce de buraya gelen Yörükler ile bunlar arasında çadırlarını sökmeleri konusunda tartışma çıkar. Önce gelen Yörükler, sonra gelen yürüğe: “Sök çadırını burdan!” dedikçe, o da; “Sökmen!” diye cevap verir. Bu, karşılıklı olarak “Sök!”, “Sökmen!” şeklinde birkaç kez söylenir. Daha sonra, “Sökmen!” diyen, çayırdaki kalır. Bu köyün adı da Sökmen olarak kalmış.

Anlatan: Münir SAYHAN
Yer-Tarih: Çivril-04.07.2005

65

Şindi, Sökmen'in olduğu yer boşmuş. Oraya kabile gelmiş. Çayıra yerleşmiş. Ve çevre köylüler bunları kaldırmak için gidiyorlar. Ondan sonra, kabile başkanına, “Çadırınızı sökün!” demişler. O da: “Kurduğum bu çadırı sökmen!” demiş. O yüzden oranın adı Sökmen olarak kalmış.

Anlatan: Ali DEMİRKAYA
Yer-Tarih: Şenköy-06.07.2005

66

Bunnan aslı Yörügümüş. Yörükle oruyo gavak gıyısına gelirle. Hayvanları otladıp gidekene çadır gurmuşla. Bu sefer hökumatdan da candırmala gelmiş. “Bu çadırları sökün! Sökmücez! Sökün! Sökmücez!” Sökmen ordan galmış.

Anlatan: Mustafa ÖZDEMİR
Yer-Tarih: Sökmen-06.07.2005
Kaset No: 3-B (048-056)

67

Eskiden, gelin sabahı günü gelini gezdirmeye götürüyorlar su bahçesine. Bu, gelenektir. Bu içilmeye inilir, gelin ertesi. Buna gelin sulamak, denir. Su içtikten sonra, gelinin üstüne kaya düşer. Gelin, altında kalır. Gelin, hala kayanın altındadır. Atalarımızdan böyle duyduk.

Anlatan: Nihat KAHYA
Yer-Tarih: Sakızcılar-29.06.2005

68

Bizim Çoban Musa'nın babası anlatırdı. Orda mal güdüyorlarımış. Gışlıyorlarımış. Bi gız varımış. Anası, babası gıza: “Sen filan çobanna niye konuşuyon?” demişler. Gız, “Bu iftira!” demiş. İnanmamışlar. Gızı ilezir etmişle. Gız da dayanamamış. Kendini çitlemik ağacına asmış. Bu yüzden bura, “Aşa Gız Ölen İni” denir.

Anlatan: Hasan KARAGÖNLÜ
Yer-Tarih: Kaplanlar-29.06.2005

69

Hindi bir gatar deveye Daşdemir'deki Gocağöl üstünden göl buzukan üstüne gar yağmış. Yörük, üstünden geçmiş. Yazın, dönüşünde aynı yere geldiğinde oranın göl olduğunu fark etmiş. Oradakilere: “Bu göl ne zaman gazıldı?” demiş. Onlar da: “Bu göl yıllardır

burada.” demişler ve derinliğinin çok olduğunu, söylemişler. Adam da buna istinadan buradan batmadan geçtiğine şükür ederek deve gurban kesmiş. Bu arada daş lazım olmuş. Çevresindeki daşlara vardığında hiçbirini yerden koparamamış. “Daş mısın, demir misin mübarek? Daş demir misin?” demiş. Köyün adı bu yüzden Daşdemir olmuş. Sonra Deşdemir olmuş. Bizim atalâmızdan duydumuz bu.

Anlatan: Hüseyin KULDAŞ
Yer-Tarih: Kutlubey–29.06.2005

70

Horda, bi Yörük obası varmış. Obanın başını, bi gün garşı tepedeki obadan ünnemişle. Bu iki oba arasında da düşmanlık varmış. Obabaşı, gidcek olmuş. Adamın gızı da zaten şüpelenyomuş. Bubasına: “Aldır! Gitme buba!” demiş. Adam, gızını dinlememiş, gidmiş. Gızın söylediği gibi bu bi tuzağımış. Adamı orda öldürmüşle. Gız da bunun ardından: “Aldır buba, aldir buba!” diye yas söylemiş. Bu yüzden oranın adı Aldırbuba olarak galmış.

Anlatan: Mehmet KORKMAZ
Yer-Tarih: Hadım–06.08.2005

71

Eveli bizim köy yanna cavırla gelmiş. Cavırlarına bizim Türkmenle savaşmışla, gılıç gılıca. Cavırla da çoğumuş. Burnucu’nda da bi olanla buvası varmış. Onna durcag mı? Onna da gılıç gılıca girişmişle cavırlarına. Ôlan yaralanmış. Cavırladan biri gırbacı alıvımış eline. Ôlanı al ganlara boyamış. Bubacı goşub gelmiş, cavırı öldürmüş. Ôlancazı gurtarmış. Onu gucaglamış. Ôlancaz da: “Aldırdın bubam, aldırdın beni!” demiş. Ôlan, böle derikene bubacının gucanda ölmüş galmış. Adamcaz da onu Burnucu’ndaki tepiyeye gömmüş. Mezerini taşına çevirmiş. O gündür ora Aldırbuva, denir.

Anlatan: Halil GÜNEŞ
Yer-Tarih: Dağal–05.07.2004

72

Sarılara İmralli’dan iki genç çoban duruyor. Ağanın kızları varmış. Bu gençle, ağanın kızlarını seviyorlar. Ağanın bu işte haberi oluyo. Çobanlara kızları vermiyo. Çobanlarla kızlar gaçıyo. Dağa çıkıyorla. Ağa da peşlerine düşüyo. Gençle bi ine giriyo. Bunu da bi çoban görüyo, ağıya söylüyo. Ağa, inin başına geliyo. Kızlarla oğlanlar inden çıkmıyorla. Ondan sonra inin ağzına körgeven (ot türü) yığıp yakıyorla. Oğlanlar kızların dizlerine yatmış şekilde ölüyola. Ölüleri çıkarıp develere sarıyorlar, götürüyorlar. Giderken develer dahi ağlamış. İşte bu yüzden buraya “Gızlar İni, Gızların Yandığı İn” derler.

Anlatan: Kadir MANAV
Yer-Tarih: Gömce–22.06.2005

73

İmrallı Köyü'nde herhalde oluyo. Ondan sonra gızı ôlan, alıp gaçıyo. Götürüyo. Götürdükten sonra bubası da takib ediyö. İmrallı'da mı olcak Sarılâ'da mı olacak? İnsan unuduyo. Bu köyün birinde heralde. Götürüyo. Götürdükten sonura bi şeye, bi mariya giryola. Mariya girdiğinde onna da görüyo. Bubası takib ediyö bunu arkasından. Araştırma yapıyo, vuruyo oruya. Ağzına, o inin ağzına ateş yakıyo, saman yakıyo. Duman veriyo. Tütü. Duman veriyo. Dumandan onna çıkamıyo. Orda ikisi de birbirine yapışarak, sarılarak orda boğulmuş, ölmüşler.

Anlatan: Süleyman TEN
Yer-Tarih: Yassıhöyük-03.07.2005
Kaset No: 2-A (012-024)

74

Sarılâ'dan bi gız gaçıryola, bizim köylüle. Orda bi in va, ora giryola. Orda. Babası da takib ediyö. Orda tabi. Bura girdi, diyo birisi. Görmüş. Çobanın biri görmüş. Çobanın biri görüyo. Bura girdini söyliyo. Ateş yakıyola orda. Dumanından ölüyola. Ôlanla da ölüyo gızla da.

Anlatan: Necati ERKAN
Yer-Tarih: İmrallı-03.07.2005

75

Müslümanla bu gidene gelmeden eveli, bu gidenlede hep cavırla varımış. Müslümanla buralara gelmiye başlıyınca cavırla korkmuş. Bunla çok savaşımış. Şu garşıdaki dâda, Ellez diye bi Müslüman varımış. Çok cavır, öldürmüş. Bi gün cavır birinne savaşırkana cavırın biri bi gılıc vurmuş. Ellez'in kafasını yere düşürmüş. Ellez daha bi coşmuş. Önüne gelen cavırı, kafası yoğukan öldürmüş. Arkadaşları buna şaşırıp kalmışla. Ellez goşdurumuna saldırmış. Arkadaşlardan biri dayanamamış Ellez'in başsız haline. "Çöküvü Ellez, çöküvü!" demiş. Ellez de oldü yere çöküvümüş. Oracıgda ölmüş. Ondan kari şo dağa Çökelez demişle.

Anlatan: Fatma OSAN
Yer-Tarih: Dağal-07.08.2004

76

Ellez (İlyas) adlı kişi İsabay ve Mahmutgazi kasabalarının bulunduğu yere gelir. İlyas Bey, hayvanları ile birlikte Çökelez'e doğru çıkar. Bu sırada kendisine, çok Ellez şeklinde bir

emir gelir. Orada hayvanları ile birlikte kalır. Daha sonra bu bölge Çök Ellez, Çökelez şeklinde yaygınlaşır. Büyüklerimden duydum.

Anlatan: Mustafa GÖKGÖZ
Yer-Tarih: Süller-24.06.2005

77

Masal gibi bi şi bunla. Adamla, Aydın yandan yürümüş gelmiş. Şurda bi ardıc va. Çok galın. Tarihi. Askeri tarihlede de yazıyomuş. Şurda da bir meşe vardı. Tarihlede yazıyo. Ora, ardıcın yanna gelince yorulmuş adam. Ellez imiş ismi. “Çök gari Ellez!” demiş. “Bura gada geldin de yürüyemedin ilen.” Sonra gelmiş. Adam orda ölmüş. Ardıcın dibine iki üç kamyon daş yığmışla. Bilen yok daşın ne zaman yığıldığını. Yumuruk gibi daş. Tepenin başında da. Toprak yok, olduğu yerde. Ordan arkadaşları geliyo. Adam ölmüş. Omuzluyola bunu. Tepenin başına çıkarıyola, dağın tepesine. Orda da hôle bi yer çevirmişle. Beş veya altı metre kare. Tam daire çevirmişle. Bi metre daşıla örmüşle. Orta yerine dede, dede diyola. Çökelez. Çök Ellez. Aşsa da, “Çök Ellez!” demiş kendi kendine.

Anlatan: Mehmet YURTSEVER
Yer-Tarih: Bayıralan- 23.06.2005
Kaset No: 1-A (139-156)

78

Eskiden bu yörede çok yakışıklı bir komutan varmış. Yöredeki tüm kızlar ona âşıkmiş. Kızlardan birinin aşkına komutan karşılık verir. Kıza çeşit çeşit armağanlar verir. Bunların içinde altın başlı, beyaz, güzel bir kuğu da vardır. Kız, bunu yanından hiç ayırmaz. Kız, bir gün altın başlı kuğuyu su kıyısında yüzdürürken avcılardan biri bu kuğuyu vurur. Kız, buna çok üzülür. Komutanın askerleri de avcıyı öldürür. Fakat kızın üzüntüsü, acısı geçmek bilmez. Kız da dayanamaz ve: “Bundan böyle lanetlerinin en kötöleri, bu gölde avlanan avcılarının üzerine olsun! Bu suda avlananlar gün, güneş yüzü görmesin!” der. O gün bu gündür Işıklı Gölü’nde avlananların sonunun pek iyi olmadığı söylenir.

Anlatan: Münir SAYHAN
Yer-Tarih: Çivril-16.07.2005

79

Erzurum Horasan’dan bi Yörük şo aşşadaki Gayı Bazarı’na şap satmaya gelirmiş. Gelirken giderken bu köyün yerini beğenmiş ve buraya konmuş. Şap sattığı için de bu köye Şapçılar demişler.

Anlatan: Mustafa YÖRÜK
Yer-Tarih: Şapçılar-24.06.2005

80

(Peynirciler'in adı aşağıdaki efsaneyle açıklanmaktadır.)
Ora gelen üç kişi varımış. Yörögümüş. Peynir yapıyorlarmış. Adı öyle kalmış. Bubam, ıramatlık öyle deridi.

Anlatan: Gülfide KAHYA
Yer-Tarih: Sakızcılar–29.06.2005

81

Akma (reçine) ile goyun südünü gaynadıp sakız yaparlarmış. Köyün adı buradan gelir. Sakızcıla demek buradan.

Anlatan: Gülfide KAHYA
Yer-Tarih: Sakızcılar–29.06.2005

82

Burası ağalara ait sazlıkmış. Hayvan güderlerimış. Ordan burdan toplanmışlar. Köy haline gelince Sazak demişler. Sazlık olmasından gelen isim.

Anlatan: Salih AYHAN
Yer-Tarih: Sazak–29.06.2005

83

Orada güleşe çıkarlarmış. Hepsi yıkılmış. Güleşe çıkanla da bunlan hepsi gaba demiş. Köyün adı Gabalar galmış.

Anlatan: Salih AYHAN
Yer-Tarih: Sazak–29.06.2005

84

Üç kişi üç deveyle yola çıkıyola. Birini bağılyola. Ora Bahadınlar diyorla. Biri ortada galıyo. Ora Ortaköy diyorla. Öteki de Devellere ihmış. Burlan adları bundan galmış.

Anlatan: Salih AYHAN
Yer-Tarih: Sazak–29.06.2005

85

Zamanla burası çok ağaçlıkmış. Büyöklemeden duyduğuma göre bu yüzden çok ağaçlı demişle. Zamanla Çoğaşlı olmuş.

Anlatan: Mustafa GÜNYAR
Yer-Tarih: Çoğaşlı–30.06.2005

86

Buradan gelen giden geçenler burada çok yemek yemiş. Köyde bir sürü kazan vurulmuş. Burdan hiç kimse a dönmezmiş. Bu yüzden Toka demiş, kervanlar, geçenler. Adamlar, buranın adı Toka kalsın demiş.

Anlatan: Ramazan ARTUN
Yer-Tarih: Toka–10.07.2005

87

Abdülhamit'in çiftliğiyymiş. şapçılar'dan, Aşağı Seyit'ten, şalvan'dan, al'dan gelen olmuş. Buradaki görevli; kayısı, ayva, badem, dut diktirmiş. Buraya gelenler, dayımızın yanına gideceğiz derlermiş. Oradan Dayılar adını almış. Gelen kişiler dayıymış.

Anlatan: Fahrettin ASLAN
Yer-Tarih: Dayılar–29.06.2005

88

Bura çalışmak için çok insan gelirmiş. alıştıranlar da daha iyisi yok mu, derlermiş. Daha iyilerden Dayılar olmuş.

Anlatan: İbrahim EKİZ
Yer-Tarih: Dayılar–29.06.2005

89

şindi, Bakacak Tepesi, Tümrlek buraya geliyomuş da, bu ovuya. Bakacak Tepesi'nin yanına gelmiş. Bi bakmış, bu ova. Bu ova fesed demiş, geri dönmüş. Ondan Bakacak Tepesi galmış.

Anlatan: İsmail UYANIK
Yer-Tarih: Yeşilkaya–04.07.2005
Kaset No: 3-A (134–138)

90

Burdan böle gidekene, şorda bizim yatır va. Adı Kav-ak. İlk silahlar icat olduklarında tetikleri yok. akmakları yani. Mesela, size: “Gav ak!” deniyo, yanımda. Beraber gidiyoz. Ben silahı ayarlıyon. Size: “Gav ak!” diyon. Orada, o adam. Garşıdaki tarlada Bizans asgerleri. Onna da orda onları ateş edecekle. Orda nişan alan ocuk, asger ona: “Gav ak!” diyo. Bizans asgerleri de bi ok atıyola, galbinden vuruyola. Orda şehit oluyo. İşte Koçak'ın adı ordan geliyo. Ben dedemden duydum bunu. Yalan söylemiyon.

Anlatan: Ahmet KAHRAMAN
Yer-Tarih: Koçak–04.07.2005
Kaset No: 3-A (160–174)

91

Somak Köyü ismi, eskiden deveçiler burdan somak çekermiş. Deveciye sormuş: “Nereye gidiyon? Somaklı köye gidiyom.” demiş. “ O somaklı köye.” Somak Köyü’nün ismi ordan galma. Gerçeğe de yakın yani. Şindi, mantıklı.

Anlatan: Hasan ÖZTÜRK
Yer-Tarih: Somak-08.07.2005
Kaset No: 3-B (219-223)

92

Süt Pınar derle oruya. Mesela, orda; çocuk doğduktan sonura bi hanımın südü olmazsa orda yıkanırımış, orda. Suyunu içermiş. Üç beş guruş para goyuyo oruya. Ya bi ekmek gorumuş. Ondan sonura hanımın südü enermiş, çocuğuna. Olanlar vardı. Büyük bi çitlik varıdı orda. Ona çapıt mapıt bâlalardı, bâlanıyodu.

Anlatan: Ali AKYEL
Yer-Tarih: Gümüşsu-09.07.2005
Kaset No: 4-A (145-151)

93

Ben, Homa’nın ihtiyarlarından duyduğuma göre, aslında Gariple, bizim köyün hududunda. Homu’ynan birleşik bi yerde. Tâpısı bizim köyündür. Şindi buraya Yörük gonmuş, Garipler’in olduğı yer. Çok kış olmuş. Homa’dan görmüşle. Hiç, canlı bi varlık gaymaşmamış soğukdan! “Ya; bu Yörüklere n’oldu acaba? İnelim, bakalım.” demiş. Homa gelmiş, aşağı inmiş. Bi baksa, ne insanı galmış ne hayvanı galmış. “Vah garipler, vah!” diye ismi ordan galmış.

Anlatan: Ekrem COŞKUN
Yer-Tarih: Süngüllü-09.07.2005
Kaset No: 5-A (001-012)

94

Eskiden, Sandıklı’dan Çivril’e ya da Çivril’den Sandıklı’ya gız, gocuya geçacağı zaman Akdağ’ın geçit verdiği bu gedikten geçerek Çivril’e ya da Sandıklı’ya ulaşırlarmış. Bu nedenle Akdağ üzerinden iki ovanın birbirine bağlandığı bu gedik (boyun/belen) Kızlar Gedığı olarak adlandırılmıştır.

Anlatan: Münir SAYHAN
Yer-Tarih: Emirhisar-04.07.2005

95

Alpaslan, Malazgirt Meydan Muharebesi’ne girdikten sonra Anadolu’ya yayılan gollan bi tanesi Miryekefelon Savaşı’ndan bu yanna gelen kağanın adı Sonkıran mı Sonkuran mı ne? Kağanın adı. Esas buraya gelen göçebenin esas adı, yörüğün adı yani Sonkağan mı

Sonkağan? Sondullu'nun adı ta ordan galma. Hâ, köyün geçmişini de sorasan 600 yıllık. Kibarca sen Sundurlu dersin de ben Sondullu derin.

Anlatan: Suphi GÜNDOĞAN
Yer-Tarih: Sundurlu- 10.07.2005
Kaset No: 5-A (200-210)

96

Cavurlar zamanında; bunlar, cavurla şu dağın salısına çıkar, şey yakarlarmış. Meşala. Yani böyle bir teneke, üstünde bi köz var. Lamba var. Bak bak bak, gene Işıklı'da şey oldu, ışıklar başladı. O, Hemenya'dan sonra, şeyh çoğalmış burda. Şeyhler, çoğalmış; galabalıkmış. Ondan sonra Şeyhlü goymuşlar ismini. Şeyhlü de hoşuna gitmemiş Işıklı... Bu ışıkları görmüşler ya. Işıklı goyalım. Işıklı ordan gelme.

Anlatan: Ali İhsan BOZKURT
Yer-Tarih: Işıklı - 18.07.2005
Kaset No: 7-A (001-016)

97

Orda beyler otumuş, beyler. Babalarımız öle derdi. Burda, Bey oturâ demenin manası. Bundan kaç yıl eveli beyler oturmuş orda.

Anlatan: Derviş KARAKOÇ
Yer-Tarih: Beydilli - 18.07.2005
Kaset No: 7-A (105-108)

98

(Yuvaköy'ün adı aşağıdaki efsane ile açıklanmaktadır.)

Etraftan toplanma olduğundan, yova. Hani yova derler ya yabandan gelenlere. Ondan burası Yova köyü. Yovaların toplandı köy diye. Öyle bi isim gomuşla.

Anlatan: Derviş KARAKOÇ
Yer-Tarih: Beydilli - 18.07.2005
Kaset No: 7-A (108-112)

99

Bulgaz isminin gelişi dememin bana anlatış şekline göre... Kasaba, dedim ya. Daha önce Erenler mevkisi, dere boyu. Büyük Menderes'in bi koludur o Bulkaz Çayı. Bunun boyunda yaşayan, tam dere kenarlarında yaşayan bizim köylülerimiz var. Tabi ki o dönemde böyle, arazinin sulandığı falan yok. Dereden su geçip gidiyo. Sadece hayvancılıkla geçinen bi grup, oba şeklinde. Aşağı yukarı bura 4 km. falan uzaklığı. Orda yaşayanlardan bazı aileler kaz yetiştiriyorlar. Tabi bunların da çobanları var. Kimisi işde Karalar diyo, kimisi şe diyo fakat Karalar da şe de tamamı o bölgeden taşınıp gitme. Erenler mevkisinden taşınma, gitme. Kazlar, suyun doğduğu yere geliyorlar. Çocuk da tabi, kaz çobanı küçük bi çocuk; bulamıyo. İki gün arayarak işde, su boyunu takip ederek geliyo. Bakıyo ki, kazları bunarda. Böle, göl

değil tabi. O zaman yerden bir metre iki metre yüksekliğe fişkırın su. Sürekli akan bi şey. Şu havuzlar falan yani. 1950'li yıllarda yapılmış. Kazlarını bulduğu için orda, kazlarını buldum diye sevincinden bağırıyo. Tabi orda bulan kimse, artık çadırlarda. Buranın ismi, mademki gazlarını buldu, kazlarını buldû yer olsun. Kaz-Bul şeklinde kalıyo önce. Bu, zamanla Kaz-Bul değil de Bulkaz olarak dönüştürülüyö.

Anlatan: Ramazan CARAN
Yer-Tarih: Gürpınar-25.07.2005
Kaset No: 8-A (062-091)

100

Miryekfolan Savaşı, biliyorsunuz bu bizim dâlar üzerinde yapıldî söyleniyö. Ve de gerçek zaten bu. Bunun şeyi yok. Şey ordusu çekilirken, Bizans ordusu. Belence tarafından dolaşarak geliyorlar. Hatta burda işde bi kaç tane mezar da falan bulundu bu konuda. Şövalye mezarları. Amerika'da çıkan, birkaç ihalede çıkan şeyler, kılıç kalkanlar, olmuş işlemeli, gümüş, altın işlemeli. Burdan çıkarılıp da giden şeyler. Tabi, Türkiye'den kaçırıldı bunlar da. O tür şeylerin, antik değeri fazla olan şeylerin çokluğundan dolayı. Bizim burda izinsiz, ruhsatsız araştırma yapıldığı için kimin ne bulduğunu takip edemiyosun. O şekilde yani neresine gidersen git, burda ne kazarsan kaz bir şey çıkar anlamında Bul-Kaz olarak konulmuş.

Anlatan: Ramazan CARAN
Yer-Tarih: Gürpınar-25.07.2005
Kaset No: 8-A (091-108)

101

Osmanlı'nın zayıfladî dönemlede iç eşkiyala düremiş. Delibaş diye bi adam. Bizim duydumuz, lakab. Delibaş olan bi adam bu bölgeden eziyetle bu adamlardan mal, haraç, ziyened eşyası toplunıya, eziyed edmiye, gızlanı dağa galdırımıya başlamış. O arada bunla, bu obala bu Özdemirci olan yere Tatlar Demirciköyü adı altında. Tatlar Ağası da bu Dazgırı'nın bütün bölgesini himaye eden, ismiyle goruyan bi ağa, Tatlar Ağası. Burası himaye olarak oruya sığınmış. O ağa, demiş ki: Özdemirci. Özdemirci değil o zaman, Demirci. Buraya ilk yerleşen aşiretin şeyi Demirci. O Tatlar Ağası burayı himayeye alınca Tatlar'ın himayesinde Demirciler anlamında Tatlar Demirciköy oldu. Daha sonra Özdemirci'ye çevrilmiş.

Anlatan: Ramazan BAYRAM
Yer-Tarih: Özdemirci-03.08.2005
Kaset No: 9-A (256-269)

102

Mollaveliler'i, Molla Veli diye bi adam gurmuş ya. Şindi bunun hekayesi. Mesela. Aslında bu Harıl Boğazı'ndaymış. Bu Harıl Boğazı'ndan, beri çıkınca o goyun ağıllarının

yandıymış, o. Eşgiyala, o zaman bi bozukluk. Irat vememişle adama. Eşgiyaladan iyi bi insan. Amca sen burdan kalk, demiş. Bi dağın köşesine çekil; burda sene huzur vemezle, demiş. O en iyi eşgiyanın biri. Ordan kakıyo, götürüyo, bizim şindiki eski Mollaveliler'in oldû yere geliyo. İşde o, Molla Veli'miş.

Anlatan: Haydar EREN
Yer-Tarih: Özdemirci-03.08.2005
Kaset No: 9-A (272-286)

103

Burda süngülü bi dede varımış. Bu köyü gurmuş. Süngüyle dolaşırımış. O yüzden Süngülü, demişle.

Anlatan: Ekrem COŞKUN
Yer-Tarih: Süngüllü- 09.07.2005

104

Tahminen 800-900 sene eveli köyümüzün girişindeki ark boyuna iki göçebe geliyo. Bunlardan birinin kızı, birinin oğlu oluyo. Kızın adı Serban, oğlanın adı Şah'ımış. Bunlar evlendiriliyo. Kızla oğlanın birleşik ismi Serbanşah olarak bu köyün adı kalıyo. Sonra Savran olarak değiştiriliyo.

Anlatan: Halil ERGİN
Yer-Tarih: 10.07.2005

105

Burası Dedeköy'den bura Hüsamettin Bey'i görmek ve teftiş etmek için gelenler olur. Hüsamettin Bey'in misafiri olurlar. Bir gün bunlar şu garşıdaki Sarıkaya'nın tepesine çıkarlar. Ovayı seyretmiye başlarlar. Bayâ seyrettikten sonra Hüsamettin Bey birden, "Bak şu alana!" der. Bu söz onun hoşuna gider. Bayâ düşünür ve halkla bunu tartıştır. Kabul edenler de olur etmeyenler de. Konu kapanır ve buranın adı Baklan olur. Bu olaydan bi süre sonra Hüsamettin Bey ölür. Halk çok üzülür. Halk onun için bi türbe yaptırır. O, şimdi orada yatmaktadır.

Anlatan: Ali DURMUŞ
Yer-Tarih: Baklan-27.07.2004

106

Bizim köy gurulakana bura gelen Yörükler bura gonmuş. Buranın etirafi ağaçlımış. Burası da bi alanlımış. Dağ alan demiş. Zamanla Dağal olmuş gidmiş. Köyün adı da ordan galma.

Anlatan: Halil GÜNEŞ
Yer-Tarih: Dağal-05.07.2004

107

100–150 yıl eveli Hatipoğlu adında bi zat, padişaktan ferman alır; Hadım ovasına yerleşir. O geldiğinde burada Kocaahmetlerle Osmanlar sülaleleri yaşıyomuş. Hatipoğlu bu sülaleleri birleştirek köyü kurar. Köy kalabalıklaşır. Burası Kayı Pazarı'na giden yol üstünde olduğu için Hatipoğlu bi han yapdırır. Gelip geçen kervanlar burada konaklar. Yolculara, nereden nereye diye sorulduğunda “ Hatıb'ın hanına gittim. Hatıb'ın hanında yatdım. Hatıbın hanına.” gibi cevaplar verirlermiş. Hatıb'ın hanı zamanla Hadım şekline gelmiş.

Anlatan: Ahmet DEMİRTAŞ
Yer-Tarih: Hadım–14.08.2004

108

Esgi vatana, ora mekân guruyo. Su yok tabi. Su yolu. Bi patika gidiyomuş böle. O patikadan devam etmiş. Gideken o Keycek Çeşmesi dedimiz yere varınca geyikle dağa ağmış. Dağa ağınca orda su oldunu hisediyo. O derede su. Orda bi su buluyo. Oranın adını da Gecek Çeşmesi koyuyo. Geyik çeşmesi diceken sonura Gecek Çeşmesi oldu gari.

Anlatan: Haydar EREN
Yer-Tarih: Özdemirci–03.08.2005
Kaset No: 9-A (287–294)

109

Söğütlü Pınar'a yirmi beş aile gelir. Çadır kurmuşlar. Aradan zaman geçer. Konak Çeşmesi'nin olduğu yere yerleşirler. Çoban Sülü (Süllü) adlı Yörük baştır. Daha sonra yirmi beş ailenin çoğalmasi sonucu oradan buraya gelirler. Süllü'den Süller olmuştur.

Anlatan: Mustafa GÖKGÖZ
Yer-Tarih: Süller–24.06.2005

110

Sülman Ağa denen adam ava gitmiş. Tavşan kakıyo, tazıla arkasına düşüyo. Tavşan yardan aşşa atlıyo. Tazıla da ardından atlıyo. Adam da hızını alamıyo yardan aşşa düşüyo. Bu yüzden ora Sülman Ağa Yarı, derle.

Anlatan: Bayram ALTINBAŞ
Yer-Tarih: Kavaklar–03.07.2005

111

Serbanşah Camisi yapılırken tabandaki tuğlalar Işıklı'dan insanlar sıraya dizilmiş, elden ele köye taşındığı rivayet edilir. İçindeki boya da solmamış.

Anlatan: Halil ERGİN
Yer-Tarih: Savran- 10.07.2005

112

Işıkladan bu yıkıklar mevkisine kadar dam üsdünden yürünürmüş. Ben bunu görmedim ama duydum. Bu, duygu (rivayet).

Anlatan: Süleyman TEN
Yer-Tarih: Yassıhöyük-03.07.2005

113

Çal tarafındaki kiralın kızını Dinar tarafındaki kralın oğlu istemiye gider. İşte der ki: Ben falan yerin falanının, senin kızını isdiyorum. Tamam, der. Kızımı ben veririm, ama kızım hiç güneş görmeden sizin oraya varmalı, der. Düşünür, düşünür, düşünür. Tamam, der. Bu, Çal'ın çıkışından Dinar'a girişe kadar bu hat komple bağ dikilir. Bu bağ, yolu örter, asma şeklinde. Gölgede kızı gelin olarak götürür, adam. Buralarda bu hikâye anlatılıyor yani. Buralarda ve çevrede anlatılır. Şimdi, bizim bu ügük tarlası var mesela. Bu yol bu şekilde boydan boya kaplandığı bilinir yani. Eskiden söylenti olarak vardı, ama bunun doğruluğu nedir, eğriliği nedir, bilemem.

Anlatan: Celal KÜÇÜKBAL
Yer-Tarih: Yuvaköy-18.07.2005
Kaset No: 7-A (238-255)

114

Finikelilerin gemisini eşkıya soyuyo, korsanlar soyuyo. Yüklüyorlar şeyi bu tarafa getiriyorlar. Bi de geçtikleri yer, Menderes boyundan geliyorlar, Büyük Menderes boyundan. Çünkü takip edilmesi en güç, en sarp arazi o. Hatta bi kısmı, bu Uluğbey tarafında, Hasköy tarafında mağaralarda, denilen şeyden bulundu. Bir kısım şeyler bulundu.

Anlatan: Ramazan CARAN
Yer-Tarih: Gürpınar-25.07.2005
Kaset No: 8-A (265-269)

115

Bu tarafa sefer yaparken bu hatdan geçiyö. O dönemde hazine yanlarında taşınıyo. Kralların, biliyosun hazine, ganimetler sürekli yanlarında. Her fetettiği ülkeden toplanıyo, götürülüyö. Burda Caber, Cabar ismini alınan yer. Asıl şey öyle. Cabar Kalesi'ndeki büyük bir oda yapıdıyo. Oraya, hazineyi dolduruyö. Ondan sonra işde kale, yıllarca belli bi komutanın emrinde gidiyo. O şey. Hazinenin kapısı kapatılıyo. İskender düşüyö. Üste kalan, elde kalan şeleri komutan kaçırırken Karalar'da vuruluyö. Kaçtaydı, 52'de miydi, 62'de miydi? Öyle bi şeydi. Onun kaçırıldı hazine çıktı şeyde, bulundu. O, hazinenin hepsi değil. O, sadece komutanın çaldığı. İskender'in komutanın çaldığı. Burda, kalede bıraktığı komutanın çaldığı o hazine değil o. Sadece ordaki sikkeler çıkıyo. O hazine hale kayıp. O hazinenin

peşinde şu anda Koçlar var, Sabancılar var. Güler Sabancı kaç defa geldi. Bulkaz'a helikopterine gelip. Koç da onun peşinde.

Anlatan: Ramazan CARAN
Yer-Tarih: Gürpınar-25.07.2005
Kaset No: 8-A (216-240)

116

Aktaşlılardan 12-13 yıl önce duydum. 90-95 yaşlarında Molla Dayı anlattı bunu. 1299'da Osmanlı Söğüt'te kurulmuştur. Kuruluşunun ikinci yılı kutlamalarında Anadolu'dan toplanan seksen katır yükü altınlarla Söğüt'teki kutlamalara gidilirken Akdağ mevkiinde öncü kuvvetler saldırıya uğrar. Bu saldırının eşkiya mı, Bizans mı olduğu bilinmiyor. Saldırıdan kurtulanlar kervana dönüp haber verir. Değerli eşyalar Akdağ'da bir yere gömülerek saklanır. Bunları takip eden eşkiya ya da Bizanslılar, kervanı tamamen ortadan kaldırmışlardır. Seksen katır yükü altının Akdağ'da olduğu söylenir. İngiltere'den, Fransa'dan aramaya gelenler olmuş.

Anlatan: Mevlüt SERİM
Yer-Tarih: Menteş-08.07.2005

117

Bizim ovada, Akkuyu'nun altında, altından bi çiftçi hekeli varmış. Bi çift öküz, adam bi de övendere. Bunla gömülüymüş. Nerde oldunu, bilen yok.

Anlatan: Nevriye OSAN
Yer-Tarih: Dağal-04.11.2005

118

(Balca mevkisinde tarihî dönemlere ait yerleşim yerleri vardır. Eskiden buranın adının Ballica olduğu söylenmektedir.)

Balca'da altından çocuk beşî varmış. Onu da bulan yok. Nerde oldunu bilen yok.

Anlatan: Nevriye OSAN
Yer-Tarih: Dağal-04.11.2005

119

Hıdır, Ellez varmış. İki gardaşmış. Birisi evliymiş, birisi bekarıymış. Şimdi, bekâr olan, çecin başında kaldığı zaman üleşdikleri zereyi gardaşınkına akdarırmış. Çolu çocu var diye akdarırmış. Evli olan da bizim oğlan evlenecek, yuva gurcak diye akdarırmış. Cenab Allah da her ikisininkini de şişirimiş. İşde, Hıdırellez demenin maksadı buyumuş. Buvam ıramadlık böyle gonuşurdu.

Anlatan: Necati ERKAN
Kaset No: 4-A (167-173)
Yer-Tarih: İmrallı-03.07.2005

2. 4. Memoratlar

120

Şindi, o zaman öle derlerdi. Şimdi bi oda sahibi. Bi misafir gelmiş, ak sakallı. Oda sahibi yemek getirip odaya koyuyor. Yatak getiriyo, yatsın diye. Gerisin geri geliyo. O misafir yok, odada. Getirdiği yemek bulgur pilavıymış. Çanaktan daşıyo.

Anlatan: Emin TORTUM

Yer-Tarih: Karabedirler-06.07.2005

121

Şindi şe varımış. Ebem. Şindi yanına bi garı geliyo. Misafir tabi. Ona accık bekmez guyan diye gidiyo. Kezbancık. Benim halam olur o. Benim buvamdan yana halam olur. Halam olur buvamdan yanı. Buvamın halası olur. Kezbancık. Şindi, içeriye giriyo. Bi bakıyo ki bekmez küpden sürekli daşıyo. Hemen onu goyo, ötekini dolduruyo, berikini dolduruyo. En son, gap galmıyo. Bu gerçek yani. Bu, ihtiyarlan anlattığı. Gap galmıyo en son. Öte yanna gonşulan birine varıyo. Yav, diyo: Accık gap verin, benim bekmez daşıyo, diyo. Gerisin geri geliyo, bi baksa ki: Sade küpdeki bekmez galmış. Kapdaki, gacakdakile de gitmiş. Şindi onla da gidince ne yapsın? Aslında derle ki halk arasında, böyle şelerin kesinlikle söylenmiceni. Mesela böyle bi olay başına geldi zaman kesinlikle söylenmiceni. Anlatma, diyo yani.

Anlatan: Suphi GÜNDOĞAN

Yer-Tarih: Sundurlu – 10.07.2005

Kaset No: 5-A (243-255)

122

Ben, bu gibi çocukkan, Çal'ın Gocabekirlisi'nde, Çal'ın Gocabekirlisi'nde beslengi de, evlatlıg de, sanat öğrenmek için de orda duruyon. Orda durakan bizim bâla va. Otuz-kırk dölüm. Bu bâlada üzüm. Bekmez kaynadıyoz, küplere dolduruyoz. Ebem, bir gün bekmez guymuya gidiyo eve. Bi baksa bekmez küpden daşıyo. Hemen gazanı getiriyo ebem, gazana hiç durmadan döküyo. O gazan, doluyo, seyirdeyo öteki gazana. Üç dene gazan dolduruyo ebem. Küpden o daşıyo, o dolduruyo. O daşıyo, o dolduruyo. Hızır Aleyhisselam geçermiş ordan. Böyle olurmuş o. Her yerde olmaz.

Anlatan: Aziz DEMİRLER

Yer-Tarih: Çıtak-02.08.2005

Kaset No: 9-A (138-150)

123

Hindi, o Kezban'ın evi varıdı. Orda o, durudu. Kakmış, dışarıya çıkmış. Orda birisi oturuyomuş. Gız çocuğu,. Yav; yavrum sen ne arıyon, burda, demiş. Ge gidelim eve, demiş.

Kalkmış gitmiş. Garnın acdır senin, demiş. Evinde accık bekmezi varımış. Bekmezi govemiş; yemiş. Anladın mı arkasında küpleri varımış. Eski küple varıdı. Küple, bekmezden daşmıya başlamış. O da gaybolmuş. Gız, gaybolmuş. Tekrar birisi gelmiş. Yav, ne bu senin evin içi, demiş. Bu bekmez ne daşıyo, demiş. Cahil garı ne bilsin? Yav, demiş. Bi gız çocuğu geçti; önüne bekmez goyvedim, demiş. Bekmezi yeyince, demiş. Küple benim bekmezine daşdı. Bu o, demiş. Bekmez o zamana gada aynı galıyo yani.

Anlatan: İsmail YILDIRIM
Yer-Tarih: Sundurlu – 10.07.2005
Kaset No: 5-A (255–267)

124

100–120 yıl oluyo bu olay geçeli. Kuraklık, kıtlık yılları olmuş. Bu kuraklıkta çekirge sürüleri geliyo. Hindi bütün millet, yiyeceği kadar bi şey gurtarmaya çalışıyo. Ailenin bi tanesi üyük dibinde tarlada urgan çekiyomuş, çekirgeleri düşürmek için buğdaydan. Bunların, beşikte taze çocukları varımış. Çekirgeler bu çocuğa sarmış; ama bu aile görmüyomuş. Bu arada üyükten ak sakallı yaşlı bi adam gelmiş. Demiş: Kızım, siz çocuğunuzu alın gidin. Çocuğu çekirgele yiyo. Onla da söze bakıp çocuğu alıp gidiyola. Orda galan buğday bereketleniyo. Ambarladan daşıyo. Satmakla bitiremiyola. Bu, yaşanmış bi olay, tüm köylü bilir.

Anlatan: K–2
Yer-Tarih: Sökmen–06.07.2005

125

Tabağı böle godu. Orda bardaktan kendi halinde daşardı yani bekmez. Onu ordan alırdı. Ben kimsiye sölemen, derdi ebem. Bekmez yani kendi kendine daşardı. Gene ebem derdi ki: Hızır yetişiyo, derdi.

Anlatan: K–2
Yer-Tarih: Sökmen–06.07.2005
Kaset No: 5-A (194–199)

126

Dilenci gelmiş, Kadın, yaşlı, abdesli bi kadın. Neyimiş işde? Dilenci. Demiş, bana ekmek ve, aş ve. Veri misin? O gün vemiş. Ertesi gün gelmiş. Aynı kadın geliyo. Aynı şekilde geliyo. Vememiş. İkinci gün, üçüncü gün gene gelmiş. Gene vememiş. Hadi gızım, demiş. Senin, demiş. Ambarına bi şe dolmasın, demiş. Yörümüş. Gidekene diyo. Bi bakmış. Sıra sıra devele, beyaz beyaz. O develen arasına girmiş o kadın. Höle yüksek devele, insanla dolu. Hacıya gidiyola. Hacıya gidiyolamış onna da. Hacıya giderlerimiş. O, “Keşke vesedim.” demiş. Eğer veseymiş, zengin olcamış. O üç gün. Üç gün içinde vesemiş. Üç gün kapısına

vamış. Üçüncü gün zaten hacıya gidiyomuş o. Hacıya gidekene Hızır. O kadın, Hızır. Eğer vesemiş zengin olcamışmış.

Anlatan: Mustafa ÖZEN

Yer-Tarih: Seraserli-10.07.2005

Kaset No: 6-A (119-135)

127

Dört dene çocuğu, döşşe yan yatırmış. Üstlerine eski bi yorgan. Benim garı diviriyo hani. Sabâ, yicek ekmek yoğumuş yani. O şekilde anlatıyo; hanımın anlatışı. Bu kadın, şükür namazı çok gııarmışmış. Gece: “Allah’ım ben sabâ nedcen, şöyle mi edin, böyle mi edin?” Hanımın anlatıvıdını diviriyon ben. Yemin ediyö. Zembil vâ ya büyük zembiller. Ona, hanı bi buğday enmiye başlıyo. Öle diyo hanım. Hanım da sâ. Ambar başlıyo dolmuya. Doluyo, daşıyo ambar. O, diyo. Gocası yani: “Ne o len?” Bi şe mi va, diyo. O anda kesilmiş, yani. Sabâna bi kakıyolar, yeminosun o zembil ful olmuş. Zembilin dibinde bi dolu buğday yoğumuş.

Anlatan: Musa ÇELİK

Yer-Tarih: Ishaklı -08.07.2005

Kaset No: 4-A (321-342)

128

Adamın biri dört tarafı boş bir tepeyi sürüp imar ediyormuş. Yoldan geçen şahsın biri, “Eyvallah, Allah kolaylık versin.” Ne yapıyorsun?” demiş. O da, “Buraya ekin ekcem.” demiş. O adam, Hızır Aleyhisselam’mış. Allah’tan ona ilham gelmiş, burda mahsül olmayacak, kepir bura diye. Adama demiş: “Boşa emek çekme, burda mahsül olmayacak!” O da: “Ben imar edin, emek çekin de, o istese olmasın.” Elindeyse olmasın gibi konuşmuş. Adam, orayı yedi defa sürüp çapalamış. Ekmiş. Ekinlerin olgunlaşma zamanı gelmiş. Tekrar, ordan o adam, derviş, geçerce bi bakmış. En iyi yerden daha iyi mahsül var. O zamanlar Hızır Aleyhisselam, “Ya Rabbi hani burda ekin olmayacak demiştin bana.” O da: Emeğine mukabil, yani yedi defa sürdü, imar etti, onun için verdim, iyi bir yer olsaydı daha da fazla olurdu, demiş. Halk, böyle verimsiz yerleri de bu inançla işliyor şu anda.

Anlatan: İbrahim KOÇBERBER

Yer-Tarih: Bekilli-21.06.2005

Kaset No: 1-A (004-029)

129

Kadın ekmek yapıyomuş. Akşamdan başlamışla, ekmek yapmaya. Hamur bi türlü bitmezmiş. Usanmış kadın tabi. O, bitmezmiş hamur. İlle, kopar demiş. Elinle koparınca

bitirmiş, o. Normali kesmekmiş onun. Elinle koparmış, ondan sonra bitmiş mesela yani. Yani hamur bitmiş ondan sonra.

Anlatan: Hasan ÖZTÜRK

Yer-Tarih: Somak-08.07.2005

Kaset No: 3-B (223-230)

130

Bu Hüsem va, Hüsem Gülhan ya. Onun anası, çocukmuş. Şey isdemiş. Buydu guyvu ebem, dedem demiş. O da demiş ki: Dede, demiş. Buydumuz yok, arpamız va, demiş. Arpa getirivirin, demiş. Arpî döküvümüş. O da ona bi çanag buydu guyuvumuş. Bi çanag, yarım çanag. Çocuk diği mi gidmiş. O, çoğalmış. Ana, demiş. Eee, demiş o da. Dedem buydu guyuvudu, demiş. Evin önünde; bak birez olubatı, demiş. O da geliviriyo gari, akli varyıyo. Gara Merem'in anası gari. Çana gari hura, eve döküvümüş. İki üç ev buydu olmuş. Ee gari, o zaman arabala mı va? Develene sata sata sata bitirememişle. Anam ıramadlıg hani emiz yakın ya gari. Hanı orda buydu va diye, benim eve Hızır erişdi diye anılmıcamış o. O, Cenab Allah onu çoğaldmış orda.

Anlatan: Fatma OSAN

Yer-Tarih: Dağal -22.01.2005

Kaset No: 10-A (088-109)

131

Babam, Sarıbeyli'de çalışıyormuş. Orda Menderes var. Nehirin arkasından bir atlı geliyo. Herhalde Hızır Aleyhisselam olsa. Menderes çok derin, ama adam atına sudan geçiyo. Ağasının anası görüyo, bunu. Gelen adam, ağadan bi hayır ister. O da; şimdi hayır zamanı değil, diyo. Ağa onu kovalıyo. Adam gene ben acım, diyo. Ağa, onu gene kovalıyo. O da; en kısa zamanda her şeyini kaybet, perişan, hüsrana ol, diye dua ediyo. Bu sırada annesi bağırıyo. Evliya olan o adamı ne yaptın, diyo. O adam ermişlerden, diyo. Adam gidiyo. Ondan sonra aradan fazla geçmiyo. Bi bulut çıkıyo, adamın mahsülleri mahvoluyo. Goyunları gırılıyo. Ondan sonra köyde biriyle gavga ediyo, candarma geliyo. İki candarmıyı vuruyo. Adam tamamen bitiyo. Babam bunları anlattı. O adamı gösterdi.

Anlatan: K-1

Yer-Tarih: Menteş-08.07.2005

132

Ha! Bi konu da. Ben ordan geldim on sene sonra. Şora Çaltı yanna... Evlendim, barklandım. Bi dilenci geldi. Uzun boylu bi ihtiyar bi adam, sakallı. Bana dedi kine. Acık hayır ve, dedi. Hemen ben mendilen yufka ekmeni biliyo musun, yuka ekmeni? Hemen

mendilden o ekmeği aldım. Dede buyurun, dedim. Ben gevrek ekmek yicen, dedi. Len dede, gevrek ekmek hep yere dökülür, dedim. Sana ne, getir, dedi. Ben gevrek ekmeği aldım, geldim. Adam yok, yok. Hordan aldım, hura geldim; yok. Bu da Hızır.

Anlatan: Aziz DEMİRLER
Yer-Tarih: Çıtak-02.08.2005
Kaset No: 9-A (151-161)

133

Bekmez gümlülerine guymuş da, guyunda varınca gada, bi gız çocû vamiş buna. Başlamış bekmez gümlüsü daşmıya. Evin içine güldür güldür daşarımış. Ona, biz yüğrük yörüdü, yüğrük yörüdü, deriz. Ona, onun ismine. Bu da vamiş. Baba bizim, demiş. Böle böle yav, bekmez gümlüsü boyuna daşıyo, boyuna daşıyo. Ondan sonra, onu başka birine devirmiş. O da zın gada, o daşan dinmiş. Böle derler. Bunla hatta bu köde olmuş, o.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ
Yer-Tarih: Kocakaya-16.07.2005
Kaset No: 6-A (282-290)

134

Bu, odada olan hikâye. Bu odaya misafir geliyo. Bu oda sahibine Hatıb Üseyin, diyola. Bu odaya gelen hiçbir misafir ağırlandıktan bırakılamıyo. Bi gün bi misafir geliyo. Oda sahibi eve, ailesine söylüyo. Yemek hazırlayın, diyo. Adam da: Bi garışdırın sağı solu, diyo. Kadın: Yok, diyo. Adam: Bi daha bakın, diyo. Kadın, sofraya bezine baktığında bayâ çok miktarda taze, sulanmış ekmek varımış. Tabi, kadın şok oluyo ve sofraya ekmeği götürüyola. Meğer gelen adam Hızır'mış.

Anlatan: K-2
Yer-Tarih: Sökmen-06.07.2005

135

Begmeze Hızır erişdi. Ben öle guyyon, öle kübden daşıyo, deridi. Aşa yengen anası.

Anlatan: Fatma OSAN
Yer-Tarih: Dağal -22.01.2005
Kaset No: 10-A (109-112)

136

Şimdi, zamanla kölük, gırlık bi yer. Burda büyük göl varmış. Gocagöl. İsmi bilmediğimiz, o zamanın beğrinde çok zengin bi adam vamiş. Şindi, bi tane dilenci tipinde, muhtaç biri geliyo. Goyunları vamiş binlece baş, sığırları vamiş, büsürü arazisi, ağılı vamiş. Atın üstündeymiş heralde. Atın üstünde, sürünün başındaymış, zengin adam. Demiş: Ben

muhtacın, bene ekmek ve, falan. Çalış da gazan mı, demiş. Ters bi tepki vemiş buna. Ters bi tepki vemiş. Ondan sonra bunun goyunları aynı saatin içinde, gölün başında yağılıp galıyo. Bin baş goyun. Ne vasa elinde işde hepsi yok oluyo.

Anlatan: M.Ali KILIÇARSLAN

Yer-Tarih: Kıralan -02.08.2005

Kaset No: 9-A (065-081)

137

Bizim burda bi İmza Sultan va. İsmi İmza. Neyse. Bu adam böle dâlara gidiyo. Dâlardan hiçbi yaş ağaç kesmiyo. Guru guru odun, çırpı ne varsa toplayıp geliyo. Garısı da diyo ku buna. Yav, elalem güzel güzel odun getiriyo, sen çalı çırpı getiriyosun. Bu nedir her gün böle, diyo. O da diyor ku: Ya hanım, bene dağlar vadığım zaman yaşın başına herkes elini geriyo. Beni bırak, o beni bırak, o beni bırak. Git be delisin sen, diyo adama. O zamana gada böğün böle, yarın böle, bürgün böle derikene. Gel beraber gidelim senle, diyo. Hanımı ikna edemiyo. Gidiyola. O ağaca varıyo çığırıyo, o ağaca varıyo çığırıyo, o ağaca varıyo. Garı gene ikna olmuyo. Neyse bir gün ekmek yapıyola. Ekmek yapakene ekmek. Hanımı ediyö, bişiriyo. Ona da bi şiş vurmuş. Deli İmze, diyo. Ekme yakdın, diyo. O da diyo ku: Garadeniz'de gemi varıdı, onu çıkarıyodum, diyo. O zamana gada de, benim başımda devrişlenip durma, diyo. Gene, garı bakmıyo söze. O zamana gada omzunu açıyo, kömür gibi gararmış. Haaa... Gene garı ikna olmuyo. Bir gün gene ekmek yapıyola. Ekmek yapakana ekmek tamamen yanık oluyo. Yanık oldûnda garı buna gene bi oklâ vuruyo falan. Ekmek yakdın gene diye yanşanıyo garı. O zamana gada diyor ki. Şişi bi sokuyo közün içine, balığı bi çarpıyo yüzüne. O zamana gada kadın, ondan sonra imana geliyo, imana geliyo. Yine bunun bi eşeği olur. Bizim bu tepenin arkasında Kese Yeri deriz. Güzel bi arazi var orda. Oranın ekini iyi oluyo. Eşşe sabâna çıkarıyo burdan, doğru diyo. Kese Yeri'ne git. Ora varıyo, eşek orda yayılıyo, yayılıyo, yayılıyo. Eveli bura. Şu garibin altında va. Eveli ora gidiyor. Orda eşşek böğün yayılıyor, yarın yayılıyor, bürgün. Bir gün eşşek gelmemiş. Ya, noldu acaba bu eşşe, diyo. Tarla sahibi, eşşegin semerini devirmiş, garnının altına gomuş, daş basdırmış. Eşşek orda galmış. Varıyo ku İmza Sultan, eşşegin semerini garnının altına gelmiş. Eşşek orda dikelip duru. Daş atıyo, semer kedirip geliyo. Geldikten sonra hadi, diyo. Bundan sonra burda kekik dahi ot bitmesin, diyo. Öle bi duğa ediyö. Hale orda, daha ot bitmiyo. Ot bitmiyo o arazide. Ondan sonra, bizimkinlen anlatdına göre, ha diyo. Bundan sonura da Fındıklan Kese Yeri'ne git, diyo. Eşşe ora gönderiyo, eşşek orda yayılıyo, geliyo; yayılıyo, geliyo. Yayılıb geldikten sonra oranın ekini gene hiç eşşek yayılmış gibi olmuyo. Böle oluyo.

O zamana gada diyor ki: Dünya durdukca buranın ekini dursun. Orada hindi, Cenab Allah rahmet vermese de böyle ekin olur. Öte yanda da, ot bitmez.

Anlatan: Turabi ŞAHİN
Yer-Tarih: Çalçakırlar-24.07.2005
Kaset No: 7-B (042-147)

138

İmze Dedi'ymiş. O, ekmeğ bişiriyomuş garı-goca ikisi. Ekmeğ bişirirken, ilen, denizde tekme devriliyo, tekme devriliyo, adamlı boğuluyo diye şişinen böyle sacın altına şe ediyö. İlen sen ne yapıyon, yav, delirdin mi sen, demiş garısı da. İlen, demiş. Denizde, demiş. Gayınan üç dört kişi ölüyodu, demiş. Onları gurtardım, demiş. Sen ağlını aldırmaşın, demiş. Daha bak, demiş. Daha bak! Gözünün önüne getirimiş balığı. Olmuş bu, Çakırla'da.

Anlatan: Hüsamettin DİKİCİ
Yer-Tarih: Bahadınlar- 16.05.2005
Kaset No: 10-A (292-298)

139

Eskiden burda yedi dene gız gardaş yaşarımış. Bu kızların yaptıkları, eddikleri, yidikleri hep bi giderimiş. Birbirlene hiç yalan söylemezlerimiş. Dua ederleriken de hep: Allah'ım bizim canımızı alırken bile ayırma bizi, derlermiş. Bi gün bu gızla kınıya gidmişle. Kına edilen yer de dar bi yerimiş, evin dambaşı çökmüş. Bu gızla da altında galmışla. Hepisi ölmüş. Bunlan mezeri türbenin yanında. Yedi Gardaşla Mezeri, derle ora.

Anlatan: Osman GERBOĞA
Yer-Tarih: Baklan-15.07.2005

140

Bura o Bekillili Dede gelmiş bura. Ordan araziye gittiklerinde arazi var. Araziye giderkene orda bi bostan tarlası var. Ora gezmiye gidiyorlar. Adam da orda harman sürüyo. Harman sürekene garınca, harmanın gıyısından evine biraz yiccek çekmiş. Çekince o da ona su dökmüş. Soruyo, Dede: Ne yapıyon ya Hasan, diyo. Dede, diyo. Bütün garınca, diyo. Bütün ekini çekmiş, diyo. Onun için su dökdüm, diyo. Onu çıkarıyola, diyo. Yapmasan eyiymiş, diyo. Onna o yanna geçiyö. O da... Gelişde bi bakıyola. Harmanı sel almış.

Anlatan: Turabi ŞAHİN
Yer-Tarih: Çalçakırlar-24.07.2005
Kaset No: 7-B (180-195)

141

Üç tekke var: Zeve, Selcen, bura. O zaman çocukla ûfadı. Burdan tepeden kalmıyo. Çangallardan bi kadın giderimiş, temizlerimiş, süpürürümüş. Ona görünürümüş. O kadının

aklına girmişle. Sen ne görüyon, beni anma, demiş; o söylemiş. Sölemiş. Zeve'ye, Şalvan'a gidiyor, geri geliyor. Kalkıyo önde ışıklar var. Ben gördüm.

Anlatan: Süleyman DELİGÖZ
Yer-Tarih: Süller-24.06.2005

142

Şimdi bizim duyduğumuz, bildiğimiz şöyle. Er Dinlen. Harpde çarpışırken Cenap Allah tarafından ora varıncaya gada "Er Dinlen!" diyo. Nida geliyo. Orda dinleniyo ve vefat ediyo. Er Dinlen'in manası böyle. Eskiden ip bağıyorlardı. Şimdi öyle bi şi yok.

Anlatan: Kadir DEMİR
Yer-Tarih: Bayıralan-23.06.2005
Kaset No: 1-A (041-048)

143

Orda bi yatır varmış da evelleri. Yatır varmış. Yani böyle bizim gelmiş geçmiş ihtiyarlarımız orda bi sakallı adam görlerimiş. Yani biz görmedik de bizim duyuşumuza. Orda, sakalı sarıymış adamın. Oraya sarı Baba... Adam, orda görülmüş, oranın ismi öyle galmış.

Anlatan: Yaşar ÇAKAL
Yer-Tarih: Kırılan-02.08.2005
Kaset No: 9-A (009-020)

144

Bi zamanla burada Hüsamettin Dede adında bir kişi yaşarmış. Bu adam iki metre boylarında, enine boyuna galıplı bi adammış. O, yürüdüğü zaman daşlar da onunla birlikte yürürmüş. Onun yaşadığı dönemde Baklan'da savaş oluyomuş. Düşmanın ordusu Hüsamettin Dede'nin ordusundan galabalık ve güçlüymüş. Düşmanlar işgale gelince dağdaki bütün ağaçlar insana dönüşmüş. Düşman korkup geri kaçmış. Hüsamettin Dede öldükten burda, mezeri bi gece içinde Allah tarafından yapılmış.

Anlatan: Osman GERBOĞA
Yer-Tarih: Baklan-25.07.2005

145

Cavır Harbında Yonanlıla Haşad'a gada gelmişle. Menderes'in aşasına gonmuşla. Onnan orda gocaman bi orduları varmış. Garar vermişle. Merdires'den bu yanna geçceklerimiş. Hazırlanmışla. Sabanâ kalkmışla. Kalkmışla emme, bi de ne görsünne. Gözlene inamamışla. Garşılarda gocaman mı gocaman bi ordu duruyo. Şaşırıp galmışla. Onnan gördü ordu da meğer bizim bu Dede'deki ağaçlarımı. İhı, şo çam ağaçları. Allah, onnan gözüne bu yamyaşıl ağaçları asger gibi gösdemiş. Onnan da ödü kopmuş. Bu yanna bi

türlü geçememişle. Aylaca orda durmuşla. Künde bu yanna bakarlarımı, emme Dede'deki ağaçla, onnan gözüne asger gibi görünürümü.

Anlatan: Zeynep ŞİMŞEK
Yer-Tarih: Dağal-10.07.2004

146

Yonan Harbi'nde burdan güvercin uçdu da, asgere yardım eden dervişle varmış. Bunu da duydum ben. Güvercin burdan uçuyo. Herkes görüyo. Asger oluyo.

Anlatan: Ahmet KOÇYIĞIT
Yer-Tarih: Emirhisar-04.07.2005
Kaset No: 2-A (205-210)

147

Kurtuluş Savaşı yıllarında düşman birlikleri Baklan'a girmek ister. Garşı tepelere geldiğinde civardaki ağaçlar yeşil sarıklı askerler olarak görünür. Düşman korkar, bura gelemmez.

Anlatan: Hüsem YAPSU
Yer-Tarih: Baklan-13.07.2004

148

Yonanlıla geldinde düşman bu yanna geçmek isde. Çökelez'in eteklene gonarla. Baklan üsdünden goca goca top gülleri kalka. Bu güllele garşıdaki cavırım üsdüne düşe. Onna da daha fazla dayanamazla, geri çekilirle. Olaya şahid olan insanla tepeleri ararla. Tepenin birinde yarım ev içi gada bi çukur bulurla. Meğer o güllele bu çukurdan çıkmış. Allân işi işde. Halg da bura Top Çukuru, der.

Anlatan: Osman GERBOĞA
Yer-Tarih: Baklan-25.07.2004

149

Eskiden, burda topal bi adam varımış. Bu adam kendini Allâ adanmış. Bi gün Dede denilen yere namaz gılmaya gitmiş. Bu adam köye gelecek zararları önceden görürümü ve habar veririmış. Herkes bu adamına dalga geçerimış. Emme zamanı geldinde dediklerinin hepsi çıkarımış. Halk da bu bu adama inanmıya başlamış. İnsanlan ürüyalana gire, onlara gelecek zararları söylerimış. Namaz gildî yerde vefat etmiş. Mezeri Dede'de. Buranın ağaçları kesilmez. Gurtuluş Savaşı'nda Yonanlıla Dayılar'a gada gelmişle. Dede'deki ağaçlan hepsini asker gibi görmüşle. Bu tarafa geçememiş. Ellerdeki esirlere bu yanda asker olup olmadını sormuşla. Onna; yok, dese de inanmamışla.

Anlatan: Ramazan SANSAR
Yer-Tarih: Dağal-30-07-2004

150

Hindi bi da duydum da va. Deyverin ben size. Haydanlı bi arkadaş va. Onun bi buvası varıdı. Angıralı derlerdi. Yonan Harbi'nde Angıralı'yı götümüşle. Hindi, bu orda asger oldû halde, mesela köyün orda birlik va ya. Orda da bi çeşme va. Köden dış yanda. Tek başına gitmiş, bu adam oruya.

Matarasını alıyo, varıyo. Suyu dolduruyo. Suyu doldururke bi dôruluyo. Bi bakıyo; etirafında Yonan asgerleri. Yonan asgerleri silahlanı admışla. Önüne düşmüşle onun. Birliğe gelmişle. Aşa yokarı 30 kişi bile varımış. Yonan asgerleri. Silahlâni admışla, onun emrinde geliyola. Yav, diyo subay: Tek başına siz nası oldu da bunun eline düşdünüz. Ne tek başına, diyo onla. Sarıglı, tüfegli doldu bizim etirafımıza, tüfeglemizi addırdıla, diyo. Yonanlıla. Öle getidi bizi bu, diyo. Subay sölüyo bunu.

Anlatan: Ahmet KOÇYİĞİT
Yer-Tarih: Emirhisar-04.07.2005
Kaset No: 2-B (205-230)

151

Hindi böle, bulut gibi sis vardı. Yonan gitdi gün parlak güneş doğdu. Aklın hayalin duru. Menderese gadardı. Ötü yannı gene parlağıdı. Güneş, Atatürk Samsun'a çıkdî gün de öle doğdu. Yunan gitdi gün de öle oldu. Bunla, Allah'ın takdiri.

Anlatan: Mustafa ÖZDEMİR
Yer-Tarih: Sökmen-06.07.2005
Kaset No: 3-B (056-062)

152

Derman (değirmen) Deresi'ne düşman geliyo. Sudan geçemiyince asker geliyo diye geri gaçıyo. Karşıdaki ardıçları asker sanıyo. Bura gelmiyo. Ardıçları asker gibi görüyo. Haaa! Asker geliyo diye geri gaçıyo.

Anlatan: Hasan KARACABAŞ
Yer-Tarih: Bayıralan-23.06.2005
Kaset No: 1-A (110-120)

153

Ordan bu tarafa gelirken yukarıdan, bizim şu Beyoturağı dedimiz, Beyoturan'dan bi top atılıyo. Askeriyenin topu varımış orlada. O top atılınca Yonan geri dönmüş. Geri döndükten sonura: “ Biz o tarafa geçemedik. Orda bütün aksarıklı asger, her yer asger.” derimiş. Asger bile yok aslında. Böle bi mucizeleri vardır.

Anlatan: Mehmet Ali KARAKIŞ
Yer-Tarih: Gümüşsu-09.07.2005
Kaset No: 4-A (173-178)

154

Yunan, 1920'de gelmiş bura ya. 19'da gelmiş. O zaman biz bu dağı kimse ellemiyomuş. Bi tane bi seni kesdin mi ya çocûn ölüürümüş ya koyunun ölüürümüş yahut öküzün ölüürümüş. Muhakkak yani. Evvel.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ
Yer-Tarih: Kocakaya-09.07.2005
Kaset No: 6-B (001-009)

155

Yılıni tam, net olarak söylemiyorlar, ancak Kurtuluş Savaşı döneminde Yunanlıların bu Menderes, Böğük Menderes Çayı'nın kuzeyinden, İtalyanlarla. Güneyini İtalyanlar, kuzeyini Yunanlılar kendi aralarında paylaştıklarında Yunanlılar, bu Çıtak Köprüsü dediğimiz yere geceleyin Yunan asgerleri çevreyi talan etmek gayesiyle bi grup, köprüyü geçmiş. Yani İtalyanlara bırakılan sahada. Özdemirci, İtalyanlara bırakılan sahada, kendi aralarında. Kırılan'ı geçmiş. Daha sonra Özdemirci. Bu geldiniz yol güzergâhında ardıçlı bi tepe va. Yolun sağında gelirken. Orda; tabi bu, yaşlılan anlatdına göre. Bi müdahaleyle garşılaşyola. Daha doğrusu bi garşı cebheyle. Buraya girememişle. Yani o bölgeden bu tarafa geçememişle. Tabi burda anlatılan, asger veya bi direnişcinin olmadığı. Yaşıyan bi direnişcinin olmadığı. Onu sadece artı, manevi güçlen, ordaki dedelerin olabilir, manevi güçlerin olabilir. Ve o bölüğün çok zaiyet verdiği sabahleyin de şeyinin yapıldığı, yani gözle bilfiil zaiyatlan görüldüğü görülmüş, orda. Ali Yaren Dede. Ali Yaren Dede, diyola de mi oruya? Ali Yaren Dede. Böle bi anlatılan şe ve burda, efsane va. Daha önceden yaşamış, şehit olmuş. Şimdi şehidler bizim inancımıza göre ölmez. Sadece, yaşayanla görmez, fakat ölmez. Bu, ayetle sabit. Bu kişilen Müslüman Türk Milleti'ne yardım etdiği, toplum tarafından tartışmasız kabul edilen bi doğru. Yani bu anlatdım hikâye bu açıdan mantığa çok uygun.

Anlatan: Ramazan BAYRAM
Yer-Tarih: Özdemirci-02.08.2005
Kaset No: 9-A (219-245)

156

Şindi ninem söylerdi. O çamdan bi ışık çıkar, böle Beycesultan'a endiğini gördüm derdi ebem. Ebemden duydum. Tabi kimse ordan şe kesmez, çam falan kesmez. Kesenlen de başına bi, mesela biz doğmadan daha önce bi şey ölmüş, vatandaşın biri. Ordan getirmiş, hasdalanıyo. Getirdi gün yatıyo. O, hastalından ölüyo. Kimse bi dal bi şey getimez. Yunan

asgerleri de orda garargah gurdunda, ordan yakmışla. Onnan başına da bir felaket gelmiş. Ondan onla bile yakmamışla.

Anlatan: Hasan ÖZTÜRK
Yer-Tarih: Somak-08.07.2005
Kaset No: 3-B (183-194)

157

Orda harbde İngilizle, Türk askerini sıkıştırınca Cenap Allah orâ bi bulut getiriyo. O bulut onun alayını olduğu gibi gayıb ediyo. İngilizlen. Halen şimdi bile araştırmış onla. Bundan sonra bi daha ben Türkiye'yle harb etmem.

Anlatan: Kadir DEMİR
Yer-Tarih: Bayıralan-23.06.2005
Kaset No: 1-A (065-072)

158

Şindi, Erağlı'nda hepsi var orda. Oraya, bizim. Biz yürüğüz. Yokarı Düzbel'den bura 94'de geldik. Koyunculuk, geçicilik yapardık orda. Başka ne yapcan? Ordan ora, Erağlı'nın üstünde. Yelibel vardır orda, Kırac'ın üstünde. Oraya yaylıya çıkarız. Yaylaya çıkdığın müdedce, orlada çadırımız va, tabi. Malın yaylıyo filan. Oraya, varı varmaz; bir hafta on günlük filan. Hebiye bi guzu gatarız. Araba varmıyo. Aşşadan, Menteş'den dolanıyomuş ya, ben gitmedim. Eşşe bi hebiye bu guzu gatarız. Varız, o Erağlı'na. Erağlı, bi dağın yüzünde, hôle dayire çevirmiş; bi göğ ağaç. Yani, burlada yoğumuş. Yemen'de varımış o ağacdan. Burlada o ağacdan yok. Şindi, eve getir dak; hiç yani guruyup veyahut sararmıyo. Gömgök böyle duruyo. Yemyeşil duru. Oraya varı, bi gan akıdıyon. Adak kesiyola. Her sene diğerköyler, bilenler hep gelir oraya. Biz de gideriz. Yani, gidmedin takdirde oraya, varan bizim eski atalarımız, dedelerimiz çadır dudarımış. Gece, çadırı daşlarımış. Irat vermezlimiş. Veyahud da içinden mesela, çoban deneni biliyon mu, çoban dene? Çoban, denek kesmek için girer, denek keserimış. O gün onu uyutmazlarımış. Uyumamışlar. Bizim bi Üseyin Ağa varıdı. Gara Üseyin. Oğlanlar, diyo. Değnek kesmiş; geldi, diyo. Gece pat, bi daş atılıyo; pat bi daş atılıyo, diyo. Filinta mavzer va, diyo. Çıgdım, diyo. İlen nedem? Golunu galdıriverise ordan atam; vuram, dedim, diyo. Osandık, diyo. Hiç bi görünmüyo diyo. Pat, pat, pat...

İlen oğlum:

- Erağlı'na bile gitdiniz mi siz?
- Gıtdik.
- Neddiniz?
- Değnek kesdik.

- Gidin; bu denekleri oraya atın gelin.

Değnekleri atdılar geldiler, diyo.

Geçi dahi, goyun dahi, içine girsin yayılsın, tam akıllı olmuyo. Deliriyo.

Yav, orda bi gabir var. Ben deyviriyon. Orda iki reket namaz gılıyon, doğa ediyon. Para veriyorlar. Orda bi gabir var. O ağaçlara bi şey, elbisenden filen dakıyon, filen ediyon. O kesdiğin malın da bicez, ciğerini dakıyon; geri yanını eve alıp geliyon. Orda nedcek. Emme, müsefir çok olusa dağıdıveriyon. Yiyorlar.

Geyik, içine buzalamış. Onun içi ormanlık. Menteşli, benim gibi biri, Halil Hoca sen avcılıktan bilimin, geyiği görmüş. Gitmiş. Bu geyiği varan demiş. Neyise beklekene önezesine durmuş. Geyik çıkmış, bağırmaya durunca bi buza kaçmış gelmiş, emmiye durmuş. Emerke, vuram muram filen derkene bi yol geyimli bi kadın çıkmış karşısına. Geyiği sağmaya durmuş. Sağınca geyik, bi depik vurmuş kadına. Nahi, avcı elinden git, demiş. Kadını acıdınca. O zaman öyle deyince avcı bi çekiyo, geyiği vuruyo. Golları burdan düşmüş adamın. Böle laf ediyola. Böle, bu Erağılı devam ediyö. Şindi, şu Temmuz, Ağustos, Eylül bu üç ayda, orada ziyaretçi çok olur. Ben aşşadan gitmedim. Sandıklı'nın Menteş Köyü var. Ordan arabalar altına doğru çıkıyor, hemen yakın varıyor, şöyle. Sandıklılar gelir ekseri. Deyviriyon işde ya. Erağılı bi dede yani. Oruya ziyarata gidiyola. Yani atalar, dedeler böle devam edip gider işde. Yalınız, bunlar, bu tecrübe edilmiş yani. Onun yakınına varanlar, oraya yurt dutanlar veyahut varanlar, onlar ille orda bi gurban kescek yani. Kesmezse huzur vermezlerimiş. Ben nediyon sene? Geçi, goyun girdi, içine yayıldı mı ille ki deliri. Ya ölür ya delirir. Ora, o mevkiye çıkanla, orlara otlatmıya vadiysan orda ille şey ede; emme varmayınca sen burdasın, bi şey olmaz. Erağılı. Harp, İkinci Cihan Harbi mi o? 1945'te benim dedem, anamın bubası, orda yayladıymış onlar. O savaşda böle üç beş defa o Erağılı'ndan top gızarak gece Çanakgale'ye doğru getmiş. Hangi savaşsa, o Erağılı'ndan böle top gızarmış gitmiş gece. Kakışı, ordan kakıyomuş. Kakışı, o Erağılı'ndan kakıyomuş. Dedem deridi. Çok daha; bunun benim bilmediğim şeleri çok. Ben bu gadarını biliyon. Yani böle çok görenle. Gözlerinle gören var yani. O dağın ardında şöle, guzeyinde o Erağılı. Dağın ardından top kalkdı; o vakıt gızarı giderimiş cavırı vurmuya.

Anlatan: Halil UĞUR

Yer-Tarih: Gümüşsu-09.07.2005

Kaset No: 5-A (063-180)

159

Şindi, şe yaptı zaman, silah attın vuruldu zaman illa kibleye doğru yatar öyle ölür. O vuran insanın ailesine bi musibet musallat olurumuş. Bi de gurşun yerse böle bakarımış adama. İşde öle derle.

Anlatan: Mehmet Ali KARAKAŞ
Yer-Tarih: Gümüşsu- 09.07.2005
Kaset No: 4-A (167-173)

160

Bi ötüyo ya. Biz dambaşa felan çıkdık mı yatır gibi bişi. Vuuv vuuv diye. Gece bi de orda top filan atılıyomuş. Böle... Erağlı'nda. savaş zamanında zaten orası böle bi lamba gibi yanıyomuşumuş. Yani normalde bütün savaşlarda diyorlar bizim. Dambaşa yatdık mı, ötdün mü evi bile ırlıyodu vallahi. Şindi burda, bana ötüvecek gibi geliyo yani.

Anlatan: Derviş KARAKOÇ
Yer-Tarih: Beydilli-18.07.2005
Kaset No: 7-A (201-212)

161

Tabi, balık avlanırdı önceden şu Küfü Çayı'nda. Yakın mesafeden akıyordu. Akşam gidecekler. Lüküs yok. Çıra getirilmesi gerekiyor. Çıra getirilecek iki yer var. Ya İğdir Çamları'ndan getirilecek ya Küfü'de Çamlıdere denen yer vardır. Orası uzak İğdir Çamları yakın, peder de genç. Balık avına gidecek olanlâ diyolar ki: Ahmet, kaveden; git, İğdir Çamları'ndan çıra getir, diyolar. Gidiyor adam. Evden baltayı alıyor. Yani nacak dediğimiz olguyu alıyor. Gitmiş. Tabi giderken de içimde bir korkuyla gittim, diyor. İğdir Çamları'ndaki dede var. Dede, müsaade etmiyor, ağaçlan kesilmesine falan. Çama, nacâ vuruyo. Nacağı çekiyor. Nacağın ağzı bükülmüş, bükülmüş. Tabi pederin pratik zekâsı iyiydi. Ulan, diyo: Ben bunu böle vurdum, büküldü. Bi dâ vurayım; düzelince nasıl olsa çeker giderim ben buradan, diyo. Çıra mıra almam, diyo. Gerçekten ikinci kez vurmuş, nacak düzelmiş. Döndüm geldim, diyor. Hiçbi şi almadan, döndüm geldim, diyor. Yani kendisi bire bir yaşamış bi olay. Burdan gidiyor, öbür taraftaki çamlıktan getiriyor.

Anlatan: Halil ULU
Yer-Tarih: Koçak- 04.07.2005
Kaset No: 3-A (230-246)

162

Şimdi, ordaki yatırın olduğu dağdan ağacı kesdi geldi. Ardıcdan. Goca kapının üstünü örtmek için. Getirdiği öküzlerden biri öldü. Geri, ardıçları godu da geldiler.

Anlatan: Emin TORTUM
Yer-Tarih: Karabedirler- 06.07.2005

163

Hafız Memed Dayı, dağdan kesip geliyo, bağa dam yapıyo. Ertesi sene yıkılıyo, direklerini köye getiriyo. Evde dam yapıyo. Eşşeglen ikisi de ölüyo. Yani burlar tecrübeli yerle. Yağmur duasına çıkıyo.

Anlatan: Emin TORTUM
Yer-Tarih: Karabedirler- 06.07.2005

164

Zekeriya Dede adında bi adam. Saban yaparmış, ağaç saban eski çiftçilere. Bu adam ölmüş. Gabire goymuşlar. Ertesi günü görmüşle ki o gabire elli metre yokarda bi merada bi ölü yatıyo. Bu adam, garısı da rüyasında görüyo. Ordan geliyo buraya. O adamı defneddirip türbe ettiriyo. Burda Hacı Efendi diye bi adam varıdı. Bu adamın yanına geliyo. Her sene buraya gelip gandil yakdırdı. Orada bi su varıdı. Bi ara sobanın üstünde bardak tangır tangır etti. Ben buna Garapınar suyu kuyuyon. Bu su, dedenin kerametidir.

Anlatan: Sadık AYHAN
Yer-Tarih: Sazak-29.06.2005

165

Şindi bu köyde, karşıda gördüğünüz çamlar ilk dönemde kırk tane. Bunu, o dönemdeki yaşlı birisi buranın dedeli olduğunu söyler. Ve bu dedeli olduğu için de bu çamlar kesilmez. Köyde çam kesmiye giden, kaçak olarak kesen bi kişiyi gece bece gelir, rahatsız eder, huzursuz eder, denir yani. Bu vardır. Köden kimse cesaret edip, gidip o çamı kemesez. Dedeli derler.

Anlatan: Celal KÜÇÜKBAL
Yer-Tarih: Yuvaköy-18.07.2005
Kaset No: 7-A (218-229)

166

Erenler'in olduğu yerde büyük bi ulu ağaç varıdı. Çok büyük. Meşe ağacı. Bizim bura su çıkarıyola aşşadan yokarı. Su kaneli gazan işçile va. O işçile de o ağacı kesmiş. O ağacı kesmişle yakmak için. Neyse oğlan, onu kesen oğlan kompeser taşıyo. Kompeser daşırkana ayana düşüyo, ayak hurdan gırılıyo. Ayâ gırıldı gibi çadırı vardı yolun üzerinde, çadır tepesinden yanıyo. Hem ayâ gırıldı hem de çadır, tepesinde yandı. Çıkdı gitdi.

Anlatan: Turabi ŞAHİN
Yer-Tarih: Çalçakırlar-24.07.2005
Kaset No: 7-B (209-218)

167

Usda va burda. Bak, ho evi yapıyo. O evi yapan bi usda va. Yapıldı, hindi tekrar yıkıldı. O zaman gada adam orda, demiş. Patlıyı, demiş Kuyucak'dan alıp geleyn. Geliyor

orda. Gelikene paltıyı, iyi kesiyo mu diye, ağacın böğrüne bi vuruyo. Geliyo burda. Bizim ağaca paltayı vurunca, ta burdan ayak gidiyo, ayana vuruyo.

Anlatan: Turabi ŞAHİN
Yer-Tarih: Çalçakırlar-24.07.2005
Kaset No: 7-B (218-224)

168

Şurda bizim, Dede diyola. Ora, çok evelleri oluyo bu. İhtiyarla gonusurdun. Ora ağaç kesmiyo gidiyo. Ağace adamı balıyola orda. Kimin bağladı belli değil. Bu şegil varımış. Bâlı galmış adam. İrametlik dedem, Gabasakal şe, amcam öle gonusurdun. Ondan sonra bu adamı arıyola. Orda, sarılı buluyola. Gidip çözüp geliyola. Adam geliyo, burda iki gün sonra ölüyo.

Anlatan: Yaşar ÇAKAL
Yer-Tarih: Kıralan -02.08.2005
Kaset No: 9-A (024-035)

169

Beyce Sultan'da aynı o türbede benim görüyo yine. Giyimli, kuşamlı, yatırdaki insanı ovayı seyrederken görürler. Anam, babasına söylüyo. Babası da görüyo. O da yavrum seslenme, diyo. Ondan sonra gaybolur. Şimdi onlar yok. Annem anladırđı.

Anlatan: K-1
Yer-Tarih: Menteş-08.07.2005

170

Menteş Köyü Beyce Sultan Yatırı'nda, bu bi gerçek, yağmur yağmadığı zaman ova halkının istekleri doğrultusunda yapılan yağmur dualarında Allah'ın yapılan duaları kabul edip bereketli yağmurlar yağdırdığı ispatlanmıştır. Bu da bir gerçek.

Anlatan: Ali DUMANOĞLU
Yer-Tarih: Menteş-08.07.2005

171

Benim amcam vardı. Niyazi abim. Devamlı surette goyun güderdi. Bir akşam uyuduğunda Beyce Sultan, uykusunda onu bastırıyo ve bir daha buraya gelmemesini söylüyor. Birkaç gün sonra aynen gene, uykusunda asker kıyafetinde, eli mavzerli gene, bizi rahatsız etme deyip gaybolur. Bu, bir gerçektir. Ama korkusundan ama onların kerametinden rahatsız olur. Uzun bi tedaviden sonra mefat eder.

Anlatan: Ali DUMANOĞLU
Yer-Tarih: Menteş-08.07.2005

172

Bizim emsal bi arkadaş, Beyce Sultan'ı öküzleri otlatırken her akşamüstü, türbeyi süpürür, temizlerdi, gelirdi. Bu, bi müddet devam etdi. Bir gün gene aynen temizliğini yapıp türbeden çıkarken türbenin mezarından evliyalardan beyaz sakallı zatın biri çıkar, fakat o

arkadaş korkudan kaçmak istese de evliya, evladım kaçma benden dediye de kaçır. Ayağı tökezleyip düşer, yuvarlanarak aşağıyı bulur. Ve bu arkadaş da aynen rahatsızlanır. Ne kadar doktor veya hocalara gittiye bir türlü sıhhatine kavuşamaz ve akabilinde kalp rahatsızlığından mefat eder. Bu olay yeni oldu.

Anlatan: Ali DUMANOĞLU
Yer-Tarih: Menteş-08.07.2005

173

Şurda köyün kenarında Dede ismi geçen bi yatır yeri var. Daha önce birisi orayı sürmüye gidiyo. Yatırın kenarından biraz sürünce yatırdaki kişi elindeki bi ateş parçasıyla adamı kovalamış. Üstüme mi çıkcan be adam, demiş. Dedemgil derlerdi.

Anlatan: Mustafa ÖZDEMİR
Yer-Tarih: Beyelli-03.07.2005

174

Benim bi gayınpeder varıdı, yürüğüdü. Bu adam, hindi bu köve sığırınna, koyununna, geçisinne gelmişle. Hanifelen Kuyu derle. Hanifelen Kuyu. Oruya diyo; çadır gurdük diyo. Çadırı gurduktan sonra geçileri tabi, sığırları ötü yanna, O, Aydın Erenleri yanna, ora doğru çıkmışla. Benim de bi gardeşim va diyo. Çomuk derle, diyo. Çavuş. Ordan bu, gırıntılardan kendi kesme yok da, onun şelenden almış gelmiş diyo. Almış gelmiş diyo. Çadıra godu, diyo. Biz de çadırda ona yakdık diyo. Çadırda yakmış. Gız gardeşim vardı, diyo. Sabana bakdık. Elleri, ta hôle büzülmüş galmış. Buvam o zamana gada, Hacı Ese derlemiş buvasına, buvam çekişdi diyo. “İlen neden getirdin sen bunu? Çavış bak, şu hale bak sen bi! N’oldu bu gız gari? Git git git.” Aynı, aldık yerine goduk geldik, derdi. Böle alemeti gösteriyomuş bu.

Anlatan: Mustafa ÇELİMLİ
Yer-Tarih: Kocakaya – 16.07.2005
Kaset No: 6-B (008-029)

175

Buğdaylı’dan bi ayile geldi. Zenginleridi. Çocukları olmuyomuş. Bura bâlandıla, çocukları oldu. Tekkiye girmişle. İki yatır, ekiz kardeşler. Öküz. Taşlar, başağrısına iyi gelir. Namaz kılar, iyileşir. Dua eder, ip bağlar. İtikat önemli.

Anlatan: Ömer ÖZEL
Yer-Tarih: İkizbaba-22.06.2005

176

Çocukluğumda yaşlılar anlatırdı. Ali Gazi adında bi teğmen orada şehit düşmüş ve mezarını oraya koymuşlar. Şehit olan kişi okumuşmuş. Köyümüzde, aklım erele çolú çocuğu olmayan, çocuğu yaşamayan kişiler orada uzun mezar taşına esgi giysiler... İki rekât namaz

gıllarlarımış ve beş sene horaz kesilir. İki üç yabancıyı götürdüm. Onların çocukları yaşıyor. Çal'ın içinde.

Anlatan: Mustafa YÖRÜK
Yer-Tarih: şapçılar-23.06.2005

177

Sovan gabıkları şetanlan parasımış. Gece, dışa gabıkları dök, saba bişicikle galmaz. Onna, bunları kapışırımış. Hiç bişi gomazlarımış yerden. Dışa dökese onları şetanlâ geli.

Anlatan: Fatma OSAN
Yer-Tarih: Dağal – 23.04.2005

178

Burdan, Yakacak'dan kaldırıyola kadını evden. Hadi sabah yakıcağa gitcez, demişle. Burda yakıcak getirledi. Akşamdan, yakıcağa gitcez meselesi kafıya yerleştirilmiş. Sabah yakıcığa gitcez. Gece gelmişle; hadi gidiyoz, demişle. Hemen kalkmış, bu. Onna önde, bu arkada gidermiş. İki kişi önde, bu arkada. Varmışla. Bu Gocayakı'yla Yakacî'n arasında bi dere vardır. şetanlı Dere derle oruya. İsmi, şetanlı Dere. Oruya varmışlar ki bir düğün, bir kıyamet. Ortalık kopuyo. Çalgı, çengi. "Sen otur buraya." Sırtına da bi şey vermişler. Yataktan kalktığı gibi gitmiş çünkü. Sen otur burada, demişle. O cinlen şeyi gelmiş. Beyi, kralı neyse. Kim getirdi bunu, demiş. Biz getirdik, demiş. Niye getirdiniz, demiş. Bunu götürün, yerine bırakın gelin. Aynı hiç zarar getirmeden yerine bırakın gelin, demiş. Onu da getirmişle, aynı evine bırakmışla gitmişle.

Anlatan: Hasan ÖZTÜRK
Yer-Tarih: Somak-08.07.2005
Kaset No: 3-B (230-244)

179

Burda, bizim şurda Kır Kuyu diye bi şey varıldı. Orada gece bunna, gıngırgeç deriz biz; ağacı oyarla da iki tarafına minerle, böle gıcı gıcır dönderile. Gece geç vakit orda böyle gıngırgece oynadırlarımış şetanla. Bunla işde bize anlatırladı, bunları böle böle oldu diye.

Anlatan: Nedim ÖZTÜRK
Yer-Tarih: Irgıllı – 10.07.2005
Kaset No: 6-A (080-085)

180

Yani bunlar, eskiden burda Gara'nın göl varıldı. Düğün halinde ordan geçerlemiş, boğazın ağzına. Tekeler vardı. Burda, süvari şeklinde geçerlemiş. Cinler. Gören çok canım, bilen.

Anlatan: İlhan UYANIK
Yer-Tarih: Yeşilyaka-04.07.2005
Kaset No: 3-A (130-132)

181

Bu yanda da varımış şetan. Ese Bâ Deresi, bilmiyon mu sen? Şôra, dere. Eben bağın öte yanda dere va işde, benim bağa gidekene. Biri geliyomuş. Gurg gurg gurg, civcili tavıg. Civcile varımış. Şetan. Bakmış şetan. Civcile de va. Bismillahirrahmanirrahim demiş. O da korkmuş. Onla bismilla derimiş de menirrahim diyemezimiş şetanla. Bunu da Ummanı eben laf ededi.

Anlatan: Fatma OSAN
Yer-Tarih: Dağal–22.01.2005
Kaset No: 10-A (130–141)

182

Adam bugün çıkarımış. Mesela gece gürk tavık. Gürk gürk gürk, arkasında civcile. Varıverirmiş, pır uça dutamazlarımış, yani. Böle olmuş.

Anlatan: Nedim ÖZTÜRK
Yer-Tarih: Irgıllı – 10.07.2005
Kaset No: 6-A (085–089)

183

Evvelce korku vemişle yani. Bizim mesela, bizim derle ki, Galviya’da civcili tavık va, Azmak’da civcili tavık. Becesultan’ın etrafında civcili tavık va. Bunla nolduğu belirsiz. Çocukla geçmesin şeklinde. Bugün bi batıl inanç. Bunları çıkarmışla yani.

Anlatan: Ali AKYEL
Yer-Tarih: Gümüşsu – 09.07.2005
Kaset No: 4-A (173–178)

184

Cıngı, derdi buvam. Bi de anası, derdi. Gürk gürk gürk gürk benim önümden geçiyo, derdi. Bismillahirrahmanirrahim, ne ararımış tavık; bismillahirrahmanirrahim. On kere, yirmi kere bismillahi çekdim mi derdi, ordan gayıb oluveriyo, derdi. On dört dene cıngı saydım, derdi. Valla. Tavık, gürk tavın önünde, gürk gürk gürk cıngıla önünde, diye.

Anlatan: Derviş KARAKOÇ
Yer-Tarih: Beydilli–18.07.2005
Kaset No: 7-A (212–217)

185

Cıngıllı tavık, burda bizim göl varıdı burda. Söğüdle varıdı. Cıngıllı gelin o suyun içinden çıkarımış (Anlatıcı anlatmak istemiyor, korkuyor). Hindi orda üç dene söğüd varıdı. İramatlık babam derdi. Ordan çıkdı geldi. Vurdum kepi oldu, derdi. Değnene vurdum.

Anlatan: İlhan UYANIK
Yer-Tarih: Yeşilkaya–04.07.2005
Kaset No: 2-A (144–153)

186

Bizim de burdan bi havız. Dermana gitmiş. şu garşı Gümüşsu'dan. Ordan eşşenne hayvanla yani merkebine gideken yolda bi oğlak. Böle, me me me! Oğlağı dutmuş, kucana almış. Kendisi de havız. Gideken gideken ağırlaşmış eşşek. Başlamış terlemiyeye. Len bu o gada da şe diğil ya, bu niye böyle ediyoy filan diyo. Acaba erkek mi dişi mi? Diyo. Apışarasına elini sokuyo. “Buvankı gada va mı?” diyo oğlak. O zamana gada, ilen sen misin o, diyo; atdırıveriyo. Şetanmış.

Anlatan: Nedim ÖZTÜRK

Yer-Tarih: Irgılı – 10.07.2005

Kaset No: 6-A (089–100)

187

Şahidi meydanda bunu daha hala, şu anda yaşıyo. Burdan Bayat'a gidiyolamış iki arkadaş. Biri öldü, rametlik de biri sağ. Bizim gabirliğin kenarında yani bu, görünen gerçek olay. Bizim gabirliğin kenarından bi tane kumpile beyaz giyinmiş, gucağında çocuk bi çocuk. Çocuk emziren birini görüyola gece. Gece. Bu olay gerçek, yaşıyan da burda halen. Bu olayı yaşıyan da Ömer Bozkurt. Giderlerikene bi bakıyo ki: Yanı başında çocuk emziriyoy gece, gabirin kenarında. Korkuyo bunla. Ha babam hiç arkasına bakmadan. Arkadaşın şundan bi sıkdırıyo; onun da haberi olmuyo, ta Bayat'a varasıya. Bayat'a varıyola. İkisi de korkuyola. Bayat'a varasıya gada hiç, zıt kelime gomuşmuyola. Şimdi Bayat'a varıyola. Bayat'dan bura geri taksinyen gelecekle. O da düğündeymiş. Tam gelirekene teker patlıyo. Taksinin tekeri patlıyo. Söküyola tekeri, onu koyuyola, istedmiyi dakıyola. Bagajdaki teker patlak. Godukları teker patlak. Yörüyola, bi dölüm, iki dölüm. Teker gene patlıyo, aynı teker gene patlıyo. Şindi, o olayı anlatmıya başlıyo, getdikleri şâhısa. Yav, diyo. Biz, gabirlin kenarında böle böle bi şey gördük filan, diyo. Öteki de diyo ki: kapat bu olayı, gonusma filen. Çıkariyo teker de yok gari. Arabıyo goyup gelecekle gari oruya. Bu da patlak diye, tekeri bi vuruyo; tekeri şişgin görüyo. Bagajdaki, tekere bakıyola, o da şişmiş. Şindi bak sen. Bu olay mesela, bizim burda gerçek yani yaşanmış. Ha! Köy imamını soruyola, diyola ki: Böle böle, başımıza bi olay geldi. Tabi o da çekiyo onlara. Bu, iyileden, şeytanla alakası yok diye bunun. İyileden bu şahısla diyo. Şetanın uğramadı bi yer vardır: Gabirlikdir.

Anlatan: Suphi GÜNDOĞAN

Yer-Tarih: Sundurlu – 10.07.2005

Kaset No: 5-A (267–291)

188

Amca var. Osman Amca. Onun evde yatıyo. Beni kaldırıyola ordan. İşde çingilligilin oldû göle. Goyunları bile çinemeden ağılın içinden nasıl çıkdım gitdim orda? O göle vardım.

Orda aklım başıma geldi. Bismillahirrahmanirrahim. Bi şey yok. Galdıran, şeytanla götürüyo ya.

Anlatan: İlhan UYANIK

Yer-Tarih: Yeşilkaya-04.07.2005

Kaset No: 2-A (180-189)

189

Şetan gidekene, eskiden bizde eşşekle varıdı, eşşeklere şe saradık biz. Bi yanna, bi tarafına semer vuradın, bi tarafına iki şeden bi çuval. Hadi bakam, dermana gideledi. Dermana gidekene, şurda Kepezle'de bi tanesi önüne geçiyo iki arkadaşın. Şetanımış gari. Öle diyola gari. İhtiyarla diyo bunu.

- Nere gidiyonuz siz?
- İşde, dermana gidiyoz

Ben sizi salmicen, diyo.

- Niye salmıyon bizi yav?

Şindi gitcez geçcek filan derkene önündeki eşşekle gayıb oluyo. Eşşekle gayıb oluyo. Neyse, adam gayıb oluyo. Adam, eşşekleri bulamıyo. Akşamdan sâba gadak dolanıyola. Hayvanla yok. Gelmişle; hayvanla evde yatıp duru. İhtiyarla bunu böle gonuşurdun.

Anlatan: Yaşar ÇAKAL

Yer-Tarih: Kıralan - 02.08.2005

Kaset No: 9-A (048-068)

190

Deden yanna musafir gelmiş. Deden öldü gitti, bunu laf ededi, Mısdava. Hindi inanmıyola, şetanı metanı. Hanı, İrfan'ın düggen çalışdırdı yeri biliyon ya! Şindi, Şerif çalışdırıyo ya. Onları geçirivimiş çeşmiye, geri dönmüş. Macır mıdı, Tatarcılığ mıdı bilmiyon. Şele, şingır mingır gelinle cığalı cığalı, oynuyomuş. Onları dudmuya varıvımış. Helaya girmişle de dinele gomuşla. O zaman ağı başına gelmiş gari. Ağı başına gelince Bismillahirrahmanirrahim demiş, geri kaçmış.

Anlatan: Fatma OSAN

Yer-Tarih: Dağal-22.01.2005

Kaset No: 10-A (113-122)

191

Gelin gece başını yümüş. Heralda, Balkanlı ellem. Bunu Ummanı eben laf ededi. Buvamın deze gızı varıdı macır. Macırımış o, gelin. Şey olmuş. Başını yümüş; ...miye gitmiş. İ...meden bunu kaldırmışla gidmişle gelini şetanna, şetanna. Şetanla, gelini galdırmışla gidmişle. Heral Baklanlı. O dezemiz de Baklanlıydı da, Macır'da gocadıydı. Mısdava, bi gezdirivimişle, yenice urbası varımış. Şöğle nere çalı varısa gariyi ora dagmışla. Nolcak,

yırtılmış. Şey olmuş gari. Gezdirmişle. Sarıkaya'nın tepesine çıkamışla. Kakdırıvıcakları zaman, horaz öddü mü şetan dağılırımış, horaz da ötüvümüş. Atamamışla. Tabi, herkes de gelinini arama mı? Kim olsa ara? Bi arıyımışla, bi arıyımışla. Birisi demiş ki: Sarıkaya'nın tepesinde oturuyo, demiş. Oturub duru. Dilini ağzını bâlamışla gari. Ben bunları inanıyon da, anan inanmıyo.

Anlatan: Fatma OSAN
Yer-Tarih: Dağal-22.01.2005
Kaset No: 10-A (146-165)

192

Annemgil söylendi. Şurda, ileride kuyular vardı. Ordan su getirikene orda iğde dalları var. Onların altına şeytan mı cin mi diyeyim, onla oturmuşlar. El değirmeniyle derman çekiyorlarımış. Annemgile çağırırlar. Onlardan kaçıyorlar. Ondan sonra babalarına söylüyorlar. Babaları gidiyo, bi şey göremiyo.

Anlatan: K-1
Yer-Tarih: Menteş-08.07.2005

193

Ben dedemden duydudum. Gece bu mezer ardında, deh sağmal bi inek, diyo. Yav, ben sağmıyo yanaşıyom, diyo. İnek gidiyo, diyo. Ben kendinden dinledim bunu. Yanaşıyom, inek gidiyo. Tabi, gitmiş varmış.

Anlatan: Hasan ÖZTÜRK
Yer-Tarih: Somak-08.07.2005
Kaset No: 3-B (198-203)

194

Susam, garanlıkda ekiliyo, susam. Gece, o zaman gağnıyla, öküzle eski atalarımız susam ekmiye gitmiş. Bu, benim dedemin... Bizden birisi yani. Köyden birisi. Sene anlatılan rivayetlere göre. Yaşlılardan duydumu anlatıyon. Öküzle ikileşirimiş. İki öküzken dört olurmuş, öküz yanyana. Yalnız, dikkat edemiş; öbür öküzle bâlî diğilmiş. Öbür öküzle balı değıilmiş, yanlarından gidemiş. Ya, bu gölge mi diye bakmış, gölge mi diye bakmış. Gölge diğil. Öküzle kompile gaybolmuş. Mesela boyunduruk; yerde sadece boyunduruk galmış. Koşdû öküzle de yok olmuş, susam ekeken. Sonra, kelemi şahadet getirmiş. İki öküzüne gelmiş, anladıvermiş bu olayı. Böle böle oldu, böle böle oldu. Korkdu sanmışla. Böle bi rivayetle dolanıyo yani.

Anlatan: Mehmet Ali KILIÇASLAN
Yer-Tarih: Kıralan - 02.08.2005
Kaset No: 9-A (081-098)

195

Buna benzer bi hikâye, bu yakın tarihte olmuş. Mobilyacı Tuncay vardır. Bu, Mısdava'nın usdası. Metin'le Yamanlar'da çalışıyoz, diyo. Ben dülger; Metin usta, diyo. Bu, kapı çerçeve işi. Akşam geç saatlere gada çalışıyoz, diyo. Akşam çıkmışla. Beyce'de Metin'le ayrılmışla. Metin buraya geliyo. O, Çivril'e gitcek. Kızılcaşöğüt'e gitcek. Geliyon bisikletle, diyo. Arkamda birileri geliyo, diyo. Bekliyon, şunları da sigara yakcen, diyo. Bekledim biraz, diyo. Ben bekledim. Yaklaşdık, adamlan boyu uzamıya başladı, diyo. Baya... Acaba ne, derken yoldan çıkdıla yanıma, diyo. Yolun kenarlana çıkdıla, diyo. Benim tepemden bi sıcak su döküldü diyo. Bisiklete tam gaz bi basdım, diyo. Mentüş'in içinden vın! Geçtim, diyo. Ben oruya gelince arkama bakdım; gelen giden yok, diyo.

Anlatan: Hasan ÖZTÜRK
Yer-Tarih: Somak-08.07.2005
Kaset No: 3-B (204-219)

196

Bizim bi çobanımız varıdı. Dedemin bi goyun çobanı varıdı. Halil Dede, derledi. Onu çoban dutduk. Dada bi koyunumuz galdı bizim. O, ben, goyun sabı, sözüm yabana o zaman eşşekle varıdı, gitdik dağa. Orda vardır. Goyun guzulatdık; aşşa, eşşeğe mindik, geliyoz. O gabirlin içinde dede va ya. Bayatlı biri de, Kırtış derle, buraya gelidi. Bu köde durudu. Oturudu, kaka gidedi. Biz yokardan, gece emme, sağat de yadsı sıralanda he. Ordan geliyoz. Yolun üzerine bi deve apışmış. De dağ gibi. Tangıroğlu, tangıroğlu bi ezen okunuyo. Biz de, “Niyi ki bu Ya Rabbi?” diyoz. Bizim bildiğimiz adam emme. Bayatlı. Len kimsin sen, yav filen, dedik biz, yoldayız. O, tarlalan içinde; korkmuş. Deve, ihmış yola; geçirmemiş. Gele gele geldi o adam. “N’oldu ilen?” deve geldi; ihı dedi. Dağ gibi... Gorkmuş adam. Ge gari, dedik. Köye gidelim, elini yüzünü yü filan dedik. Adam, yola düştü, gitdi. Orda, deve gibi ihmış oruya. Görülüyo bunla.

Anlatan: İsmail YILDIRIM
Yer-Tarih: Sundurlu-10.07.2005
Kaset No: 5-A (292-309)

197

Böle, geç galdık. Baya gecikmişiz. Şura demire yapışdık. Demirin üstünde goca manda gibi, munda gibi bi şile görünüyo. Biz tabi, birbirimize sıkışarak sıkışarak geldik. Biz yaklaşıdıkça yaklaşıdıkça o gayıb oldu. Biz, şöle geçile vadı bizim. Burununda şöle, cingen körüğünden çıka gibi ateş çıkıyo yerden. Böle yer oyuk. O mandala gayıb oldu. Yerden. O

mandalan oldu yerden, demirin kenarından. Tabi korkuyoz. Geriden böle böle... Sabalayın geldik, orda ne ateş yanmış ne bi şi olmuş, ne külü ve ne bişi va. Böle gördük.

Anlatan: Nedim ÖZTÜRK
Yer-Tarih: Irgılı – 10.07.2005
Kaset No: 6-A (066-080)

198

Rametlik buvam, begir güdüyomuş. Yatmış anın dibine. Kendisi anladırđı bunu. Anın dibine yatmış bi gün. Başlamış an, böle ırlamıya kendini. “N’oluyo.” Korkmuş, bi kalkmış, bi begir va simsiyah. Atlıyo böle. Çok gözeldi yav, diyo. Rametlik, hatda şe, anladırđı. “İlle bu, bizim begir değil mi? Ben bunun arkasına düşen bi.” Begirin arkasına bi düşüyo. Taa. Garamanlı Gavakla’na gada kovalamış. Begire yanaşıyon, diyo; tam yakalıcın, pat gidiyo, diyo. Gidiyo ileri gada duruyo, diyo. Gidiyon, diyo. Gene gidiyo, diyo. “Neyike ilen bu?” Gidiyon, gidiyon, gidiyon diyo. Bi bakıyo Garamanlı Gavakla’nın altına gelmiş ta. Ondan sonra aklı başına geliyo; bi okuyo, bi şe ediyö. Begir gonuşur mu? İlen demiş. Sen demiş. “Benim elimden gurtuldun.” Yoksa demiş. Ben seni kapanıma gatdıydım, benim elimden gurtuldun.” Bi bağırdı çıkdı. Gayıb oluş o gayıb oluş, diyo. Gavakla’da denk gelmesedim, beni götüdüydü, diyo.

Anlatan: Mustafa ÖZEN
Yer-Tarih: Seraserli – 10.07.2005
Kaset No: 6-A (100-119)

199

Asgerde gece eğitiminden geldi, goca bölük. Geldik. Odaya gittik. Çocuğu dört kişi tutamıyo. Dışarısu su dökmüş. Duvar var. Duvarın dibine su dökerken cinin üsdüne basmış. Çocuğu yakcak olmuşla. Çocuğu zabdedemiyöla. Yakıyorlar bizi, diyo. Okudukça oğlan cıvırdıyo. Kağıt, galem getirin dedi. Yazı yazacak, suyunu içirecek. Tağmen gelip sordu. Okudular. Suyu içirdik. Hastaneye götördüler. Cin çarpması olmuş.

Anlatan: Süleyman DELİGÖZ
Yer-Tarih: Süller-24.06.2005

200

Burada, Almanya’da işçi birisi oğluna düğün etmek üzere Türkiye’ye gelir. Oğlunun düğününün olduğu gece evinin çatısına konan bir baykuşu gece boyunca üç sefer kovalar. Ve her seferinde gelip çatıda öter. Bayguşu kovalayan kişi damadın annesidir. Damadın annesi, baykuşun bu ötüşünü başımıza kötü bir iş gelecek diye yorumlar. Ve gecenin sabahı damat, gelin ve bütün aile Denizli’ye gitmek için yola çıkar. Baykuşu kovalayan kişi hariç hepsi ölür.

Eskiden gelen inançlarda olduğu gibi burada da baykuşa olan kötü inanç, bir kez daha kendisini göstermiştir.

Anlatan: Yaşar ATMACA
Yer-Tarih: Kocaköy-24.06.2005

201

O mıntıkada görülüyö bunla. O mıntıkada, bizim şe etdimiz yerlede. O mıntika da görülü. Yani biz de yamır duasına, kişinin görüldü yerde, son görüldü yere daş yığını yapıyorla. Şindi her gelip geçen ora daş atıyo. Ora goca daş yığını oldu. Daşlık oldu. Onu da bi yolda şindi ordan bu yolları yapakana gıraydar kürümüş yarısını. Ya tabi biz burdan kölü olarak hepimiz garşı çıkdık. Yav yapma arkadaş, bilen diye demişle burdan, ya burası bizim dede filan demişle. Ona de elleri şeye kısdırmış. Almamışla daşı. Daşı alceklemişmiş güya. Ellerinini, barmaklarını şeye kısdırmış şoför da burda.

Anlatan: Suphi GÜNDOĞAN
Yer-Tarih: Sındurlu – 10.07.2005
Kaset No: 5-A (309-319)

202

Şindi ben, üç sene evelden arazide akşam pancar suluyodum. Saat üç buçuk falan. Gece saat üç buçuk. Benden, ne diyeyim artık, 10 km. filan uzakda. Yokardan bi cismin böle, sini şeklinde ama ışık sacıyo böle, ateş gibi. Ta benim orda gözümü aldı böle. Ben böle bakdım. Yavaş yavaş yavaş gökyüzünden yere indiğini gördüm. Neyse ben bunu birkaç kişiye anlattım, inanmadıla. Bu cismin iki gün sonra TRT 2’de UFO puroğramında aynı gördüğüm cismi uzay puroğramında UFO olarak gösterdiler yani. Ama bana kimse inanmadı. Gerçi kimsenin inanması da gerekmez. Ben, bunu gördüm yani.

Anlatan: İsmail YAŞAROĞLU
Yer-Tarih: Irgıllı – 10.07.2005
Kaset No: 6-A (056-066)

SONUÇ

Halk anlatıları içinde yer alan efsaneler, inanç olgusu etrafında oluşmakta ve konuları yönünden çeşitlilik göstermektedir. Olağanüstü olaylar etrafında gelişen bu anlatılara inanma Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nde genel olarak halen mevcuttur; fakat bu, alınan eğitime, yaşa, sosyal yapıya ve benzer özelliklere göre değişebilmektedir. Şahit olunan ya da bir kişinin bizzat ağzından duyulan yer ve zaman gösteren anlatıları efsanenin bir alt türü olan memoratlar içinde ele almak gerekmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak araştırma alanımızdan derlediğimiz efsane biçimindeki anlatıları genel efsane tasniflerinin dışına çıkararak sınıflandırdık.

Bilgilenme ihtiyacı, evrenin ve evrendeki diğer varlıkların nasıl oluştuğuna dair sorular sormuş ve bunlara mantıklı cevaplar bulmuştur. Mitten sonraki dönemlerde ortaya çıkan efsaneler, insanların merak duygusunu ve bilgilenme gereksinimini gidermiştir. Halk anlatıları birbiri içine girebilmekteydi, derlediğimiz efsanelerde mitlere ait izleri de bulduk; fakat bunlarda ana gaye mitten hareketle bir doğa olayının açıklanmasıydı.

Halk muhayyilesine göre doğadaki varlıkların bugünkü hallerini almaları tesadüfen olmamıştır. Dağların, tepelerin, taşların, kayaların, hayvanların, bitkilerin, insandaki bazı özelliklerin nasıl oluştuğuna ilişkin sorulara verilen cevaplar oluşum ve dönüşüm efsanelerini karşımıza çıkardı. Bunlar kuru bir halk öğretisinden ziyade inanca dayalı ve öğüt veren birer anlatıydı. Çünkü efsaneler deneyime dayalıdır ve bir zamanlar birilerinin başından bu olaylar geçmiştir ve ibretlik kalıntılar hala mevcuttur. Bunlardan da ders almak mümkün olabilmektedir. Olayın yorumlanması ve değerlendirilmesi dinleyiciye kalmıştır. Yani bunlar halkın inancı ve edebiyatıdır. Dinleyiciye gönderilen mesajlar toplumsal yapıyı koruyucu ve düzenleyicidir. Toplumsal değerlerin bir bölümü bu gizemli anlatılar aracılığıyla gelecek nesillere aktarılmaktadır. Böylece anlatı, herhangi bir sekteğe uğramaksızın sürekliliğini korumaktadır.

Efsaneler esnek bir yapıya sahip oldukları için, içinde buldukları sosyal havaya kendilerini kolayca uyarlayabilmektedirler. İnanış özelliği yanında onu anlatan ve dinleyen kişilerin yaşam biçimleriyle, meslekleriyle, içinde buldukları coğrafik yapıyla, dünyayı algılama biçimleriyle ilgili olarak bilgiler verirler. İnsanların uğraşlarını, coğrafyanın insanlar üzerindeki etkisini, yerleşik hayattaki göçebe kültürün izlerini derlediğimiz ürünlerde gördük.

Efsaneler yazılı tarihin halk muhayyilesinde şekil bulmuş olarak karşımıza çıktı. Antik çağdan yakın tarihimize kadar olan bazı olaylara dair bilgiler bu anlatıların içinde yer almaktadır. İskender'in Doğu Seferi, bölgedeki tarihî bir yol, Anadolu'nun Türkleşme

sürecinde Türk boylarının iskân edilişi ve bu süreçteki çabaları, Kurtuluş Savaşı'nda gelişen birtakım olaylar Kuzeydoğu Denizli Efsaneleri'nde görülmektedir. Türk insanı, öz kültürünü yansıtan adları sonradan geldiği bu topraklara vermiştir. Bu adlar Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Türk yurdu olmasında emeği geçen boylarla yakından ilgilidir. Hazinelele ilgili olarak anlatılan efsanelerinde yöre tarihi ile yakın bir bağı vardır.

Efsanelerin gezgin, yerel olanlarını, gezgin olan bir anlatının sosyal havaya, zamana ve coğrafyaya uyarak yerel özellik kazanabildiğini gördük. İslam coğrafyasında anlatılan, peygamberlere ve din büyüklerine ait dinî özellik taşıyan anlatılar Kuzeydoğu Denizli Yöresi'nde de mevcuttur, ancak genel özellikler yörenin yapısına uyarak kendini göstermiştir. Yöredeki insanların sosyo-kültürel yapısı, bölgenin ekonomik ve coğrafik yapısı genel özellikteki efsanelere girmiş ve onlara yerel özellikleri yüklemiştir.

Erenlerin Anadolu'nun Türleşmesindeki rolleri ve önemleri büyüktür. Onların etrafında gelişen menkıbevî anlatılar Orta Asya'dan Kuzeydoğu Denizli Yöresi'ne dek uzanan ürünlerdir. Şaman inançları çevresinde gelişen ağaç kültü zamanın, mekânların, insanların, dinin değişmesine rağmen hala geçerliliğini korumaktadır.

Aynı düşünce yapısına sahip insanlarda muhayyile de birdir. Saygı ve korkunun bir arada bulunduğu memoraatlar efsanenin alt türüdür. Olağanüstü olayı yaşayan kişilerin isimleri, zaman ve mekân memoraatlarda geçer. Ulu kişilere saygı gösterilmemesi sonucunda oluşan olaylar, cinler, şeytanlar ve metafizik olgular hakkındaki birtakım anlatımlar sosyal normları ve değerleri korumak için önemlidir. Efsanelerde geçen zaman kavramı uzakken memoraatlardaki yakın geçmiştir. Bu da benim başıma da böyle bir olay gelebilir düşüncesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Memoraatların yaptırım gücü efsanelere göre daha ağır basmaktadır.

Her ne kadar kurmaca veya uydurma olarak nitelenseler de efsanelere inanma hala geçerliliğini korumaktadır. Halk inançları içinde yer alan efsanelerin doğruluğu ve buna inanma halkın nazarında vardır. Sosyo-kültürel yapının değişmesi, iletişim olanaklarının artması efsane ve memoraatlara inanmayı azaltmaktadır. Yeni nesilde pek fazla kabul görmeyen bu anlatılar eski nesil mensupları arasında geçerliliğini hala korumaktadır. Burada bir genelleme yapmak doğru değildir. Çünkü gençler arasında bu anlatıların doğruluğuna inanlar olduğu gibi ihtiyarlar arasında bunların uydurma olduğunu ileri sürenler de mevcuttur. Bunların yanında halk muhayyilesinin sınırı olmadığı için yeni efsanelerin de ortaya çıktığı görülmüştür. UFO'lar hakkında anlatılan efsaneler, efsane devrinin kapanmadığının bir delili olarak karşımıza çıkmıştır.

Efsanelerin derlenip toplanmasından sonra bilimsel kurallar dâhilinde incelenmesiyle bir toplumun inanç yapısı hakkında detaylı bilgilere ulaşılabilir. Günümüzde çözüm bekleyen toplumsal ve bireysel sorunların çözümlerini bu bilgiler faydalı olacaktır.

YÖRESEL SÖZLÜK

Aba: Abla.

Acık: Azıcık.

Ağıl: Hayvan barınağı.

Analık: Üvey anne.

Apışarası: Bacakların arası.

Aşır-naşır: Aşure.

Aşşa: Aşağı.

Bakır: Bakraç.

Barabar: Beraber.

Bardak: Su kabı.

Baya: Epeyce, çok.

Begir: Beygir.

Bene: Bana.

Birez olubatı: Çoğalıyor.

Bişicikle: Bir şeycikler.

Boduç: Testiden küçük, topraktan yapılmış kap.

Böğün: Bugün.

Buba: Baba.

Buşurmak: Bulmak, toplamak.

Buydu: Buğday.

Büsürü: Bir sürü, çok.

Cavır, cavur: Müslüman olmayanlar.

Cıngı: Civeciv.

Cıngılı tavık: Civecivli tavuk.

Cima etmek: Cinsel ilişkiye girmek.

Cinni govat: Olanca kuvvet.

Civci: Civeciv.

Çeç: Tahılla karışık saman.

Çıtlık: Bir ağaç türü.

Çöküvü: Çöküver.

Çöl ova: Issız ova.

Dam: Ahr.

Dambaş: Toprak damlı evlerin çatısının tamamı.

Davşanak: Bir maki türü.

Derman çekmek: El değirmeninde bir şeyler öğütmek.

Derman: Değirmen.

Deze: Teyze.

Duğa: Dua.

Duygu: Başkasından duyulan, rivayet.

Ebe: Nine.

Ebir cübür: İvır zıvır şeyler.

Ellem: Galiba, herhalde.

Ellez: İlyas.

Emiz: Evimiz.

Fasilla: Fasülye.

Gada: Kadar.

Gadak: Kadar.

Gağnı: Kağnı.

Gatırdırnağı: Bir ağaç türü.

Gav: Kav.

Gingirgeç: Uzun bir kerestenin tam ortası oyulması ve bu kereste yere yerleştirilen bir metre uzunluğundaki dikmenin üzerine bu oyuğun yerleştirilmesiyle oluşan eğlence aracı.

Gırntı: Kırıntı.

Guk gulak: Baykuş.

Gurk tavık: Cıvcıvli tavuk.

Guymak: Katmak, doldurmak.

Guyvu: Katıver.

Güççük: Küçük.

Güleş: Güreş.

Gümlü: Küpten küçük, topraktan yapılmış saklama kabı.

Haranı: Tencere.

Haşeş: Haşhaş.

Hekeli: Heykeli.

Hirle: Atmaca.

Horaz: Horoz.

Ihı: İşte.

Ihmak: Yatmak.

Iramadlık: Ahmetlik.

Irat: Rahat.

İrılanmak: Sallanmak, salınmak.

Ismak: Dişleri sıkmak, sırtarak göstermek.

Kakış: Kalkış.

Kakmış: Olmuş, meydana gelmiş, kalkmış.

Kepi: Bez parçası, ocaktan kap indirilirken kabı tutmaya yarayan bez parçası.

Kepir: Verimsiz arazi.

Korkuşlu: Korkunç

Koşdû: Çifte koştuğu.

Körgeven: Bir ot türü.

Kürümek: Küremek.

Laf etmek: Anlatmak, söylemek.

Lüküs: Löküs lambası.

Macır: Muhacir, Balkan göçmeni.

Mal: Küçükbaş ya da büyükbaş hayvan ya da her ikisi de.

Mefat: Vefat.

Minmek: Binmek.

Musafir: Misafir.

Nacak: Balta.

Nası: Nasıl.

Onna: Onunla.

Osanmak: Usanmak.

Öneze: Geyiklerin geçtiği güzergah üzerine pusu kurmak.

Örenmek: Öğrenmek.

Övendere: Öküzleri idare etmek için kullanılan; bir ucunda sabana yapışan toprakları kazımak için demir bulunan, diğer ucunda ise mudul bulunan iki metre uzunluğundaki değnek.

Pardı: Toprak damlı evlerin saçağı.

Piri: Peri.

Sabana: Sabahleyin.

Sabı: Sahibi.

Sene: Sana.

Somak: Sümek.

Tekme: Tekne, sandal.

Tütü: İnden ya da mağaradan canlıları çıkarmak için içeriye verilen duman.

Urgan çekmek: Çekirgeleri buğdayların tepesinden düşürmek için iki kişinin karşılıklı geçerek ellerinde urganı gerdirip tarlayı boydan boya geçmeleri.

Ünnemek: Çağırarak.

Üsün: Hüseyin.

Üyük: Höyük.

Yakıcak: Yakmak için dağdan getirilen yakacaklar.

Yakıdmak: Hayvanlara su içirmek.

Yamyaşıl: Yemyeşil.

Yanşanmak: Konuşmak.

Yapışmak: Sarılmak, tutunmak.

Yaykalamak: Gargara etmek, yıkamak.

Yuka: Yufka.

Yügrük yürüme: Hızır erişmek.

Yügrük: Yörük.

Yüme: Yıkamak.

Zat: Kişi.

Zati: Zaten

Zebil: Buğday saklanan kap.

Zere: Zahire, arpa-buğday.

KAYNAK KİŞİLER

- AKIN, Ali; 1951 Tokça/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- AKYEL, Ali; 1924 Gümüşsu-Çivril doğumlu ve orada oturuyor, emekli belediye memuru, ilkokul mezunu.
- ALTINBAŞ, Bayram; 1934 Kavaklar/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- ARTUN, Ramazan; 1954 Tokça/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- ASLAN, Fahrettin; 1940 Dayılar/Çal doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- ATMACA, Yaşar; 1968 Kocaköy/Çal doğumlu ve orada oturuyor, köy muhtarı, ortaokul ikiden terk.
- AVCI, Resul; 1966 Beydilli/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul terk.
- AYHAN, Sadık; 1331(1915), Sazak/Çal doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, okur-yazar.
- AYHAN, Salih; 1327(1911), Sazak/Çal doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, okur-yazar değil.
- BAYRAM, Ramazan; 1967 Özdemirci/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, belediye başkanı, lise mezunu.
- BOZKURT, Ali İhsan; 1930 Işıklı/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, motorlu araç tamircisi, ilkokul mezunu, üç yıl Almanya'da kalmış.
- CARAN, Ramazan; 1960 Gürpınar/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, Gürpınar Belediyesi'nde memur, lise mezunu.
- COSKUN, Ekrem; 1936 Süngüllü/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- ÇAKAL, Yaşar; 1936 Kırılan/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- ÇANDIR, Mehmet; 1945 Yeşiloba/Bekilli doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- ÇELİK, Ahmet; 1932 Yakacık/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, okur-yazar.
- ÇELİK, Hasan; 1953 Sarılar/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- ÇELİK, Musa; 1945 İshaklı/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, balıkçı, ilkokul mezunu.
- ÇELİMLİ, Mustafa; 1920 Kocakaya/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, eski ve yeni yazı biliyor.
- ÇETİNKAYA, Halil; 1966 Karahallı/Uşak doğumlu, Gümüşsu'da oturuyor ve öğretmenlik yapıyor. Gümüşsu'da ninesi ve akrabaları vardır. Burayla ilgisi çocukluk ve gençlik dönemlerinde kesilmemiştir.
- DELİGÖZ, Süleyman; 1930 Süller/Çal doğumlu ve orada oturuyor, emekli tüccar, ilkokul mezunu.
- DEMİR, Kamil; 1934 Bayıralan/Çal doğumlu ve orada oturuyor, Bağ-Kur emeklisi, ilkokul mezunu.
- DEMİRKAYA, Ali; 1945 Şenköy/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, demirci ve marangoz, ilkokul mezunu.
- DEMİRLER, Aziz; 1928 Çıtak/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, kalaycı-çiftçi, okur-yazar değil.
- DEMİRTAŞ, Ahmet; 1935 Hadim/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.

- DİKİCİ, Hüsamettin; 1938 Bahadınlar/Çal doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- DİNÇ, Cevat; 1929 Işıklı/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- DİRİK, Hasan Hüseyin; 1327 Çıtak-Çivril doğumlu ve orada oturuyor, okur-yazar değil.
- DUMANOĞLU, Ali; 1952 Menteş/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, terzi, ilkokul mezunu.
- DURMUŞ, Ali; 1955 Baklan doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- EKİZ, İbrahim; 1968 Dayılar/Çal doğumlu ve orada oturuyor, köy muhtarı, ilkokul mezunu.
- ERDOĞAN, Kamil; 1967 Dağal/Baklan doğumlu, Şenyayla'da oturuyor ve orada köy imamlığı yapıyor, mili güreşçi, lise mezunu.
- EREN, Haydar; 1944 Reşadiye/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çoban-çiftçi, okur-yazarlığı çok az.
- ERGİN, Halil; 1939 Savran/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, emekli öğretmen.
- ERKAN, Necati; 1927 İmrallı/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, Bağ-Kur emeklisi, ilkokul mezunu.
- GERBOĞA, Osman; 1925 Baklan doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- GÖKGÖZ, Mustafa; 1960 Süller/Çal doğumlu ve orada oturuyor, öğretmen.
- GÜNDOĞAN, Suphi; 1960 Sundurlu/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, balıkçı, ilkokul mezunu.
- GÜNEŞ, Halil; 1913 Dağal/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, emekli eğitimci-öğretmen, Gönen Köy Enstitüsü Mezunu, Dağal'da 36 yıl öğretmenlik yapmış.
- GÜNYAR, Mustafa; 1942 Çoğuşlu/Bekilli doğumlu ve orada oturuyor, terzi, 35 yıl Almanya'da çalışmış, ilkokul mezunu.
- K-1; 1946 Menteş/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, erkek, şoför, ilkokul mezunu. Kaynak kişimiz adını açıklamak istememiştir.
- K-2; 1957 Sökmen/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu, kaynak kişimiz adını vermemiştir, lakabı Sarı Kerim'dir, birçok kez yurtdışına gidip gelmiştir.
- K-3; 1965 Yamanlar/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, erkek, köy muhtarı, ilkokul mezunu. Kaynak kişimiz adını vermek istememiştir.
- KAHRAMAN, Ahmet; 1928 Koçak/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, emekli eğitimci, Gönen Köy Enstitüsü mezunu.
- KAHYA, Gülfide; 1949 Peynirciler/Çal doğumlu, Sakızcılar'da oturuyor, ev hanımı, ilkokul mezunu.
- KAHYA, Nihat; 1946 Sakızcılar/Çal doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- KARACA, İsmail; 1939 Kabalar/Çal doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- KARACABAŞ, Hasan; 1941 Bayıralan/Çal doğumlu ve orada oturuyor, emekli, ilkokul mezunu.
- KARADAŞ, Mehmet; 1938 Beydilli/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- KARAGÖNLÜ, Hasan; 1930 Kaplanlar/Çal doğumlu ve orada oturuyor, çoban, okur-yazar değil.

- KARAHAN, Hasan; 1978 Dağal/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, turizmci, lise mezunu.
- KARAKUŞ, Mehmet Ali; 1936 Gümüşsu/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, emekli belediye başkanı, ilkokul mezunu.
- KEYİK, Hüseyin; 1937 Kocakaya/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, okur-yazar.
- KILIÇASLAN, Mehmet Ali; 1981 Kırılan/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, Kırılan Belediyesi'nde zabıta memuru, lise mezunu.
- KOCAAHCAN, Ayşe; 1937 Boğaziçi/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, ev hanımı, ilkokul mezunu.
- KOÇBERBER, İbrahim; 1942 Bekilli doğumlu ve orada oturuyor, emekli öğretmen, MEB'de Personel Genel Müdür yardımcılığı yapmış.
- KOÇYİĞİT, Ahmet; 1334 Emirhisar/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, okur-yazar.
- KORKMAZ, Mehmet; 1951 Hadım/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, çiftçilik ve çobanlık yapıyor, ilkokul mezunu.
- KULDAŞ, Hüseyin; 1954 Kutlubey/Bekilli doğumlu ve orada oturuyor, Kutlubey Belediyesi'nde zabıta memuru, ilkokul mezunu.
- KÜÇÜKBAL, Celal; 1950 Yuvaköy/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, TEDAŞ'tan emekli işçi, lise mezunu.
- MANAV, Kadir; 1933 Gömce/Bekilli doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- OSAN, Alaettin; 1949 Dağal/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu, 4 yıl Almanya'da kalmış.
- OSAN, Fatma; 1929 Dağal/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, ev hanımı, ilkokul mezunu.
- OSAN, Havva; 1921 Dağal/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, ev hanımı, okur-yazarlığı az.
- OSAN, Nevriye; 1948 Dağal/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, ev hanımı, ilkokul mezunu.
- ÖZCAN, Adil; 1944 Yahyalı/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, ilkokul mezunu.
- ÖZDEMİR, Mustafa; 1910 Sökmen/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, 11 yıl öğretmenlik yapmıştır, SSK emeklisi, Kurtuluş Savaşı yıllarında yurdun düşmandan kurtulması için Yunanlılar hakkında Kuvayimilliyeye'yi bilgilendirmiştir.
- ÖZDEMİR, Mustafa; 1949 Beyelli/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, köy muhtarı, ilkokul mezunu.
- ÖZEL, Ömer; 1943 İkizbaba/Bekilli doğumlu, orada oturuyor, kahvecilik yapıyor, yurtdışında bulunmuş, ilkokul mezunu.
- ÖZEL, Yusuf; 1940 Özdemirci/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, emekli uzman çavuş, eskibelediye başkanı, ortaokul mezunu.
- ÖZEN, Mustafa; 1971 Seraserli/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi-balıkçı, ilkokul mezunu.
- ÖZTÜRK, Hasan; 1949 Somak/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ortaokul mezunu.
- ÖZTÜRK, Nedim; 1934 Irgılı/Çivril doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- SALDIK, Hasan Ali; 1941 Kabalar/Çal doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.
- SANSAR, Ramazan; 1950 Dağal/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, çiftçi, ilkokul mezunu.

- SARI, Kadir; 1958 Gmce/Bekilli doğumlu ve orada oturuyor, ifti, ilkokul mezunu.
- SAVRAN, Ahmet; 1949 Bayıralan/al doğumlu ve orada oturuyor, ky muhtarı, ilkokul mezunu.
- SAYHAN, Mnir; 1959 ivril doğumlu ve orada oturuyor, oğretmen.
- SAYIN, Galip; 1937 Bulgurlu/ivril doğumlu ve orada oturuyor, ifti, ilkokul mezunu.
- SERBEST, Yılmaz; 1946 Poyrazlı/Bekilli doğumlu, orada oturuyor, emekli ky bekçisi, ilkokul mezunu.
- SERİM, Mevlt; 1954 Menteş/ivril doğumlu ve orada oturuyor, emekli oğretmen.
- ŞAHİN, Halil İbrahim; 1940 Kutlubey/Bekilli doğumlu ve orada oturuyor, ifti, 11 yıl Almanya'da kalmış, ilkokul mezunu.
- ŞAHİN, Turabi; 1935 alakırlar/al doğumlu ve orada oturuyor, ifti, ilkokul mezunu.
- ŞİMŞEK, Zeynep; 1919 Dağal/Baklan doğumlu ve orada oturuyor, ev hanımı, okur-yazarlığı çok az.
- TEN, Sleyman; 1929 Yassıhyk/ivril doğumlu ve orada oturuyor, ifti,  dnem ky muhtarlığı yapmış, ilkokul mezunu.
- TORTUM, Emin; 1340 Karabedirler/ivril doğumlu ve orada oturuyor, ifti, okur-yazar.
- UÇAR, Mehmet; 1953 Emirhisar/ivril doğumlu ve orada oturuyor, belediyeden emekli, ilkokul mezunu.
- UğUR, Halil; 1933 Dzbel/ivril doğumlu, 1994'ten beni Gmşsu'da oturmaktadır, ifti-oban, okur-yazar değil.
- ULU, Halil; 1948 Koçak/ivril doğumlu ve orada oturuyor, emekli oğretmen, MEB'de Personel Nakil Şubesi Mdrlğ yapmış.
- UYANIK, İlhan; 1935 Yeşilyaka/ivril doğumlu ve orada oturuyor, Bağ-Kur emeklisi, ilkokul mezunu.
- UYANIK, İsmail; 1916 Yeşilyaka/ivril doğumlu ve orada oturuyor, ifti, eski ve yeni yazı biliyor.
- VARIN, Halil; Toka/ivril doğumlu ve orada oturuyor, ifti, ilkokul mezunu.
- YAPSU, Hsem; 1949 Baklan doğumlu ve orada oturuyor, ifti, ilkokul mezunu.
- YAŞAROğLU, İsmail; 1969 Irgıllı/ivril doğumlu ve orada oturuyor, esnaf, lise terk.
- YILDIRIM, İsmail; 1341 Sundurlu/ivril doğumlu ve orada oturuyor, oban-ifti, okuma-yazmayı askerde oğrenmiş.
- YILMAZ, Ömer; 1949 Gkgl/ivril doğumlu ve orada oturuyor, emekli muhtar, ilkokul mezunu.
- YILMAZ, Ramazan; 1924 Emirhisar/ivril doğumlu ve orada oturuyor, bakkallık yapıyor, ilkokul mezunu.
- YRK, Mustafa; 1960 Şapçılar/al doğumlu ve orada oturuyor, Bağ-Kur emeklisi.

KAYNAKÇA

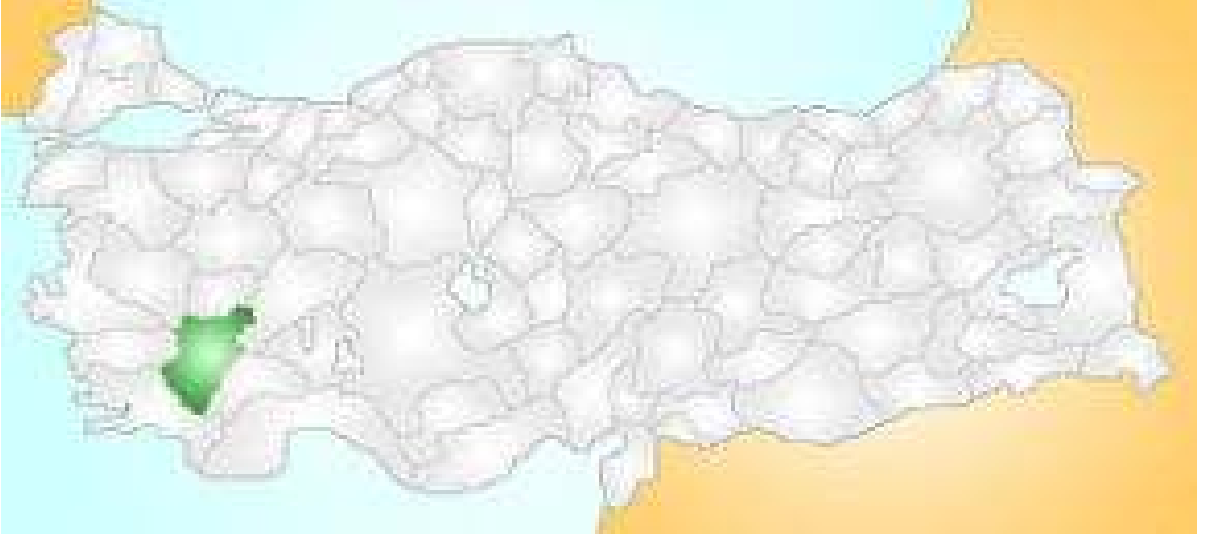
- AÇA, M. vd, (2004). ‘Anonim Halk Edebiyatı’, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafikler Yayınları, s. 113–168.
- AYTEKİN, A. (2001). ‘Sütlaç-Çivril Arademiryolu Şebekesi ve Tesisleri’, *Çivril Sempozyumu Bildiriler*, Çivril: s. 255–266.
- BASCOM, R. William; (2003). ‘Folklorun Biçimleri, Nesir Anlatılar’, (Çev. R.Nur Aktaş, Banu Aktepe, Başak Değer, Ayhan Doğan, Yeliz Özay, Kıvılcım Serdaroğlu), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Milli Folklor Yayınları, s. 468–505.
- BAYKARA, T. (1989). ‘Denizli Hakkında Tarihi ve Kültürel Temel Bilgiler’, *Türk Kültür Tarihinde Denizli Sempozyumu Bildiriler*, Denizli: s. 9–15.
- BİLGİN, M. A. (2001). ‘Çivril’in Makro Ekonomik Açından Tarihsel Süreci’, *Çivril Sempozyumu Bildiriler*, Çivril: s. 227–230.
- BORATAV, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- BORATAV, P. N. (1988). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- BÜTÜN YÖNLERİYLE İLÇEMİZ ÇİVRİL, (1985). Çivril Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği, Denizli.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (1999). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnanışları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEGH, L. (2003). ‘Halk Anlatısı’, (Çev. Zerrin Karagülle), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Mili Folklor Yayınları, s. 91–127.
- DEVELLİOĞLU, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara.
- EKİCİ, M. (2004). ‘Araştırma Yöntemleri’, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafikler Yayınları, s. 69–111.
- ELÇİN, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara.
- ERDEM, İ. (2001). ‘XII-XIII. Yüzyıllarda Çivril ve Yöresi’, *Çivril Sempozyumu Bildiriler*, Çivril: s. 239–244.
- ERGÜN, M. (1997). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İLÇEMİZ BEKİLLİ, (1998). Bekilliler Kalkınma ve Dayanışma Derneği, Denizli.
- KÖK, Ş. (2004). ‘Yukarı Menderes Vadisi’, *Hambathlılar Sempozyumu Bildirileri* (Yayımlanmamış), Denizli.
- Ö. EKER, G. (2004). ‘Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı’, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafikler Yayınları, s. 315–327.
- ÖNAL, M. N. (2005). *Muğla Efsaneleri*, Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- ÖZÇELİK, S. (2001). ‘Temetuat Defterlerine Göre 1844 Yılında Çivril’de İktisadi ve Sosyal Hayat’, *Çivril Sempozyumu Bildiriler*, Çivril: s. 201–226.
- PETİKAINEN, J. (2003). ‘Efsanenin Yapısı ve Fonksiyonu’ (Çev. İsmail Görkem), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Milli Folklor Yayınları, s. 223–240.

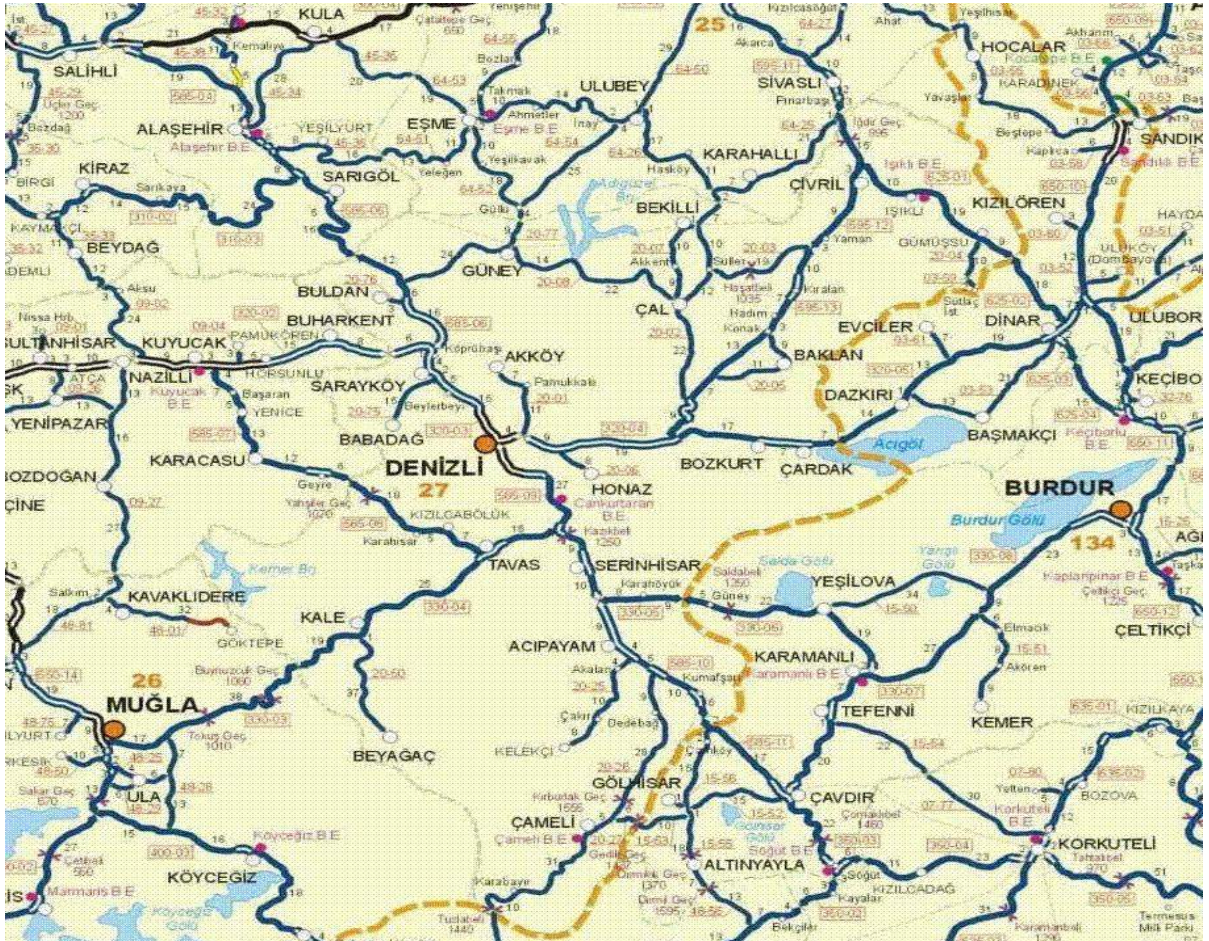
- RÖHRİCH, L. (2003). 'Halk Anlatısı Araştırmasında Anlam Arayışı', (Çev. Kürşat M. Korkmaz), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Milli Folklor Yayınları, s. 128–145.
- SAKAOĞLU, S. (1992). *Efsane Araştırmaları*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- SAYHAN, M. (2001). 'Milli Mücadele Tarihimizin Az Bilinen Bir Olayı Çopur Musa ve Çivril Baskını', *Çivril Sempozyumu Bildiriler*, Çivril: s. 245–253.
- SEYİDOĞLU, B. (1985). *Erzurum Efsaneleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- SÖĞÜT, B. Vd, (2001). 'Eumenia', *Çivril Sempozyumu Bildiriler*, Çivril: s. 301–333.
- TÜKÇE SÖZLÜK, (1998). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TÜRKAY, C. (1979). *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul: Tercüman Kaynak Eserler Serisi.
- ÜLKER, N. (1988). 'XX. Yüzyıl Başında Denizli Sancağı', *Merkez Efendi Sempozyumu*, Manisa: Türk Ocağı Denizli Şubesi Yayınları, s. 165–179.
- YAVUZ, B. G. (1969). *Çivril Tarihi*, Denizli.
- YAZIM KILAVUZU, (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 859.

EKLER

HARİTA VE FOTOĞRAFLAR

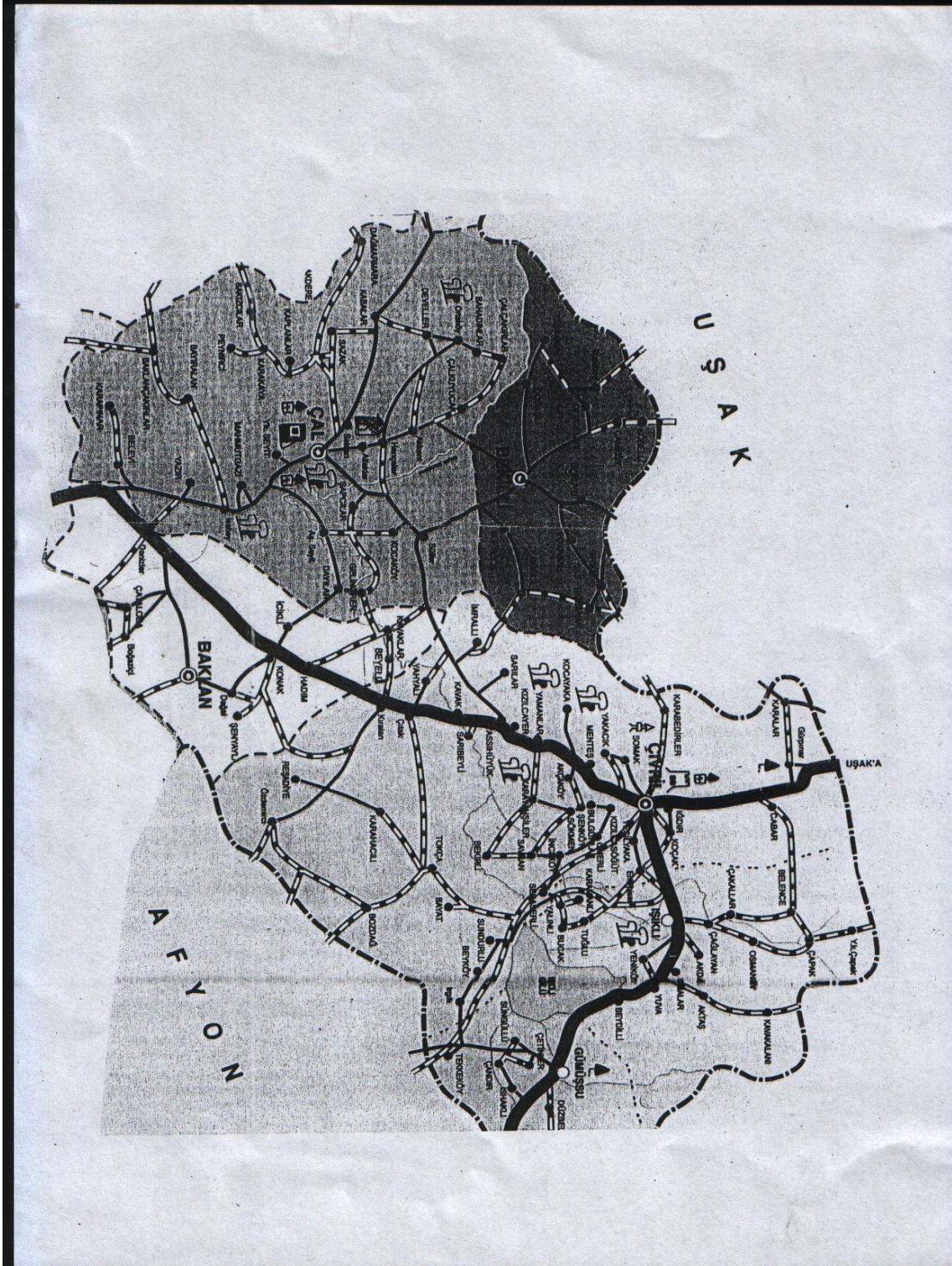

Harita: 1

Harita: 2

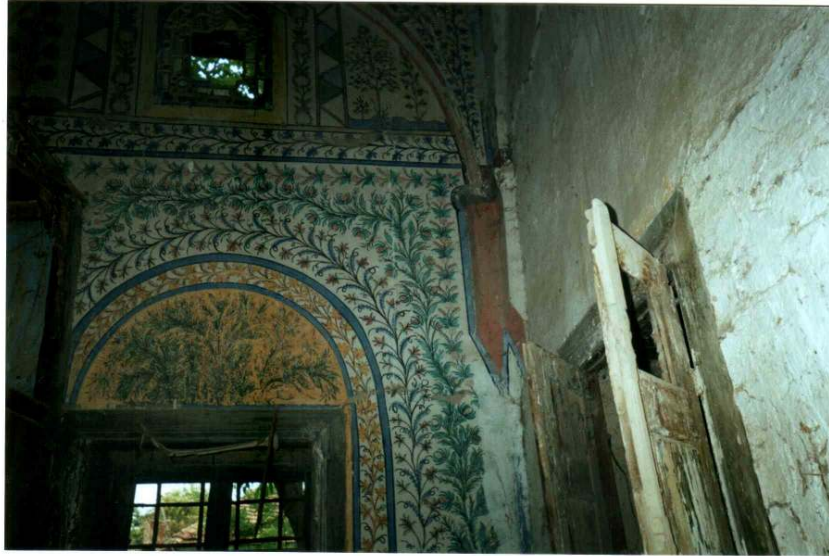

Harita:4

Harita: 5

Savran Camii (Metin: 111).

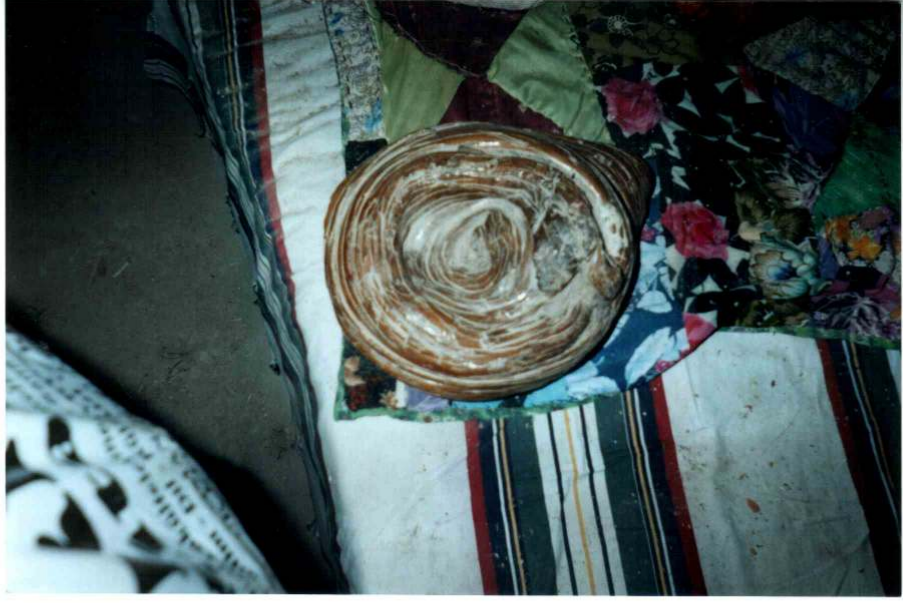

Savran Camii ve Yuvaköy'deki Kırk Çamlar (Metin: 111, 165).

Çökelez'deki ardıçlar ve Erdinlen Yatırı (Metin:148, 142).

Ekizbaba Türbesi (Metin: 175).

Bayıralan yakınlarındaki antik köprü ve Sakızcılar'daki Gelin Kayası (Metin: 113, 67).

Gürpınar'daki Sıra Kayalar (Metin: 9).

Dağal'daki Dede mevkisi (Metin: 145, 149).

Baklan yamaçlarındaki ağaçlar (Metin: 144, 147).

ÖZGEÇMİŞ

Adı, soyadı: Mustafa OSAN

Ana adı: Nevriye

Baba adı: Alaettin

Doğum yeri ve tarihi: Çal 1976

Lisans eğitimi ve mezuniyet tarihi: Pamukkale Üniversitesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2002

Bildiği yabancı dil(ler), aldığı belgeler: İngilizce

